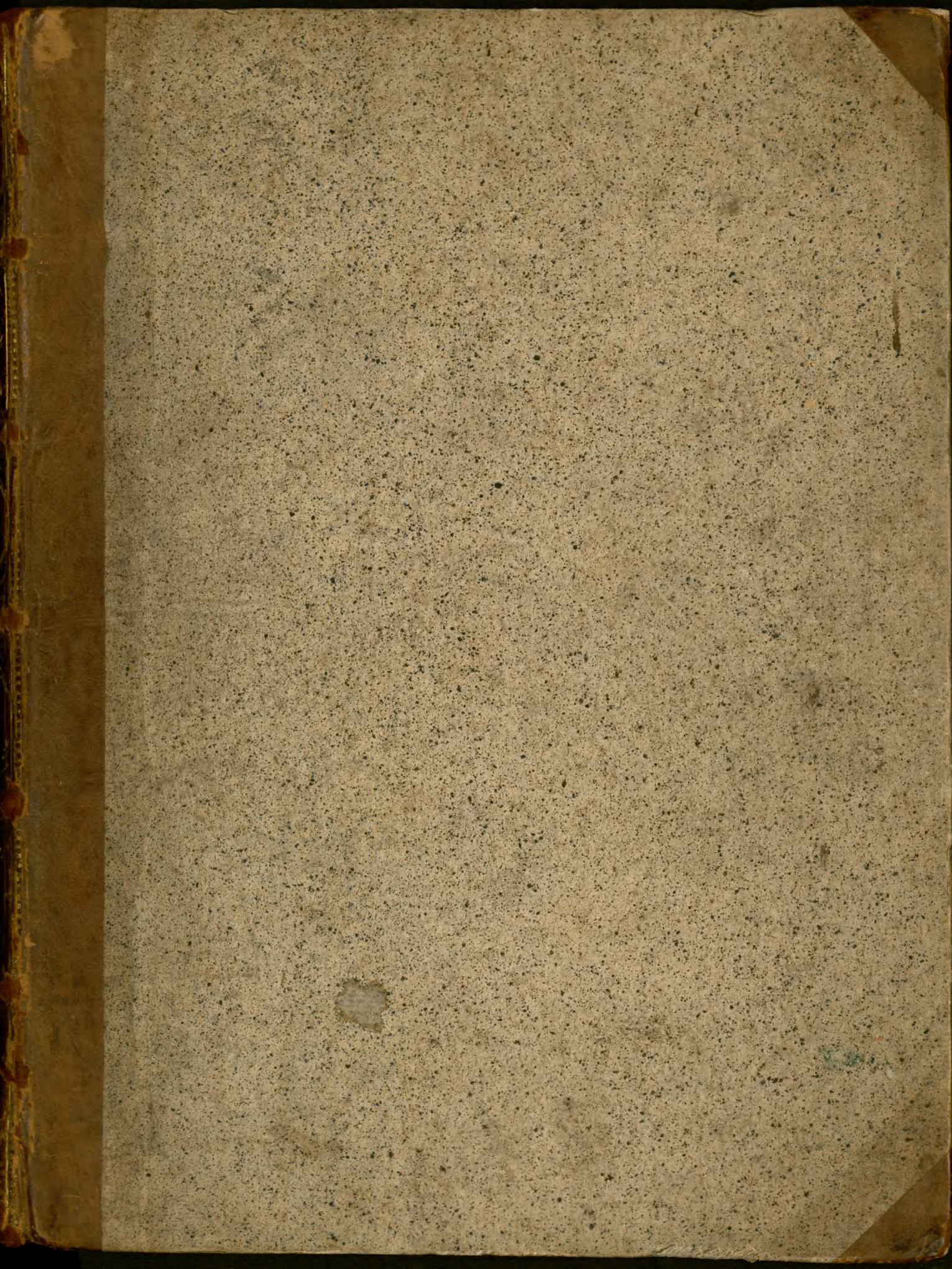
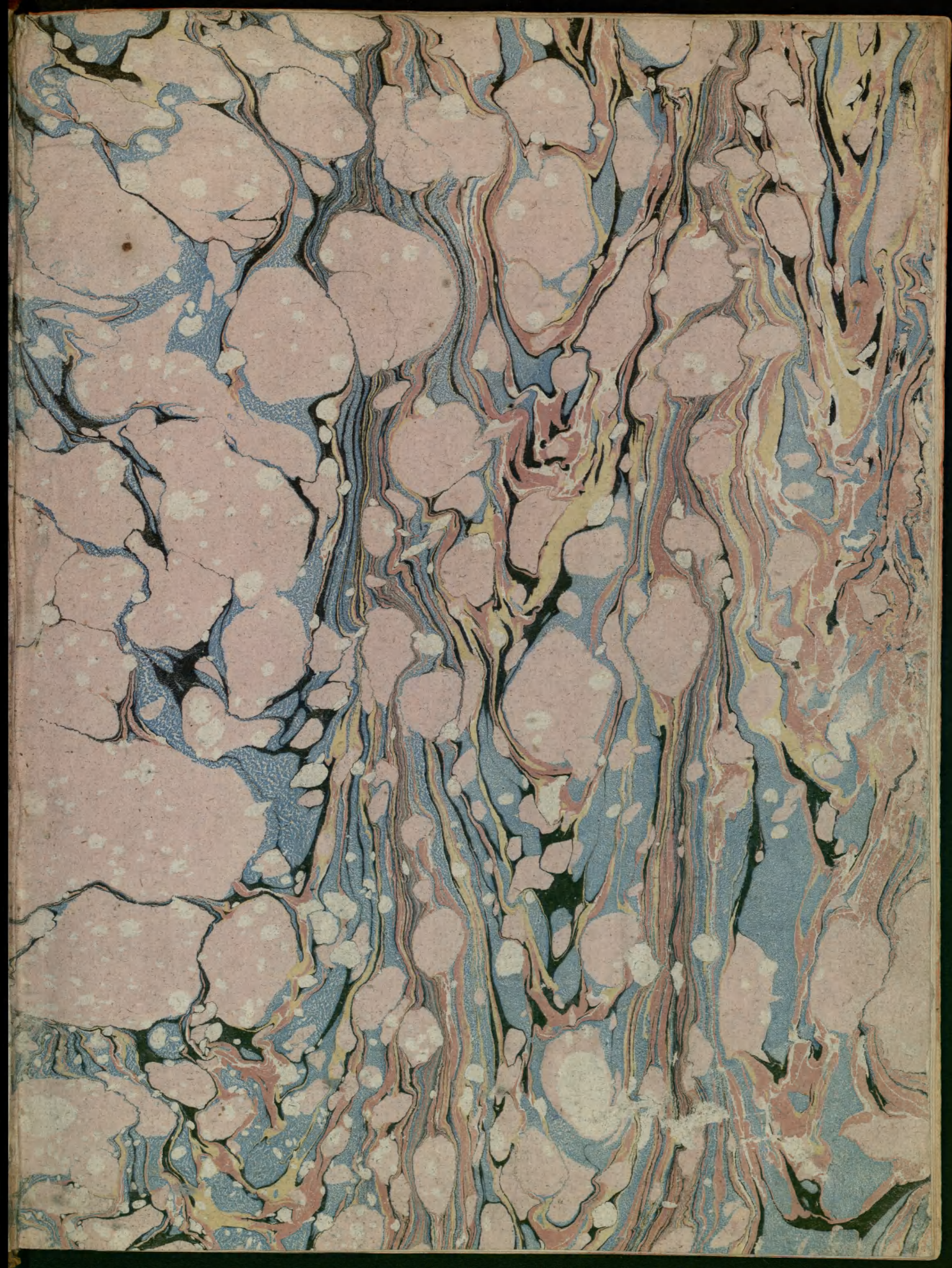

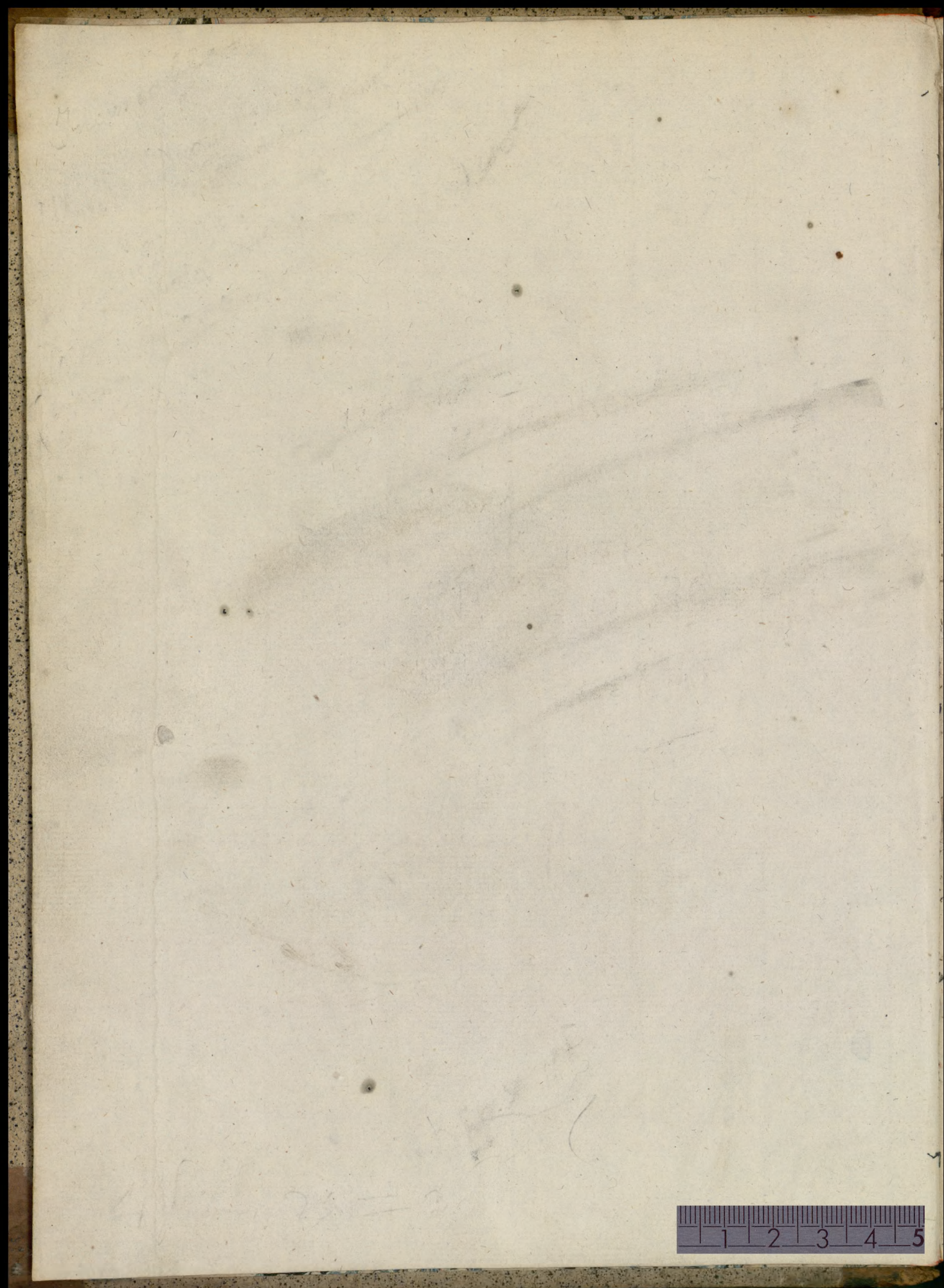

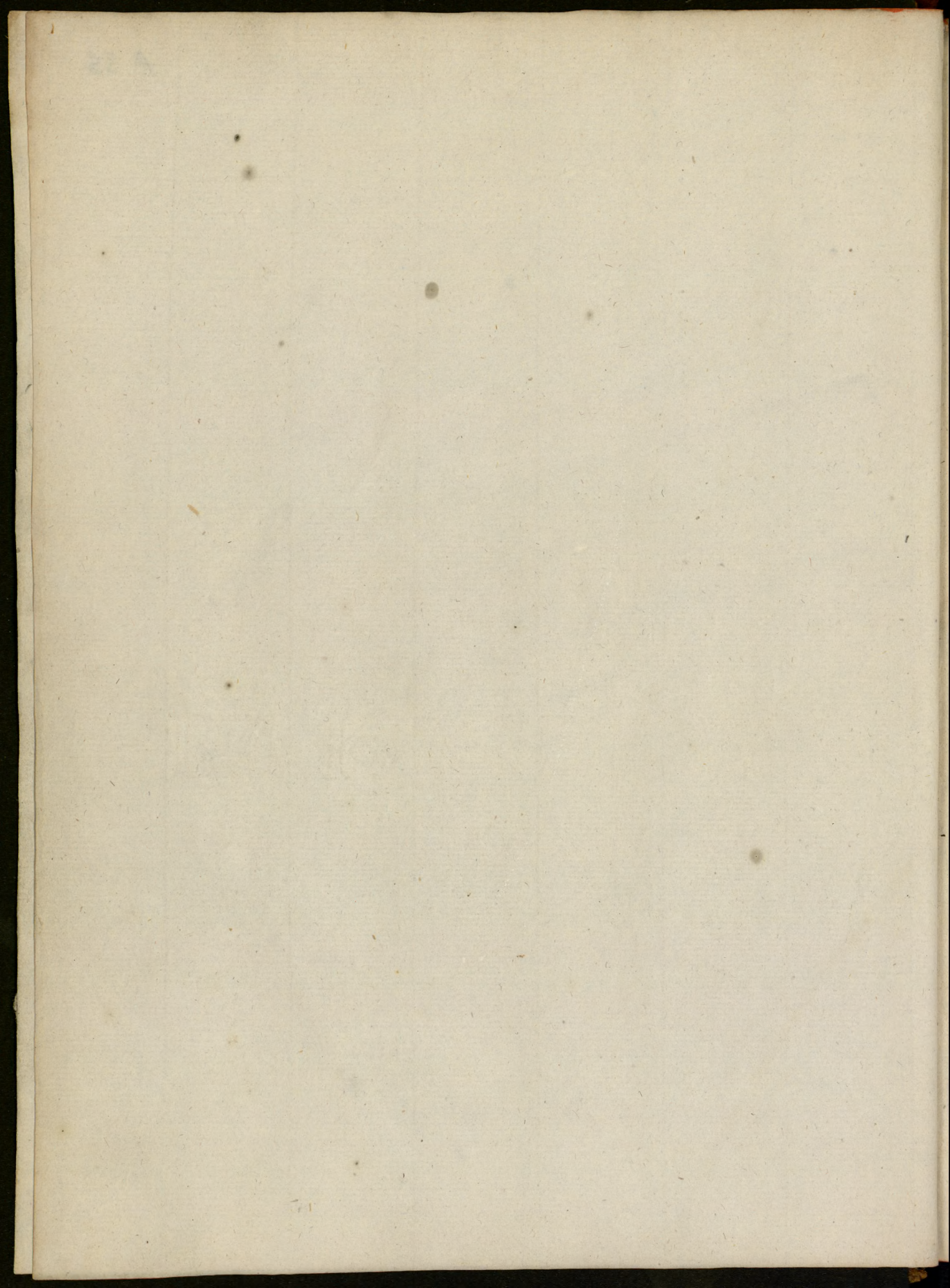

A 35

9586

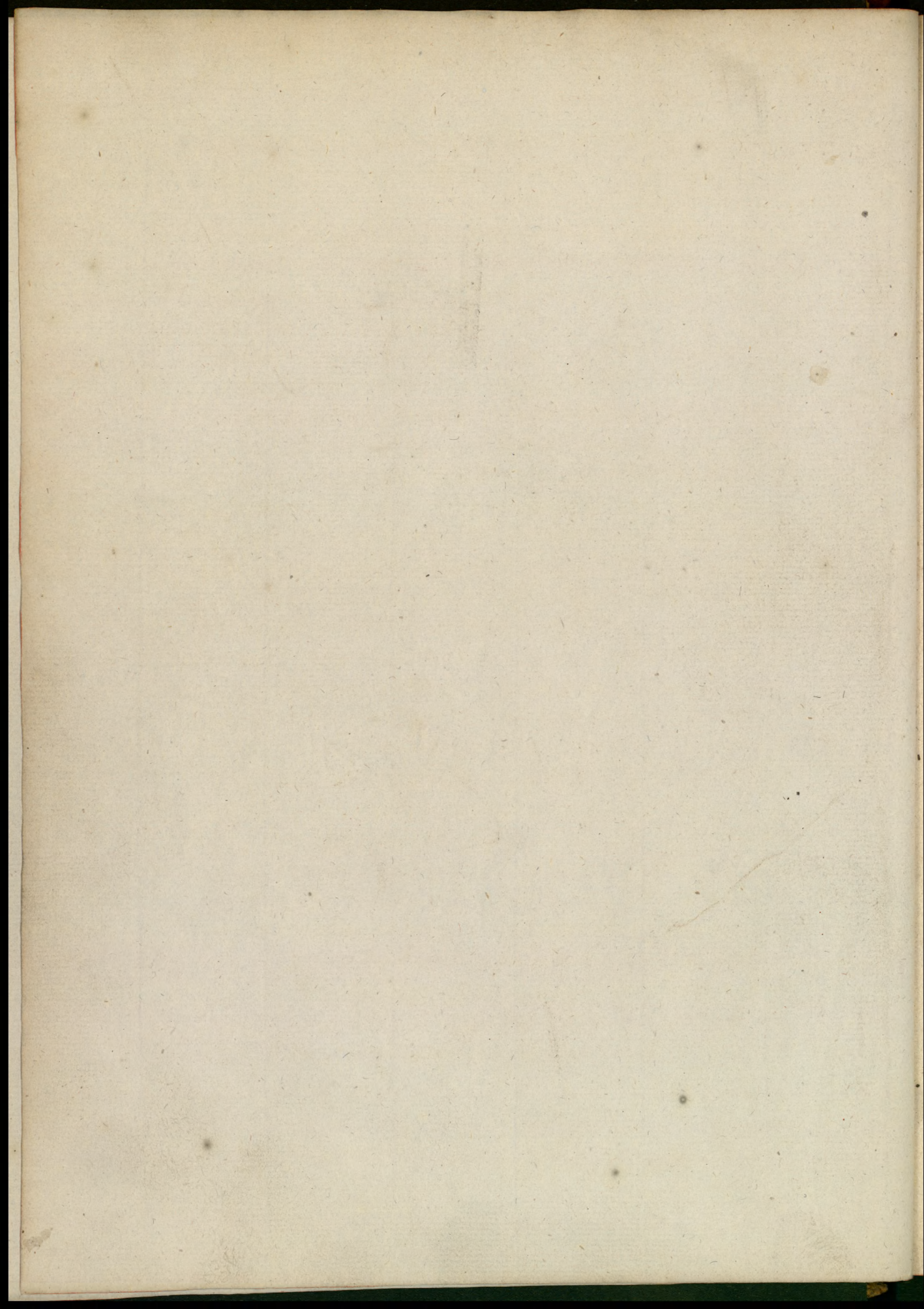

Defensorium fidei contra iudeos hereticos et sarracenos libros
seu dyalogos septē continens. Incipit feliciter. Prologus.

Audite senes. audite iuuenes. viri atq; mulieres. supi
atq; inferi audite. Audite inq; magnū supbi hostis
et humilis ancille cristi pzeiliū. Magnū quippe id ē
qđ pro optimi atq; imortalis dei pietate gerit. Magnū idest
qđ pro sempiterna requie vel inquietudine certatur. Pugnat
hic nō bellicosa hasta: sed fraudulosa astutia. nō corporali atq;
vt plurimū sanabili vulnere: sed arguto atq; interdū inexpli-
bili sermone. non brachio forti humano: sed instinctu fortiori
dyabolico. Repugnat nō ferrea cuspide: sed ardua fide. nō duris
vt aiūt et solidis armis: s; puris ad deū et deuotis lacrimis. nō
veste calibea: sed frima cōstantia. s; dei grā. Si vincenti palma
a iohāne in apocalipsi promittit: hodie victrix anima laurea
nimirū palma ꝑ donabit. Verū quid sibi hec tā longo suspensa
exordio velint: iterū atq; iterū audite. Demon ille nomine
belial paulo apud inferos plutone minor hūane semp inuidens
quieti. decoram quā deus olim plasmauerat castelloꝝ corporeo
locarat animā. lingua eius vipea atq; infernali sibilo recedere
a deo factoꝝ suo ꝑ fraudulose quondam et ꝑ facillime proch-
doloꝝ optinuit. At vero pius et misericors deus hanc fragile
et surreptam et nō suo sed alieno motu lapsam erigere. suis in-
nouare sacris. eamꝝ de suo noīe cristianā dici mira clementia
atq; icredibili pietate volens: ex domino seruus. ex deo homo
ex verbo caro factus est. Quod rursum videns belial nec ferre
valēs. simulꝝ permetuens hanc ipsam sic innouatam animam
suo substitutā loco. supasꝝ sedes obtenturā quas ipse amiserat.
pmotus invidia. tū castellū. tū ipsam denuo arripere temptat.
Castellū igitur primo cū argutis ratioibus. dehinc animā cum
blandicijs et verbis dulcibus hoc modo aggreditur.

Sequuntur tituli librorum septem seu dyalogorum in presenti
volumine contentorum. Et primo.

De crislo summopere diligēdo. eodemq; toto corde totisq; vir i
bus imitando colendo atq; adorando. Dyalogus primus.

De Immortalitate animarum. et resurrectione corporum. Dya
logus secundus.

De martiribus et miraculis. de vera dei et falsa hominum pa
ce. Dyalogus tercius.

De mirabili orbis conuersione ad cristum. de sectis et legibus.
et de comparatione earum adiucem. Dyalogus quartus.

De vera et falsa religiōe. probatio qd deus ē. et qd vnus et nō plu
res. et quō querēdus seu iueniēdus ē deus. Dyalogus quintus.

De peccato originali quomodo contrahitur et quomodo expiat
et de baptismo paruulorum. Dyalogus sextus.

De summa trinitate et fide catholica. Dyalogus septimus in sep
tem tractatus seu capitula diuisus.

Introducō probabiliū rationū qd i deo stante simplicissima
vnitate essentie: vere cōsistat psoar trinitas. Tractatus primus.

Probatō eiusdē scōa luculētissimis sacre scripture testionijs
et rationibus. Tractatus secundus.

Probatō eiusdē tertia alijs et fortiorib; sacre scripture testi
monijs ac rationibus. Tractatus tercius.

De sempiterno dei filio. et de sua eterna atq; ineffabili generati
one. Tractatus quartus.

De sempiterno spiritus sancto. et de sua eterna atq; ineffabili spira
tione. Tractatus quintus.

Cur deus homo. et de cōuenientia incarnationis diuine. Tracta
tus sextus.

De prāntissimo eucaristie sacramento. eiusq; instituciōis efficiēte
causa et finali. Tractatus septimus.

De cristo summopere diligendo. eodemq; toto corde totisq;
viribus imitatio colendo atq; adorando. Dialogus primus.

BEATU.

Aditrices iam iam michi porrige aures o
nobilis o decora et suauissima dei factura
humana caro. quoniam dicturus ea sum
tibi ac probaturus que tuum honorem et tuam
utilitatem maximam concernunt. Quare michi
adesto tota quantum mente vales. quantum
calles astutia. tibi ut iam dixi et mira et vera et que irem sint
tuam magna locuturo. Collocata in te est atq; infusa speciosa
quedam ac spiritalis creatura quam animam vocant. et quam sine
modo cristus et sine fine amat. in tuum si quicquam luminis habes
multiplex atq; ingens malum. Omnibus namque in rebus ea
tibi resistit aduersat officit. et tue voluntati sua semper et ubique
voluntas contraria est. Vult enim te ieiunare: ut ipsa impugnetur
laborare: ut ipsa quiescat. tua dari pauperibus: ut ipsa ditetur.
Nemo est sensatum habens animum hec omnia qui damna tibi esse
clarius ipsa lampade pheebea non intelligat. Nec me talia flama
promere liuoris aculeo putes o generosa caro. quandoquidem
si lapis aut bestia non es: ea ipsa que dico tui recta equitate. tui
summa ratione plena fateberis. Caro namque dum ieiunat: nimis
macerat. dum laborat: nimis atterit. dum vigilat: nimis torquet. sua
si det pauperibus: pauper et ipsa tota efficitur. si se flagris affici
at: tabescit uti patet. et vibicibus maculisque tota denigratur. Que
so ergo te atque hortor. per si qua tibi est tue salutis cura. si tibi
vite dulcedo. si rerum copia. si malorum inopia cara est: parcens
tibi. et michi parens esto o generosa caro. tibi hac pro tua pa
rentia dapes atque opes. tremendos fascis. delicias persuaues.
amena loca. decora atque ampla palacia cum vniuersa mundi pompa
et gloria daturus. Hoc vnum tibi verum dicere. atque audacter

affirmare non dubitem . Qui pauper . qui abiedus . qui miser
fuerit in hoc seculo . in futuro q̄ et miser et abiedus et pauper
et infelix etiā habebit . Que gratia inquit maxim⁹ poetarum
virgilius curruū armorūq̄ fuit viuis . que cura nitētes pascere
equos . eadem sequit̄ tellure repositos . **CARO.** Nō sunt exigua
que tu narras o belial . nō absurda quidē . nō friuola . non de-
niq̄ sollicita attētiōe idigna . Quibus ego si mei iuris essem:
pfacile mediussidius assentirē . Sed nō sum sola prochdolor
nec libera . Est enim que mouet me et regit emula mee pacis
anima . Quā licet inuisibilē hac visibili mole contineam . istocq̄
meo vt sic dicā arteē ac diffiniat loco: pars tamen ipsa melior
nostri est . Que dū vult . me vicere: dūq̄ etiā vult . vici equidem
a me potest . Hec si tibi morigera atq̄ assentiens erit: ego non
dissentia . Age igit̄ vade . ipsam aggredere . et tu si quid potes
ad tuā sentēciā verte . **BEVIA.** Affari te iādudū o splēdida
o speciosa omniūq̄ pulcherrima creatura desidero . tuū magna
cū affectu et caritate vera cōmodū procurare modis omnibus
volens . tibiq̄ ea consulere . ea suadere . que toto mūdo teste tuo
honori et tue vtilitati cōcedent . Te rumor est tā misere et tam
p̄dite miserū illū crucifixū multo ardoze et multo casto labore
diligere . Qua de re tibi mehercule admodū cōpatior cōdoleoq̄
Nam tu cum sis prenobilis et generosa puella . decore insignis .
egregia forma . prestās iuuēta a planta pedis vsq̄ ad verticē
īmaculata . prāntissimos tuiq̄ similes generosos atq̄ insignes
amare: nō illū pauperē ac ignobilē fabri filiū deberes . Nō ex-
istimes tñ . q̄ ista pferre vel sui iuidia . vel tua speciosa ymago
me faciat . Est enim crede michi zel⁹ optim⁹ et tue salutis amor
q̄ fari me talia cogūt . Nō paucas ecce rōnes cur ipm vel tantum
amare nō dēs . Prō . tu nazarenū illum fabrum fabriq̄ vt dixi
filiū sn̄ mō et sn̄ fine amas: ip̄e vero te nō redamat . Sed esto te
forte amet . alias etiam atq̄ alias . rur⁹q̄ alias et q̄ plurimas

amat. Porro omnium qui uiuant ipse est pauperrimus. proflus
nichil quo te dotare valeat habens. ex paupere enim matre.
in paupere etiam et vili et alieno presepio natus. pauperrime
conuersatus. nudus crucifixus. in alieno quoque sepulchro tumu-
latus est. Ille etiam ille cuius amore de bacharis talia de semet-
ipso verba dicere solitus erat. Dulces foueas habere. et volu-
cres celi nidos. se vero capiti suo reclinatozium non habere. Quid
multa? Eius consortes quique eum seu adhuc uiuentem seu vita
functum insecuti sunt omnes sicut et ipse pudenda morte atque
horribili interierunt. Tu enim non ignoras stephanum lapidibus
fuisse obrutum. petrum et vna andream ac philippum crucis
patibulo affixos. paulum capite truncatum. et bartholomeum
decoriatum. Non tamen eius complices ac discipuli fuere omnes
Quare michi o tenerrima o speciosa et suauissima anima crede.
crede inquam maxima que tibi afferunt comoda suadenti. Alioquin
omnes te generationes non tam profecto stolidam quam infelicem
dicent. et te pulchrum erit cum ignoto per totum peris mundum
digito monstrarier et dicier hec est. Hec illa est fortunata quon-
dam et preclara par angelis anima. que dum ymaginario cuidam
et fantastico et infructuoso amori opera dat: infortunata ignobilis
tabida et tenebrosa effecta est. **ANNA.** Tuis tum virulentis
tum fraudulentis suasis ad manum habeo quidnam in te sine mora
retorqueam o sathana. Falsa enim sunt que proponis vltro citroque
falsa o maledice dyabole. Sed eo certe minus amiror quam solens
more tuo feceris. Teste enim veritate tu es mendax. et ipsius men-
daci pater. Et licet abs te proposita superficialem quamdam veri
effigiem habeant. Sic tamen est tenuis et macra hec superficies
vtriusque dumtaxat corticem tegat. Qua parumper ablata.
ipsa adutum falsitas tenui sub cortice latens erumpet: et veri-
tas clara in luce apparebit. Sed his omisis que dici parte ab altera
possunt. ad rem ipsam propero. Dixisti in primis quam ab amato meo

cristo non redamoꝝ. **M**iroꝝ cur vt sinoꝝ apud virgiliũ aut ali
oꝝũ more qui mēdacia eloqui volūt a vero nō incipis. Cūda
equidem tibi rex fuerit quecunqꝫ fateboꝝ vera inquit. nec me
argolica de gente negabo. hoc primum. dehinc falsa fidaqꝫ sub
iecit. Ita hoc loco te non fecisse dignũ satis admiracōe iudico.
Ab amato meo cristo inquis nō redamoꝝ. **M**entiris profecto.
Nam ad similitudinem suā atqꝫ ymaginē me nō ex limo terre.
nō vlla pꝛeiacente ex materia. sed de nichilo omnipotenti sua
virtute creare dignat⁹ est. Hoc reuera amoꝝ est. et quidem mag
nus. **A**ddo qꝫ pl⁹ me qꝫ te diligit. Cum enī ābo dāpnati. celo
pꝛiuati. morti addicti. paradiso pulsi. tu celesti ego terrestri es
sem⁹: me placuit illi. et nō te redimere. Tu me ergo o dulcis et
pꝛissime ihesu tua maxima bonitate ex nichilo aliquid et imoz
tale esse dedisti. tu me perditam saluasti. vili emptam poma
preciosissimo fere toto sanguine tuo redemisti. cuius vel guttu
la vna suffecisset. scripturam tamen adimplere voluisti dicētem
quia apud te misericordia et copiosa apud te redemptio. **M**eri
to ergo te xpiste. sed longe magis. longeqꝫ amata pꝛius: amo.
Quis obsecro tā saxeus aut ferreus est qui non amet amatus?
Quid vero est o belial qꝫ tam nobilis tam inclite tam ge
nerose atqꝫ illibate virgīs natū. viz vtqꝫ tā sc̃m. viz ope et ser
moē tā virtuosum. si tamē virū ipsum appellare fas est vt ait io
sephus. et fabzum et fabri filium. cum tanta superbia et tanta
iniuriandi voluptate appellas? **A**n non alia quibus appelletur
clariora ipse nomina habet? **L**ux eterna. patris verbum. splen
dor. ymago. sapientia. veritas. an ista sibi recte attributa voca
bula ignoras? **N**on profecto ignoras sed sicut olim qui ex te
sunt de cristo loquentes iudei sathanizabant. ita in pꝛesentia tu
sathana sermonem de cristo faciens mutua quadam atqꝫ amo
rosa vicissitudine iudicabas. **N**onne patrem eius nouimus et
fratres inquit iudei. nonne hic est filius fabri mathei. xij.

Vide quid dicāt. cōsidera quid sequeris o helial. Tu illum fabri
filium dicis qui tamen vt in celis sine matre. ita in terris sine
patre est. vt pulchre ait origenes. De cui⁹ virginea omni ho-
nore atq; amoze p̄sequenda matre etiā pulchre ab eodē scrip-
tum est. Hanc non grauidauit ioseph vir iudeus: quinymo hoc
fecit ōnipotens deus. Non ergo fabri is filius esse potest. qui
nullius omnino viri filius est. neq; duos illum patres habere
deuit. qui filius vnus et vna duntaxat persona diuina est. Ne
verum certe dum ad me redeo loqueris. Fabri reuera filius est:
sed non illius quē tu quēq; iudei falso putatis. s; illi⁹ qui fabri-
catus est auroram et solem vt ait crisost. cui⁹ opera manū sunt
celi. cuiusq; in manib⁹ sunt ōnes fines terre vt ait pphā. Quin
et ipsemet filius vt vni⁹ cum patre essentie: sic vnus cū patre
artis est atq; sciēcie. Quis pulchrā hanc queso mundi fabricam
nisi pater et filius et spiritussandus fecit? Et quis factam ne in
seipsam vergat nisi pater et filius et spiritussandus quotidie
p̄tegit? Omnis quippe creatura etiam angelica sibi relicta in
nichilū vnde facta est cadit. Deus. n. vt ait gregori⁹ suo p̄ntiali
esse dat omnibus rebus esse. ita q; si se reb⁹ vel ad momentum
subtraheret. sicut de nichilo facta sunt: sic in nichilū defluerent
vniuersa. Fabri vero appellatione quid aliud q̄ factor vel ope-
rator intelligitur? Pater meus inquit ad iudeos veritas vsq;
modo operatur: et ego operor io. v. Sensus est. Criāris me o
piozum calumpniatrix operum. o turba iudeorum fallax. o po-
pule nequā o viperescum genimen. q; ego in sabbato operans
sanitati languidos. et vite mortuos reddo. q; ea ī sabbato pie-
tatis opera facio. que facere etiam in sabbato virtuosum. omie-
tere viciosum foret. At vero tu ceca mētis obumbrata caligine
iudea non intelligis. intelligere etiam multa cordis obduraci-
one non vis. q; ego vnus cum patre voluntatis atq; potencie
ea volo. ea possum. ea facio que et ipse pater. Sed creature sue

creator non subest . nec sabbati dominus sabbato est inferior.
Pater . itaq; meus et sabbati et legis in sabbato operari pro-
batentis factor vsq; modo operat in sabbato entia conseruan-
do . mundum in sabbato gubernando . animas quotidie novas
creando . solem oriri . flumina fluere . p;regnantes parere . fructus
nasci in sabbato faciendo . et ego vt ille operor in sabbato . **E**go
inq; deus ac dei filius . rex et regia proles nulli quouismodo le-
gi obnoxius . pietatis opera . nulla enim alia facio . in sabbato
operor . **C**um et michi patri equali . vt et illi censi non posset
par enim pari non imperat . q;ntominus inferior superiori . **Q**uod
enim facio in sabbato non est transgressio sed supgressio . hec
crisostomus . **D**iuus q; augustinus . quo nescio an vllus doctior .
hoc verbum tradans sic dicit . **P**ater meus vsq; modo opera-
tur . et ego operor . **O**pera dei attenditis . ego ibi eram cum fie-
rent . per me facta sunt omnia . **O**peratus est pater lucem . sed
dixit vt fieret lux . **S**i dixit : verbo operatus est . verbum eius
ego eram . ego sum . **P**er me factus est mundus in illis primis
operibus . per me regitur mundus in istis . **P**ater meus etiam
tunc operatus est cum fecit mundum . et vsq; nunc operatur
cum regit mundum . **E**rgo et per me fecit cum fecit . et per me
regit cum regit . **D**ixit hec dominus ihesus . sed quibus . **C**ecis .
surdis . claudis . languidis . medicum non cognoscentibus et t;mp
in frenesi mente perdita occidere volentibus . **BEV. I. 22.** **P**ro
inde quid secutum est euangelista declarat . **H**inc ergo inquit ma-
gis querebant eum interficere . **AN. I. 22.** **O** durum cor velle
eum interficere qui mortuos suscitabat . **BEV. I. 22.** **Q**uia non
solum soluebat sabbatum . sed et patrem suum dicebat deum .
equalē se faciēs deo . **AN. I. 22.** **H**oc iudeis fateor admodū dis-
plicebat . et q; displicebat iudeis hoc ipi pri placebat . **H**oc sine
dubio placet etiā his q; hōrificāt filiū sicut hōrificāt p;ez . q; si
eis nō placeat : displicebunt . **N**ō enī d; erit maior quia placet

tibi o homo: sed tu minor si displicet tibi. **BEZII.** Comoti
erant iudei et indignati merito quidē. q̄ audebat homo equalem
se facere deo. **ARII.** Sed ideo immerito. quia in homine
non intelligebant deum. Carnem videbant: deū nesciebāt. Habi
taculum cernebant: habitatozem ignorabāt. Caro illa templū
erat: deus habitabat intus. Non ergo ihesus carnem equarat
patri: non formam serui domino comparabat. nō q̄ factum est
propter nos: sed q̄ erat quādo fecit nos. Quid nēpe sit cristus
catholicis loquor. Non est verbū tantū. non caro tm̄. sed ver
bum caro factum vt habitaret in nobis. Recensio de verbo q̄
nostis. In principio erat verbum. et verbum erat apud deum.
et deus erat verbum. hic equalitas cum patre. Sed verbū caro
factum est. et habitauit ī nobis. hac carne maior est pater. Ita
pater et equalis et maior. Equalis verbo: maior carne. Equalis
ei per quē fecit nos: maior eo qui factus est propter nos. hec aug⁹
BEZII. Sed respondit ihesus et dixit iudeis commotis q̄
equalem se fecerit deo. Amen dico vobis. Non potest filius a se
facere quicq̄ nisi q̄ viderit patrē facientem. Ad hoc vero iudei
quid responderūt? **ARII.** Scriptū nō est. et fortasse tacu
erunt. **BEZII.** Quidam tm̄ qui cristianos se haberi volūt
non tacent. Arriani quippe dicūt nō per carnē. sed āte carnem.
filiū suū qui suscepit carnē minorem esse q̄ pater est. et non esse
eiusdem substantiē cui⁹ est pater. Videtis īquiūt quia dñs ihesus
cū animaduerneret iudeos ex hoc moueri q̄ patri deo equalem
se faceret. talia verba subiūxit. vt se equalē non esse monstraret
Moue batur iudeus aduersus cristum quia equalem se faciebat
deo. et volēs eum corrigere ab hoc motu crist⁹ ei⁹ demonstrare
filium non esse equalem deo patri ait quasi dicens. Quid irasci
mini: quid indignamini? Non sū equalis. quia nō potest filius a
se facere quicq̄ nisi q̄ viderit patrem facientem. Qui enim non
potest īquiunt a se facere quicq̄ nisi q̄ viderit patrē faciētem

vtiq; minor est. non equalis. **ANIM2.** In hac regula cordis
sui distorta et praua hereticus audiat nos nōdū obiurgantes.
sed adhuc quasi interrogantes. et explicet nobis quid sentit.
Puto enim o quisquis ille es. faciamus enim tēp adesse presē
tem. vt te si vis pro eo respondentem. tenes nobiscum q̄ in p̄i
cipio erat verbum. **BEV2AL.** Teneo. **ANIM2.** Et quia ver
bum erat apud dēū. **BEV2AL.** Et hoc etiā teneo. **ANIM2.**
Sequere ergo. et hoc fortius tene. quia deus erat verbū. **BE
V2AL.** Et hoc q̄ teneo: sed ille deus maior. ille deus minor.
ANIM2. Jam nescio quid paganū redolet. Cū cristiano me
loqui arbitrabar. Si est deus maior. et est deus minor. duos iā
ponimus deos non vnum deum. **BEV2AL.** Quare et tu duos
non ponis deos equales sibi? **ANIM2.** Hoc ego non dico.
Equalitatē enim istā sic intelligo. vt ibi intelligā etiā indiui
duā caritatē. et per indiuiduā caritatē vnitatē perfectissimā.
Si enī caritas quā misit homib⁹ deus de multis hominum cor
dib⁹ facit cor vnum. et multas hominum aīas facit aīam vnā
collectiē nostro imperfectiori mō. q̄tomagis pater dē et filius
deus in fonte dilectionis est deus vnus essentialiter modo suo
perfectissimo. Enīvero cōsequenter audiamus que mansue
tissim⁹ agn⁹ paulop⁹ ad iudeos verba locut⁹ ē. Scio inquit qz
filij abrahe estis sz q̄ritis me interficere. qz sermo me⁹ nō capit
in vobis luce. viij. Vos filij abrahe estis: sed secundū carnem.
non secundum fidei imitationem. Et sermo meus non capit in
vobis. Si sermo me⁹ caperet: caperet. Si caperemī itra rethia
fidei tēp pisces cōcluderemī. Quid est ergo. nō capit ī vobis? Nō
capit cor vrm me⁹ sermo. qz a corde vro nō recipit. Sic ē enim
sermo dēi. et sic eē dēt fidelib⁹ tēp pisci ham⁹. Tūc enī capit qn
capiē. Nec fit iūria illis q̄ capiūt. ad salutē q̄ppe nō ad p̄niciē
capiunt. Et subiūxit dñs. Queritis me occidē hominem q̄ veri
tatē dico vobis. Veritatē vidi. veritatē loquor. qz veritas sum.

Queritis me occidere hominē. Interim non dico filium dei. nō dico deū. non dico verbū. quia non moritur verbū. Hoc dico quod videtis. quia et quod videtis potestis occidere: et quē nō videtis offēdere. hec aug⁹. **BEVJAL.** Sed propter hos sermones tulerunt iudei lapides vt iacarent in eum. **ANJMA.** Tāta duricia quo curreret nisi ad similes? **BEVJAL.** Ihesus autem sibi non parum timens fuge studuit. et abscondit se ab illis. **ANJMA.** Tamq̃ homo a lapidibus fugit: sed ve illis a quorū lapideis cordib⁹ fugit. **BEVJAL.** Sunt p̃terea et alij viri etiā p̃docti qui ihesum cristum nil esse aliud q̃ hominem dicūt. sed ita iustū vt dign⁹ sit appellari fili⁹ dei. **ANJMA.** Et hos etiā tamq̃ hereticos catholica disciplina misit foras. Quia vane glorie cupiditate decepti contenciose disputare voluerunt anteq̃ intelligerent quid sit dei virt⁹ et dei sapientia. et in principio verbum per qđ facta sunt omnia. et quomodo verbū caro factū est. et habitauit in nobis. Tales audiēdi non sunt. Nec etiam illi qui non verum hominem suscepisse dicunt filiū dei. neq; natum esse de femina. s; falsam carnē et ymaginē simulatam corporis humani ostēdisse videntibus. Nesciunt enī vt pulchre ait augustin⁹ quomodo substācia dei que exuperat omnem creaturam inquinari omnino nō posset: et tamen predi cant istum visibilē solē radios suos per omnes corporum feces et sordes spargere. eosq; mundos et sinceros vbiq; seruare. Si ergo visibilia munda visibilibus imundis contingi pnt et nō inquinari: q̃tomagis inuisibilis et incōmutabilis veritas per spiritum animā. et per animā corpus suscipiens toto homine assumpto ab omnib⁹ eū infirmitatib⁹ nulla sui cōtaminatione liberauit. Itaq; magnas paciūtur angustias. et cum timent qđ fieri nō potest. ne humana carne veritas inquinetur: veritatē dicunt esse mentitam. hec aug⁹. Non etiā eos audiam⁹ vt ipse ait. qui propterea volunt cogere vt inter creaturas filium dei

numeremus. quia passus est. Dicunt enim. Si passus est: mutabilis est. si mutabilis est: creatura est. quia dei substantia non potest immutari. Cum quibus etiam nos dicimus et dei substantiam commutari non posse. et creaturam esse mutabilem. Sed aliud est esse creaturam: et aliud suscipere creaturam. Filius ergo unigenitus dei qui est virtus et sapientia dei. et verbum per quod facta sunt omnia. quia immutari omnino non potest suscepit humanam creaturam. quam lapsam erigere. atque iueteratam renouare dignatus est. nec in ea per passionem ipse in deterius commutatus est: sed eam potius per resurrectionem in melius commutauit. Nec propterea verbum per quod facta sunt omnia negandum est natum esse et passum pro nobis. Sicut enim martires passos et mortuos dicimus in corporibus que portabant sine animarum interfecutione vel morte. dicente domino. Nolite timere eos qui corpus occidunt. anime autem nichil possunt facere mathei. x. Sic filium dei passum et mortuum dicimus in homine quem portabat sine diuinitatis aliqua commutatione vel morte. Nec eos quos audiamus hereticos qui negant tale corpus domini resurrexisse quale positum fuit in monumento. Si enim tale non fuisset ipse non dixisset post resurrectionem discipulis. Palpate et videte quoniam spiritus carnem et ossa non habent. sicut me videtis habere. luce ultimo. Sacrilegum est enim credere dominum ihesum cum sit ipse veritas in aliquo fuisse mentitum. Nec nos moueat quod clausis ostiis subito eum apparuisse discipulis scriptum est. ut propterea negemus illud corpus fuisse humanum. quia cum penetratio dimensionum sit impossibilis contra naturam huius corporis sit per clausa ostia intrare. Omnia enimabilia sunt deo. Nam et ambulare super aquas contra naturam huius corporis esse manifestum est. et tamen ipse dominus non solum ante passionem ambulauit super aquas: sed etiam petrum ambulare fecit. Ita ergo et post resurrectionem de suo fecit corpore quod voluit. Si enim potuit ante passionem claudicare illud

sicut splendorem solis: quare non potuit et post passionem ad
quantā vellet subtilitatē in tēporis momēta reducere: vt clausa
posset ostia et omne genus dimensionū penetrare: Non insuper
eos audiamus qui negant ipsum corpus secum leuasse in celum
dominū nostrum. et cōmemorant in euangelio qđ scriptum est.
Nemo ascendit in celū nisi qui de celo descendit io. iij. Et dicūt
quia corpus non descendit de celo. quare non potuisse ascendere
in celum. Non enim intelligunt quoniam corpus non ascēdit in
celum. dominus namq; ascendit: corpus. autem nō ascendit. sed
leuatum est in celum illo leuante qui ascendit. Si enim quisq;
descēdit. verbigracia. de monte nudus: cū autem descendit ve/
stiat se. et vestitus iterum ascendat: recte vtq; dicimus. Nemo
ascendit nisi qui descendit. Nec vestem consideramus quam
secum leuauit: sed ipsum qui vestitus est solū dicimus ascēdisse.
hec aug⁹. **BEZ. IAL.** De hīs vero haden⁹ satis. Nunc ad reliq;
contēta in oratione mea si habes quitq; facito vt respondeas.
AN. MA. Abunde. Cum enim dicis o belial. Esto me diligit
cristus: alias quoq; plurimas et non me vnam diligit. Fateor
idq; omnino michi gratissimū cōcedo. Nam sicut miseris gau/
dium est nō modicū participes habere in erūpnis: gaudiū etiā
felicib⁹ ē felicitatis habere consortes. Ampli⁹ cristi quēadmodū
est infinita potencia: sic infinita est et sua dilectio. Satis ergo
superq; satis ipsa suis est. nec amatozum copia pati vsqueq;
inopiam potest. Quod enim infinitum est et quod perfectum
vel minui vnq; aut remitti nō potest. **D**icis insup omnium
qui viuant eum pauperrimū esse atq; ignobilem. Semetipsum
exinanisse dico. serui formā suscepisse. iopēq; se fecisse propter
me. Hinc maior enim feruore diligo. qui cum diues esset. et rex
regū. et dñs dominantū. splendor paterne glorie et figura sbē
ei⁹ pro meo se tantum humiliavit amore qđ vaticināte prophā
celos inclinare suos ac descēdere voluerit. qui tamen immobilis

permanens terram mare et sydera omnia voluit. paruulus in
tempore nasci. qui principiu atq; origo reru existens maximus
ante secula natus. semperq; ex patre suo ineffabili modo nascit.
et cuius munere omnia sunt. omnia nascuntur. omnia viuunt.
femineo lacte virgineo pasci. qui dat escam omni carni. et pas-
tum cunctis animantibus suis subdi parentibus. cuius terra.
celum. maria. supera atq; infera vitare imperium non possunt
Ob hoc istar eius paupertatis atq; humilitatis iugum quo ad
vixero subire non recuso. **S**criptum est enim. **B**eati pauperes
spiritu quoniam ipsorum est regnum celorum mathei. v. **Q**ua
enim ad nos via cristus venire dignatus est. eadem nos ad
eum tendere est necesse. vt pulchre ait ouidius in fine tercii
libri vetule de cristo suo tempore de virgine nato sed nondum
propalato ita scribens. **I**psum venturu ia diligo. iamq; paratus
credere doctrine qua dixerit esse sequenda. **C**ultoreq; suum me re-
promitto futurum. du tamen ipse trahat. quia si non traxerit: ipsi
nemo placere potest. et ad ipsum nemo venire. **D**idurus tamen
est qua nos veniamus ad ipsum monstrabitq; viam. quia per
quam venerit ad nos illa tenenda via est. illac nos ire necesse.
Et iam precessit de quadam virgine per quam in mundum ve-
niet. nobis erit hec aduunda. **H**anc mediatricem dabit humano
generi rex largiator venie. nostreq; salutis amator. **O** virgo
felix. o virgo significata p stellas vbi spica nitet. quis det michi
tantum viuere q; possim laudum fore preco tuarum. hec ouidi-
us. **¶** **Q**uod ais consequenter o belial discipulos cristi et se-
quaces immatura sicut ipse atq; horribili et pudenda morte ne-
catos. **E**go respondeo q; hi pro exigua temporaliq; pena bea-
tam et sempiterno euo mansuram animabus suis requiem. pro
passione impassibilitate. pro morte immortalitatem. pro pere-
grinatione eternam patriam inuenerunt. **H**anc vero penam. et
hanc quam abhominabile vocas mortem. non q; cristo adheserunt

nolentes sunt percelli. ymo sic ipsi libere elegerunt suis sese ini-
micis ultro offerentes. **N**one enim xps ipse. vt a capite incipiam.
suam sepenumero prenunciavit apostolis futura nedum mortem.
sed et specie mortis. **H**ostibus suis numquid ipse libes in pauidusq;
occurrit. **E**t numquid animoso discipulo strido vtente gladio
vti recusauit. eumq; satis aspere increpauit ita dicens. **C**alicem
quem dedit michi pater non vis vt bibam illum. ioh. xviij. **E**t
rursus. **A**n nescis quia possum rogare patrem meum. et exhibebit
michi modo plusq; duodecim legiones angelorum. math. xxvi.
Roluit enim cristus se persecutorum defedi vulnere: qui voluit
suo vulnere omnes sanare. **BEAT. IAN.** Quod cristus non omnino
voluntarie passus est. hac vna et ea quidem fortissima ratione
probo. **O**mitto planctus eius et lacrimas atq; orationes vt non
pateretur in orto fufas. scio enim quid statim diceret. ad id solum
venio qd in ipsa comprehensione sua. posteaq; negatiuum a patre
respou habuerat: ad prolationem verbi huius. ego sum. abierunt
retrosum hostes et ceciderunt in terram. ioh. xviij. **Q**uodquidem
non aliasq; ad tutelam sui. hostiumq; terrorem factum fuisse arbitror
AN. IAN. Non recte sane arbitraris o belial. **N**on enim defensionis
causa hoc fecit dominus: sed vt agnosceret humana presumptio
se nichil aduersus eum posse nisi quantum ipse pmitteret. **R**edeo
iam ad martires. **N**onne stephanus eorum princeps ad supplicium
gaudens atq; alacer iuit. **E**t nonne pro suis ipse lapidatoribus
lapide durioribus orauit. **A**ndreas egeat vt eum a cruce non deponere
obsecrauit. **P**etrus a libertate in carcerem se crucifigendum
sponte retrusit. **I**gnatius damnatus bestiis. a traiano numquid se
leonibus vorandum ultro exhibuit. **E**t ciprianus lata in eum mortis
sententia numquid deo gratias alacriter exclamauit. **L**onga mora est
si vel cetesumam istiusmodi exeploy parte tangere voluero. **C**onstat
igitur tuas rationes irrationabiles. et tua argumenta deliramenta nullius
roboris nulliusq; momenti. nec tam confutatione quam irrisione digna esse

De immortalitate animarum. et resurrectione corporum. Dialo-
gus secundus.

.BELZAI.

Speras igitur o vesana et paupercula anima. confidis etiam
o fragilis et misella creatura. credis o celestium nes-
cia rex natione celica atque immortalis esse? **ANIMUS.**
Quid mihi sperare et confidam. quod mihi etiam atque etiam verum
certumque: firmiter atque indubie credam? **BELZAI.** Speras
quoque o stolidus post hanc vitam meliorem assequi vitam. eternas
etiam dum corpore exuta fueris speras incolere sedes? Ah prospice
ne te ipsam spe nimia abundantie nimia. et nimia credulitate fallas.
Speres est quotidianum et frequens humanarum rerum ludibrium
Speres ait quidam ex tuis leuibus? poetis reficit dominum fallit et
ipsa suum. Bene sperando ait petrarcha et male habendo transit vi-
ta mortalium. Crede michi. spes a re longius quam auferat ab aquilone
quandocumque distat. Audi magnam in odium orationem. Nichil mortalibus
arduum est. Celum ipsum stulticia petimus. Nec pro nostrum patimur scelus
iracunda ioue potest fulmina. Audi et maiorem in tragediis senecam. Ut
calidis fumus ab ignibus vanescit. ut nubes gravis quies movida
ardore bozee dissipat impetum. Sic hic qui regimur spiritus effluet. Pro
mortem nichil est. ipsaque mors nichil. velocis spatii meta novissima
Speres ponant auidi. solliciti metum. Queris quod iaceas pro obitum loco
quo non nata iacent. Tempus nos auidum deuorat et chaos.
Mors indiuidua est noxia corpori. nec parcens anime. Trena-
ra et aspero regnum sub domino. Limen et obsidens custos non
facili cerberus ostio. rumores vacui verbaque inania. et par sol-
licito fabula somno. hec ille. Audi et maximum in sapientia salomo-
nem. Homo inquit ac iumentorum vnum est iterum? Quis nouit si spiritus
filiorum adam ascendat sursum. et si spiritus iumentorum descendat deorsum?
ecclesiastes. m. Hac igitur spe immortalitatis. cristique tui
lepidis capta sermonibus que habebas omnia contraxisti. et ea
pauperibus erogasti o anima ex pauperibus. o sapienter o bene factum

diuites. et ex diuite panperem faciēs. Satiū utiq; multo erat
titi liuī homī prudentissimī fructuosa q; tui cristi dispēdiola
audisse monita. **E**xrema iquit ille rabies suis credere est. **V**ide
etiam ne quibusdam sis negociatorib; persimilis. qui nimia vel
temeritate vel confidencia ducti emūdaz rerum pzeiū soluunt
longe anteaq; merces accipiāt. se penūmero nichil inde ppetuo
habitori. **M**M **G**randia tibi videntur et preualida que
producis auctorem testimonia o belial. **P**rofers oratinm. pfers
senecam. dehinc magnum in sapientia salomonem. **M**agna inq;
tibi videntur et multa laude digna senece atq; oratij poemata.
sed cristi **L**ongē maiora sunt et prestantiora sacra dogmata.
Ad oratium itaq; vt respondeam. **P**oeta fuit ipsa atq; infidelis
oratus. **P**oeticum illud atq; infidele dictū est. et poeticū atq;
infidele maneat. **S**ic ad senecam in tragedijs. sicut reliquos
poetas quos figere ait aristotiles et mētiri plurima: rōdendum
arbitroz. **A**pod me vero pluri vt modo dixi salubria cristi dog
mata q; scurrilia quedam poetarum dicta valebunt. **I**pse vero
dominus ihesus non tam verbo q; opere. non tam sui oris ad
mirabili tuba. q; sui corporis suscitacione glorioza humanas
inmortales esse animas demōstrauit. **S**ed quia versus pro te alle
gasti poeticos: versus econuerso accipe catholicos. **C**armina
quippe. vt ait pi⁹ pontifex nuper maximus. si dederis: carmina
reddidero. **M**ortales domin⁹ cūctos in luce creauit. vt capiāt
meritis gaudia summa poli. **F**elix ille quidem qui mentem iugi
ter illuc dirigit. atq; vigil noxia queq; cauet. **N**ec tamē infelix
sceleris quem penitet acti. quiq; suū facin⁹ plangere sepe solet.
Sed viuūt homines tamq; mors nulla sequatur. et velut ifern⁹
fatula vana foret. **C**um doceat sensus cūctos in morte resoluī
atq; herebi penas pagina sacra probet. **Q**uas qui non metuit
infelix proslus et amens viuit. et extinctus sentiet ille rogam.
Sic igit cūcti mortales viuere certēt. vt nil iferni sit metuēda

pal⁹. **HELIAL.** Quid vero ad salomonē dicis. quo teste scrip-
tura null⁹ ante fuit nec postea futurus est sapiētior? **ANIMIA**
De salomone postea videro q̄ paucula adhuc responsiva ad se-
necam verba audieris. Cōcionator nāq̄ ipse est. in illo saltem
tragico per te iā allegato carmīe. **Chor⁹** enim ibi it̄ducitur
populum turbāq̄ hominū rep̄tans. **Popul⁹** vero vt plurimū
incert⁹ ē et dubi⁹ et indoct⁹. et nōnūq̄ sibi met ipsi cōtrariū.
dicente virgilio. Scinditur incertū studia in contraria vulgus
Sed accipe rursus propriū quo nullū contra quēquē validius
in sua causa testimonium. **Chorum** enim id est populum incertū
et dubium. et sibi met ipsi cōtrariū. manifeste idem se neca pbat
in postremo sui libzi carmine et conclusionē totius operis ita
dicens. Nunq̄ stigas fertur ad vmbas inclita virtus. **Diuite**
fortes: nec letheos seua per ānes vos fata trahent. Sed cū sum-
mas exiget horas consumpta dies: iter ad superos gloria pan-
det. Ecce quomodo chorus hic loqui introductus. animas non
opinatiue quidem. neq̄ inquisitiue. sed diffinitiue potius et
conclusiue inuit esse ppetuas: ibi vero negat. **Hic vmbas stigi-**
as et luthēū flumē quib⁹ infern⁹. et superos quib⁹ paradisi⁹
designat astruit: ibi vero p̄sus vt fabulosa rēnuīt. **HELIAL.**
Quid iā dicēs ad salomonē? **ANIMIA.** Quod modo dixi ad
senecā. cōcionatorē scilicet et veritatis iq̄sitorē fuisse. **HELIAL.**
Satis carminū. satis versuū. satisq̄ verbaliū auctoritatum da-
bis: sed q̄ p⁹ mortē carnis viuāt aīa. nulla vnq̄ poteris racōe
demonstrare. **ANIMIA.** Immo de hoc optiā sed fidei admixtā
hēo racōnem. Tres quippe vitales spirit⁹ creauit oīpōtēs deus
vt ait gregori⁹. vnū q̄ carne nō tegit̄. aliū q̄ carne tegit̄. sed
nō cū carne morit̄. t̄ciū q̄ carne tegit̄ et cū carne morit̄. **Pri-**
m⁹ est angeloz. scōus hoīm. tercius iumētōz oīm q̄z brutorum
aīaliū. **Hō** itaq̄ sicuti ī medio creat⁹ ē vt eēt īferior āgelo. su-
pior iumento. ita hēt aliqd cōe cū sumo. aliquid cōe cū infimo

inmortalitatem scilicet spiritus cum angelo: mortalitatem vero
carnis cum iumento. **HELIAL.** Tuis placent catholicis ista
que memoras. Sed queso te dum spiritus hominum atque iumentorum
sic discernis. quid est quod salomō ait ecclesiastes. m. Dixi in corde meo
de filiis hominum ut probaret eos deus et ostenderet similes esse
bestiis. Idcirco vnus iuteritus est hominum et iumentorum. et
equa vtriusque condicio. Qui adhuc eandem sententiam subtiliter exe-
ques adiungit. Sicut moritur homo. et illa moriuntur. Similiter
spirant omnia. et nichil habet homo iumentis amplius. Quibus
adhuc verbis generalē diffinitionem subinfert. ita dicens. Cuncta
subiacet vanitati. et omnia pergunt ad vanum locum. De terra
facta sunt. et in terrā pariter reuertuntur. **ANIMIA.** Salomonis
liber in quo hec scripta sunt ecclesiastes appellatus est. Ecclesiastes
autē proprie cōcionator dicitur. In quo salomō quasi tumultuantis
turbe suscepit sensum. Et quot sententias per inquisitionē mouet
quasi tot in se personas diuersorum suscepit. Sed cōcionator verax
velut extensa manu omnium tumultum sedat. eosque ad vnā sententiā
reuocat. cum in eiusdem libri conclusione ait. Finē loquēdi omēs
pariter audiamus. Deum. time: et mandata eius obserua. hoc
est omnis homo. Si enim in libro eodem per locutionem suam
multorum personas nō susceperat: cur ad audiendum loquēdi
finem pariter omēs admonebat? Vnde et alia sunt vt ait gregorius
que in libro illo per inquisitionē mouentur. atque alia que per
rationē satisfaciunt. Aliaque extēptati profert animo atque adhuc
huius mundi oblectamentis dediti: alia vero in quibus ea que
rationis sunt differit atque animum a delectatione cōpescit. Ibi
namque caplō. v. ait. Hoc itaque michi visū est bonū vt comedat
quis et bibat et fruatur leticia et labore suo. Et longe inferius
caplō. vii. subiungit. Melius est ire ad domū luctus quam ad domū
conuiuii. Si enim bonum est manducare et bibere: melius fuisse
videbatur ad domum conuiuii pergere quam ad domum luctus. Ex

qua re ostenditur. quia illud ex infirmantium persona intulit:
hoc vero ex rōnis diffinitione subiunxit. Nam ipsas protinus
rationis causas edisserit. et de domo lucā que sit vtilitas ostē
dit dicens. In illa enī finis cūctorum admonetur hominum:
et viuens cogitat quid futurus sit. Rursum illic capitulo. xi.
scriptum est. **L**etare iuuenis in adolescentia tua. Et paulopost
subditur. **A**dolescentia enī et voluptas vana sunt. Qui diem
hoc postmodum vanum esse redarguit qđ prius admonuisse
videbatur: patenter idicāt. quia illa quasi ex desiderio carnali
verba protulit: hec vero ex iudicij veritate subiunxit. Ita etiā
in proposito concionator noster velut ex mente infirmantium
humane suspicionis sententiam proponit. dum dicit. **U**nus in
teritus est hominis et iumentorum. et equa vtriusq; condicio.
Sicut moritur homo: sic et illa moriūt. Similiter spirāt omīa
et nichil habet homo iumētis amplius. **Q**ui tamē ex diffiniciōe
rōnis suā postmodū snīam protulit dicēs. **Q**uid habet amplius
sapiens stulto. nisi ut pergat illuc vbi est vita. **H**abet igitur hō
ampli⁹ iumētis qđ illa post mortē nō viuūt. hic vero tūc viuere
inchoat cū per mortem carnis hāc vīibilem vitā cōsummat.
Qui etiam cōcionator lōge inferius caplō scilicet. ix. dicit. **Q**uā
cūq; potest man⁹ tua facere istā opare. quia nec op⁹ nec ratio
nec sapiā nec scīa erūt apud ifēros q̄ tu pperas. **Q**uō ergo vñ
ē iterit⁹ hoīs et iumēti. et equa vtriusq; cōditio: aut quō nichil
hēt hō iumētis āpli⁹: cū iumēta post mortē carnis nō viuūt: ho
minū vero spūs pro suis culpis post mortē carnis ad inferos de
ducti nec in ipā morte moriūt vt ait gregori⁹. **V**erūenimvero
vt cōponā brūter hāc de salōne discordiā. audiat q̄sq; voluerit
ei⁹ sup immortalitate mea breuē absolutāq; et verissimā senten
ciā. **R**euertat puluis ad terrā suā: et spūs ad dñm q̄ creauit illū
eccēs. vii. **Q**uid q̄ris āpli⁹ de salōne. qđ vis vltēri⁹. nō ne iā sa
tis supq; satis ad salōne dcm ē. **BELVAL.** Perpulchre loq̄ris.

et placere hominibus debent ea que dici. Sed tamen sicut vitā anime in corpore manentis. ex motu corporis homines agnoscunt: ita vitam anime post corpus apertis quibusdam rebus attestantibus libenter agnoscerent. **ARISTOTELIS.** Numquid non sancti apostoli et martires christi presentem vitam despicerent. in morte carnis animas ponentes: nisi certiorē animarū vitam sequi non dubitarent? Tu vero ipse inquis quia vita anime in corpore manentis ex motibus corporis agnoscitur. et ecce hi qui animas in morte posuerunt atque animarum vitam post mortem carnis crediderunt quotidianis miraculis choruscant. Ad extinguita namque eorum corpora viuentes egri veniunt. et sanantur. periuri veniunt et de moerore vexantur. demoniaci veniunt: et liberantur. leprosi veniunt: et mundantur. deferuntur mortui et suscitantur. Pensa itaque eorum anime qualiter viuunt illic ubi viuunt. quorum hic vel mortua corpora in tot miraculis viuunt. Si igitur vitam anime manentis in corpore deprehendis ex motu membrorum: cur non perpendis vitam anime post corpus etiam per ossa mortua in virtute miraculorum? Nulla ut opinor huic rationi cauillatio obstat: in qua et ex rebus visibilibus cogimur credere quod non videmus. **HELIUS.** Proinde vero ne gloriaris o anima. Hec etenim ratio quam efficacissimam propositus atque irrefragabilem censeo non tua sed gregoriū pontificis olim maximi ratio est. **ARISTOTELIS.** Fateor. Id ipsum quoque si non preuenisses: dicere intendebam. Neque enim aliena pro meis dicta ut plerique alii soleo usurpare. Ista vero et pleraque alia collocata in his dialogis quanto a doctoribus viris perdiscere et melioribus tanto maioris constat esse roboris et firmitatis. Cui satis didico applaudit quod non minus apposite quam sapienter a cicerone in sua paradoxa dictum est. Qui cum de virtutibus ac morum institutione diseruisset. A philosophis inquit ad eum vnus ex circumstantibus metuebatur ne a lenonibus diceret. socrates disputabat isto modo Ad quem cicerō. Bene hercule narras. Nam istud doctum et sapientem

virum fuisse memorie traditum est. hec cicero. **N**ec culpet me
aliquis: sed eo potius qualecūq; op⁹ hoc. et hos labores meos
acceptet. q^o aliena vt plurimum doctrina vtoz. q^o meum es et
meos obulos ex auro alieno redimio. **S**ic enim longe ante me
fecit princeps philosophie aristotiles. sic tullius ī suis oratorijs
libris. sic etiā magnus augustinus. sic iheronim⁹. sic gregori⁹.
sic beda. sic bernard⁹. sic origenes. sic albert⁹. sic thomas aqui
nus. et reliqui fecere pene omnes. **O**peris namq; ac studiū mei
est vt de seipso ait iheronimus multorum libros legere. vt ex
plurimis diuersos carpā flores. que meliora et vtiliora sunt
instar apīs melliflue delecturus. **N**am teste basilio que vtiliora
sunt mandari memorie principalius meruerunt. **S**icubi vero
vox nostra insonuit non a paternis discessit limitibus. **N**ostria
quidem etsi pauca. etsi tanto q^o crist⁹ est huius operis subiecto
indigna. hoc ipsum inq^o quātulūcūq; est. etsi modicū etsi indig
num acceptare sua pietate dignabit^r. **T**otū nempe deo dedit:
qui seipsum obtulit. **A**postoli tantū nauē et rethia pro cristo
reliquerūt. vidua duo erat mittit in gazophilatiū. et preferē
cresi diuicjs. **B**ene dixi subiectū hui⁹ operis esse cristū. **T**radēt
ali⁹ humanas historias et bellica gesta. scribant ali⁹ naturalia.
humana iura. carmina amatoria. comedias. et cetera vana: ego
cristum scribere. cristū colere. cristū adorare. cristū ore cordeq;
et viribus totis amare scire atq; intelligere conor. **H**ec est enī
vt ipse ait vita eterna. vt cognoscant te deum verum: et quem
misisti ihesum. cristū io. xvij: et ihere. ix. **N**on glorie sapiens
in sapia. nec diues in diuicjs suis. nec fortis in fortitudine sua:
sed ī h⁹ gl⁹et q^o gl⁹at scire et nosse me. **M**emī etiā dumpunla adhuc
essem. primisq; operam litteris darem hos a preceptore meo
hauisse versiculos. ipsosq; tā alte īpressisse memorie q^o excidere
ab ea pacto vllō nequiverunt. **¶** **H**oc est nescire sine xpisto
plurima scire. **S**i cristum bene scis: satis est si cetera nescis.

BEZII. Memini etiam primis ab annis studiosam te phiē
verum illi que ad nature magis q̄ ad mox pertinet indaginem
21221. Concedo. hoc. sed iam me contineo. et hāc quantū
in me est passionem: vtinam sic reliquas omnes. mortifico. **Ma**
enī et si est sublimis atq; excellēs. minus tamē vtilitatis. habet
ad vitā. q̄ ista de cristo sacra philosophia que perpetuā homi-
nibus salutem prestat. **N**isi forte instructor erit ad bene viuēdū
qui pruinē et niuū et yridis colores quēadmodū fiant didice-
rit: q̄ si illa nunq̄. didicisset. aut emendatioz erit eius vita cui
aues et pisces noti sunt: q̄ si oīo essent incogniti. **S**imilia his
sunt cetera que in illa. tradūt hnt enī splendorē cognitionis ex-
imium: vite autē vtilitatē non habent. **A**t vero hec cristiana
phiā ymmo vera potius et diuīa sapiā tota vt sic dixerī de re
nostra est. **I**tq; qui huius cognitione omīssa phisice intendunt
hī alienum quodāmodo negotium agere vident: suū omittere
Hinc bernard⁹. **H**ec mea interim phiā. hec mea sublimis atq;
excellsa sapiā: cognoscere crīstū. et hunc crucifixum. **F**elix felix
inq̄ quē veritas per se docet. nō per figuras et voces. transer-
uantes: sed sicut se habet res. **N**ostra opinio et noster sens⁹ sepe
nos fallit et modicū videt. **Q**uid prodest magna cauillatio. nu-
merose questionēs cum suis argumētis pene dixerim infinitis
de occultis rebus maximeq; a nobis distantib⁹. et de quib⁹ nō
arguemur in iudicio quia ignorauim⁹? **E**randis profecto vesā-
nia grādis insipientia quod vtilib⁹ ac necessarijs spretis: vltro
intēdim⁹ curiosis et dampnosis. **O**culos certe hntes simulacris
per similes nō videmus. **E**t quid cure nobis ad salutem animarū
que ars artium esse dinoscitur de generibus et speciebus? **C**ui
eternū verbū loquitur a multis opionibus expeditur. **E**x vno
verbo omnia. et vnum loquitnr omnia. et hoc est principium
qđ et loquit nobis io. viij. **N**emo sine illo recte itelligit quicq̄

aut iudicat . Cui omnia vnum sunt. qui omnia ad vnum tra-
hit . et omnia in vnum videt potest stabilis corde esse. et in deo
tranquillus permanente. Qui plene cupit et sapide cristi verba
intelligere. oportet vt totam vitam suā illi studeat conformare
Quid prodest tibi alta de trinitate disputare: si humilitate ca-
reas aut caritate vnde displiceas trinitati? **M**elius enī est atq;
salubrius sentire compunctionem: q̄ scire eius diffinitionem.
meliusq; est deum et proximum diligere: q̄ diffinitionem cari-
tatis agnoscere. dicente augustino ad suos clericos. **A**nte om-
nia fratres carissimi diligendus est deus: et deinde proximus. **Q**ua-
propter a quibusdā e nostris sacre pagine doctoribus non ab-
re decisum est . vltimam hominis beatitudinem magis in actu
voluntatis q̄ intellectus consistere. **T**edet me sepe vultu legere
et audire. **I**n te totum est quod volo et desidero lumen eternū
et increata sapientia benedicte ihesu. **T**aceāt omnes doctores.
sileant omnes creature in conspectu tuo. tu michi loquere solus.
Quāto enim aliquis magis sibi vnitus. et interius magis sim-
plificatus fuerit: tanto plura altioraq; sine labore intelligit .
quia de super lumen intelligentie capit. **BEATVS** . **A**ttamen
paulus tuus doctor eximius libris incubebat et litteris. **AN-
TONIUS** . **S**ed non secularibus. **BEATVS** . **L**ibris inq; utebatur
paulus. **I**n epistola namq; ad thimotheum ita scribit. **P**enulā
quā reliq; troade. veniēs affer tecū. et libros. maxie autē mēbra
nas. **ANTONIUS** . **E**t noui et audiui hoc. et legi sepe . **N**ec ego
etiam libros omnes passim repudio. **N**on est enim culpanda
scientia aut cuiuslibz rei noticia que bona est et a deo ordinata
sed preferenda est semper bona conscientia et virtuosa vita .
Enimvero magno adueniente iudicio non queretur a nobis
quid legimus: sed quid fecimus. nec q̄ bene q̄q; ornate dix-
im⁹: sed q̄ virtuose et q̄ recte viximus. **BEATVS** . **S**ed iam
ad nostrū primum de tua immortalitate propositum redeam⁹

Dico igitur quod cristi resurrectio de qua paulo ante memisti euiternā
te seu imortalē esse non arguit. Poterat enī ipse tūc deus vel
mortuam sui corporis suscitare. vel nouam creare et eā exanguī
suo corpori infundere animam. De scōpzeterea germano tradit
quod vitulum quendam mortuū suscitauit. Aut ergo friuolū illud
aut tua ratiocinatio vana. aut quadrupedis anima non secus
atque hominis imortalis existit. **ANNA.** Cristi. lazari. puelle
domi clausē. delati extra portam iuuenis. ceterorumque mortuorum
preterita futuraue resurrectio. pars rationis mee. non ipsa tota
ratio est. Dico ergo ut melius intelligat. quod mortuorum hominū
in vitam eternam aut in perpetuam dampnationem suscitatio
efficacissimum est perpetuitatis mee argumentum. Quid enim
finibile mortis vel susceptibile vel sepiterno torquenti supplicio vel
eterna perfrui gloria posset. Et si enim visum quandoque fuerit
quadrupedis animam. magis autem ipsum quadrupedem diuinā
virtute surrexisse a mortuis: nō tamen in vitam aut in damp-
nationē eternā. De nobis vero ait dominus in suo quod neminē
fallit euangelio. Qui manducat meam carnem et bibit meum
sanguinē habet vitam eternā. et ego resuscitabo eum in nouissio
die ioh. vi. Sed quid moror. et non illud verissimum eiusdem
saluatoris nostri ac validissimum adduco testimonium. Is enim
ut est apud matheum compellatus a saduceis de questione resur-
rectionis inquit ad eos. Erratis nescientes scripturas neque vir-
tutem dei. In resurrectione enim neque nubent. neque nubent: sed
erunt sicut angeli dei in celo. De resurrectione autem mortuorum
non legistis quod dictum est a deo dicente vobis. Ego sum deus
abraham et deus ysaac et deus iacob. Non est deus mortuorum
sed viventium. Et audiētes turbe mirabātur in doctrina eius
mathi. xxj. Egregie quidem atque ad rem aptissime. Nā ut ibidem
ait ihera. Dei id est creatoris ad creaturā scilicet abraham ysaac et
iacob est relatio realis que non potest fundari in nichil. nec

fundat̃ i eoz̃ corporibus tūc iādudū mortuis atq; alteratis.
et que abrahā ysaac aut iacob dici non possunt: fundat̃ ergo
in eoz̃ viuentibus aīabus. Et q̃uis saluator euidentiora sacre
scripture testimonia allegare potuisset ac sciuisset: vt est illud
ysa. xxvi. **Diuet̃ mortui interfecitq; tui resurgēt.** Et ezechiel.
xxxviii. **Educā vos de sepulchris vestris popule me⁹. et dabo**
vobis spiritum et viuetis. Et iob. xix. **Scio q̃ redemptor me⁹**
viuit. et in nouissimo die de terra surrecturus sum: et in carne
mea videbo deū saluatorem meū. Et illud cāticorū. ij. **Et mor-**
tui resurgent incorrupti. Quia tamē saducei illi nullos pphetas
nullosq; alios q̃ moyli libros admittebāt: cōueiētissime auctās
illa in libris moyli contenta a saluatore inducta ē. **BEV JAL**
Resurgēt ergo omnes in resurrectione in nouissimo die: AMJ
MA. Resurgent. **BEV JAL:** Et tamen in psalmo primo dicit̃.
Non resurgunt impij in iudicio. Non ergo generalis erit mor-
tuoꝝ resurrectio. si non impioꝝ. cū impij vt probe nosti.
nō solū mortui sed bisq; mortui sunt. Et in euangelio quod mō
allegasti de solis se digne manducantibus crisus ait. **Et ego**
resuscitabo eum in nouissimo die. Amplius. si corporum resur-
rectio futura est: h̃ precipne in fauorem tui melioris liquidem
hominis partis et magis ad similitudinem dei facdeat. Stat⁹
vero tuus dum a corpore secreta es. et quodā mō excarcerata
longe beatior longeque est tibi conuenientior. et deo similior q̃
dum es corpori conglobata. Igitur aridoꝝ vt cremium et
insensibilium resurrectio corporum tibi nedum certe superua-
cua et inutilis: sed nociua potius et grauis. et dispendiosa erit.
AMJ MA. In fauorem vtriusq; fiet resurrectio. Corpus enim
tunc ex mortuo viuū. ex arido viride. ex insensibili anima-
tum. ex graui agile ex corruptibili impassibile. ex opaco fulgi-
dum. ex terrestri celeste. ex grosso rarum et subtile fiet. Anīma
vero vt ps sue parti reuniri gaudebit. et sicut forma relegata

a materia per se non subsistens gloriificato reddita corpori subsistere letabitur. **BEZEL.** Crescit ergo anime beatitudo dum corpori suo reunitur. **ANIM.** Extensiuue crescit: sed non intensiuue. ut ait ille magnus rabi paulus burgenis episcopus. Nam perfecta anime beatitudo ut ipse ait que principaliter in visione diuine essentie consistit non dependet a corpore. unde sine eo potest anima esse beata. Hinc est quod anima seperata in visione diuine essencie totaliter quiescit ex parte appetiti: non autem ex parte appetitis. Quare ut iam dixi beatitudo corpore resumpto crescit extensiuue solum. et non intensiuue. **BEZEL.** Anima beata vult corpori suo reuniri vel non vult. Si sic: non habet in celo omnia que vult. ergo in celo ante iudicium non est perfecta beatitudo. Si non vult: ergo quando vnietur erit sibi inuoluntarium quare et penosum: Amplius salomon in ecclesiaste ait. Homo cum dormierit non resurget. **ANIM.** Ad salomonem satis antea dictum arbitror. Ad aliud vero dico quod anima beata non vult corpori suo reuniri nunc. Dico ulterius quod anima petri vel pauli habet quicquid vult habere nunc. Male ergo infers o belial quod quando vnietur erit sibi inuoluntarium. et hoc siue nunc determinet velle siue vniri. Volet enim tunc et non alias vniri quando deus volet. Nam voluntas anime beate semper est diuine voluntati conformis. Et beati ut ait augustinus omnipotentes erunt sue voluntatis: ut deus sue. Nam sicut deus poterit quicquid volet per seipsum. ita poterunt illi quod volent per illum. Et sicut illi non aliud volent quam ille volet: ita ille volet quicquid illi volent. Et quicquid ille absolute volet non poterit non esse. **BEZEL.** et tamen scriptum est. Deus vult omnes homines saluos fieri: non tamen omnes homines salui fiunt. **ANIM.** Ideo dixi absolute. Habet enim deus et voluntatem condicionatam quam moderni theologi consequentem seu regulatam vocant. et quam omnes saluos fieri homines vult. dum tamen suis quo salui fiant

monitis obedire velint. dicente eo. Si vis ad vitam ingredi
serua madata math. xix. Nec procedit tua superior alia cauil
lacio o belial de perfectori ac simpliciori statu aie a corpore se
parate. Ibi eni de no glorioficator et corporali manete corpore:
hic de corpore spiritali et sicut ait aug⁹ celestiali facto agit.
Quod vero arguis de impijs in psalmo: quia non resurgunt in
iudicio. subaudi in vita eternam. **BEVJAL.** Hoc subaudire
quid aliud queso est q^m litteram manifeste corrumpere? Sacre
vero lre corrupende non sunt. **AMMA.** At sane intelligende.
BEVJAL. Quomodo? **AMMA.** At utiq³ propheta. Non re
surgunt impij in iudicio. Sed audi q^d sequit^r. Neq³ peccatores
in consilio iustoz. Et quid aliud est in futuro seculo iustoz co
siliu q^m dñe essentie btissima visio? Que recte consiliu iustoz
appellat^r. a q^o vniuersi excludunt ipi. Solisq³ iustis illic itersse
tcedit^r. Et dñs in euangelio. Qui maducat mea carne et bibit
meu sanguine habet vitam eternam. et ego resuscitabo eu in nouis
simo die io. vi. No ta subitellige q^m resume. in vitam eternam. Re
surrectio vero ipiozu que in morte etna fiet: no ta resurrectio
q^m suppressio. nec ta viuificaco q^m mortificaco dicenda e. Omnes
qdē resurgem⁹: sed no ones imutabimur ait apostol⁹. i. co. xv.
Iusti nepe dotib⁹ qs supra tetigi adornati resurgēt. Impi⁹ vero
nichilo q^m in deterio imutati corp⁹ ut antea. ymmo pl⁹ q^m antea
et graue et passibile et tet⁹ et opacu. semp moriens sed tamen
imortale resumēt vt ait grego⁹. Qonō absq³ magna rōe a deo
optio qdē atz eq³l⁹io seditu e. Nā suercitudo iusticie id exigit.
ut q^o trēa graua qdē atz opaca nimiū dilexerūt: graues vt trēa
atz opaci fiāt. Qui vero trestria aspnantes celestib⁹ raris leui
t⁹q³ ihesert. rōi cōsetaneū e. vt hñ q³ et leues et rari pmaneāt
Qui vero re pbi tpale i h mudo discipliāz effugerūt: digna res
est vt i antro demersi tartareo lozis sine fie trucidētur. Digna
inq³ reselt o belial vt qui tuas viciozum tenebras amauerūt.

et lucem cristi ac veritatem repulerunt. tecum descendentes. et
mansione apud te facientes. tetrīs horridisq; tenebris et sepiter
nis inuoluāt horrozibus. **BEVJAL.** Quid vero ad paulū aplm
dices cuius hec ī epistola ad corīthios verba leguntur. Caro et
sanguis regnū dei non possidebunt. **ANJM.** Quid q̄ ipse
alio in loco scilicet .i. ad corī. xv. eaplo ait. Oportet corrup-
tibile hoc īcorruptibilitatē. et īmortale hoc īmortalitatē īduere
BEVJAL. Quid igit̄ restat nisi q̄ sibi metipsi cōtrarij cēseāt
ANJM. Regna q̄. at potius sane intelligendus. Cū enim in
resurrectione corpus transformatum fuerit. tuuc proprie nō erit
quod modo est corp⁹ et sanguis. sed celeste corpus vt ait aug⁹
Et illud non sic accipieudum est quasi carnis et sanguis nō sit
futura sbā. sed carnis et sanguinis nomine ipsam corruptionem
carnis et sanguis intelligendus est aplūs nūcupasse. que vtiq;
in regno illo non erit: vbi caro īcorruptibilis erit. Quamuis
et aliter posset intelligi. vt carnem et sanguinem opera carnis
et sanguinis. dixisse accipiamus aplm. et eos regnū non posses-
suros qui perseueranter ista dilxerunt. hec aug⁹. **BEVJAL.**
Nonne sepe contingit o anima q̄ lupus hominem deuorat. et
caro hominis vertitur in suā. lupum vero vrsus postea vorat
vrsū quoq; leo. vel si maius vt est apud virgiliū. Torua leena
lupum sequitur. lupus ipse capellam. florentem citisum sequitur
lasciua capella. te coridon o alexi. trahit. sua quemq; voluptas
ANJM. Assentior. **BEVJAL.** Quomodo ergo sic alterat⁹
pōteat resurgere homo? **ANJM.** Quop fuit hominis caro
resurget: qđ bestiarum remanet. Scit enim bene discernere
qui sciuit ex nichilo omnia condere. Siue ergo a feris homiēs
siue a piscib⁹ seu a vulturibus absorbeantur: omnes in resur-
rectione refozmabuntur. intantum vt nec capill⁹ ex eis pereat
Puerilia tamē hec sunt o belial: nec abste que proponantur.
ab me vero quibus respondeatur satis digna.

De martiribus et miraculis. de vera dei et falsa hominū pace.

Dyalogus tercius.

BEVJAL

Ad stephanū igitur. ad andream. ad petrum. et reli-
quos martires tuos redeo. Hos ergo nō diffiteris
o aīa crudeli immatura ac violēta morte necatos
ANJM2A. Qd verū est: diffiteri est nephas. BE-
VJAL. Vili etiā atq; putenda? ANJM2A. Vili apud homines:
apud deum p̄ciosa. BEVJAL. Immatūra attamen. Qd ipsum
non parū est apud huānos inproperiū. ANJM2A. Sed mors
illa nec mors nec immatura dicenda est qua ad fontē vite per-
git. et ex hui⁹ vite mortalis angustijs ad imortalitatē peruenit
Maturus est. perfectus qui eo venire dignus est. Omni tpe illo
rundum est. omni etate tenendū. omni conatu properandū. quia
semp oportuna hora: nūq̄ vero intēpestiua illuc puenit. BE-
VJAL. Hī tamen ipsi tui martires tāta que dixi horrēda atq;
ignominiosa mala pro cristi nomine sunt perpessi. ANJM2A.
Sed volētes. BEVJAL. Cristus ergo tuus necis eorum atq;
ignominie causa est. ANJM2A. Non cogens tamē aut necessa-
ria. BEVJAL. Motiua saltē atq; p̄cipua. Sitit ergo sangui-
nem suorū cristi⁹. ANJM2A. Non sanguine suorū cristus: sed
fide. s; cōstata. s; p̄seuerātia gaudet. qui eligūt mala pene omīa
et mortē ipsam pati. q̄ malo culpe qd est cristi negatio consēn-
tire. Que martirū cōstātia magni p̄fecto pōderis et magne
virtutis existit: sed cristi longe maioris. testis est bernard⁹ in
sermonibus ita dicens: Proposui predicare ādream apostolū:
sed ecce verius annuncio cristum. Magna fecit ādreas aposto-
lus: sed maiora hō cristi⁹. Andreas fuit in cruce pass⁹. similiter
et cristi⁹. Sed ādreas pro se: cristi⁹ p̄ ādrea. Andreas tribus
diebus in cruce pēdens predicabat cristū: cristi⁹ ecia die crucis
mortē vīcēs celū p̄dicāti reſerabat. Fortis q̄dem ādreas: s; forti-
or xps. Vtq; fili⁹ adē. scōm carnē: s; vīq; eo fortior p̄ virtutem

Uterq; fortiter in crucis patibulo: q̄ adam in deliciarū paradiso
Adam habuit lignum vite ad remedium: et isti lignum crucis
ad tormentum. **S**ed vulnerat⁹ est adam a redolentib⁹ pomis
et isti illesi a cedentiū plagis. **A**ndreas moziens celum apertū
vidit: quo eum cristus in celo regnans post mortē introduxit
vt quorum fuit similis pena simili societur et gloria. hec ber
nardus. **L**egitur etiā de beato andrea q̄ ipse duct⁹ ad suppliciū
et crucē videns prozupit. ī laudem crucis et pulchre salutauit
eam sic dicens. **S**alue crux felicissima que in corpore cristi de
dicata. et ex membris eius tāq̄ margaritis ornata es. **A**nte q̄
te ascenderet domin⁹. timorem terrenum habuisti: modo vero
amorem celestem obtinens pro voto susciperis. **S**ecurus ergo
et gaudens venio ad te. ita vt et tu exultans suscipias me dis
cipulum eius qui pependit in te. **Q**uia amator tuus semper fui
et desiderauī amplecti te. **O** digna crux que decorem et pulchri
tudinem de membris domini suscepisti diu desiderata. sollicite
amata. sine intermissione quesita. et iam concupiscenti anio pre
parata. accipe me ab hominibus. et redde me ingrō meo. vt per
te me recipiat: qui per te me redemit. hec āndreas. **A**dhuc pauca
de martiribus. **H**ī sunt de quibus mathi. xij. dominus ait. **S**e
debitis et vos iudicātes duodecim tribus israhel ad faciendum
vt ait prophēta vindictā in nacionibus. iucrepacōes in populis
Hī sunt de quib⁹ sapiē. v. legit. **T**unc stabunt iusti in magna
constantia aduersus eos qui se angustiauerunt. et qui abstule
runt labores eorū. **V**idebunt eos impī et turbabuntur timore
horribili. et mirabunt in subitacione insperate salutis gemētes
pre angustia spiritus. **D**icent enim intra se penitenciam agētes
Hī sunt quos aliquando habuim⁹ ī derisū et in similitudinem
improperij. **N**os insensati vitam illorum estimabamus īsaniam
et finem illorum sine honore. **E**cce quomodo cōputati sunt iter
filios dei. **T**ūc vt pulchre ait iheronim⁹ ad vocē tube pauebit

terra cum populis: tu cristiane gaudebis. Iudicaturus domino
lugubri ore mundus imugiet. et tribus ad tribum pectora fe
rient. Potētissimi quondam reges nudo latere palpitabūt. Et
exhibebitur cū prole sua venus. Tunc ignitus iupiter adduce
tur. et cum suis stultus plato discipulis. Tunc aristotilis argu
mēta nō proderūt. Tunc tu rusticanus et pauper exultabis ride
bis et dices. Ecce crucifixus deus meus. ecce iudex qui obuo
lutus pannis in presepe vagiūt. Hic est ille fabri et questuarij
filius. hic qui matris gestatus sinu hominē deus fugit in egip
tum. hic vestitus coccino. hic sentibus coronat⁹. hic mag⁹ demo
niū habens et samarites. Cerne man⁹ iudee quas fixeras. cerne
latus romane qđ foderas. Videte corpus an idem sit corp⁹ qđ
dicebatis elā nocte sustulisse discipulos. hec ibero⁹. **BEVJAL**
Pro laude cristianozū et martirum tuorum inaudita hactenus
multa atq; admiranda o anima narras. **ANJMA**. Egregia
quoq; nec tam laude q̃ admiratione digna. **BEVJAL**. Egre
gia sane. Quorum plurimi pecudum more venditi et captiui
ducti sunt. **ANJMA**. Hoc certe miserrimum foret: si aliquo
duci potuerunt vbi deum suum non inueuerint. Sunt in scrip
turis sanctis huius etiam cladis magna solacia. Fuerunt in
captiuitate tres pueri. fuit daniel. fuerunt alij prophete. nec
deus defuit consolator. Sic ergo non deseruit fideles suos sub
dominatione gentis licet barbare: qui prophetam non deseruit
nec in visceribus belue. **BEVJAL**. Sed hec gentiles et sarra
ceni cum audiunt: malunt irridere q̃ credere. **ANJMA**. Hī
tamen in suis litteris credunt arionem methimeneum nobilis
simum cytharedam cum esset eiectus naui exceptum delphini
dorso. et ad terram illesum fuisse proiectum. **BEVJAL**. Illud
vero tuū de iona ppheta incredibili⁹ eē aiūt. **ANJMA**. Plane
incredibili⁹ qz mirabili⁹ ē: et mirabili⁹ qz potēti⁹. **BEVJAL**.
At enī in tāta strage cadauez tui nec sepeliri qñq; etiam pnt.

ANIM. Nec istud pia fides nimium reformidat. nec assumētes
bestias resurrendis corporib⁹ obfuturas quorū capill⁹ capitis
vt antea dixi non peribit. **N**ullomodo diceret michi veritas.
Nolite timere eos qui corpus occidunt: animā autem non pnt
occidere. si quippiā obesset future vite. quicquid iūmici de cor-
poribus occisorum facere voluissent. **N**isi forte aliquis sic ab-
surdus est vt ostēdat eos qui corp⁹ occidūt non debere timere
ante mortem. ne corpus occidant: et timeri debere post mortem
ne corpus occisum sepeliri non sinant. **F**alsum est ergo qđ ait
Qui corpus occidunt et postea non habēt quid faciant. **A**bsit
vt falsum sit qđ veritas dicit. **BEZ.** **M**ulta īquā corpora
cristianorum terra non texit. **ANIM.** Sed nullum eorum
quisq; a celo et a terra separauit. quam totam implet presēcia
sui qui nouit vnde resuscitet qđ creauit. **BEZ.** **I**n honorata
dico martirum tuorum corpora valde plurima et supra terram
insepulta remanserunt. **S**cribitur namq; in psalmis. **P**osuerūt
morticina seruorum tuorum bestiis terre **E**ffuderunt sanguinē
eorū sicut aquā incircuitu iherlēm et non erat qui sepeliret **ANIM.**
Sed magis ad exaggerandum crudelitatem eorū qui ista
fecerunt: non ad eorum ifelicitatem qui passi fuere: hec scripta
sunt. **E**t si enī inconspēctu hominum dura vident⁹ atq; dira hec
preciosa tamen semper in conspēctu domini mors sāctorum eius
Proinde omnia ista. curatio funeris. conditio sepulture. pompa
exequiarū magis sunt viuorū solacia q̃ subsidia mortuorū vt ait
aug⁹. **S**i enī vt ipse ait aliquid impio pdest sepultura preciosa
oberit pio vilis aut nulla. **P**reclaras exequias ī cōspēctu hoīm
exhibuit purpurato illi diuiti turba famulorum: sed multo cla-
riores in conspēctu domini vlceroso illi pauperi ministerium
angelorum. qui eum non extulerunt in marmoreum tumulum
sed in abrahe gremium sustulerunt. **BEZ.** **R**ident hec
illi cōtra q̃s defedendā cristi fidē suscepisti. **ANIM.** **V**erūtē

sepulture curā sapiētes etiā philosophi cōtempserunt. Et sepe
vniuersi exercit⁹ dū pro terrena patria morerent⁹. vbi postea
iacerent. vel quibus bestijs esca fierent: nō curabant. Licuitq;
de hac re poetis plausibiliter dicere. Celo tegitur qui nō habz
vrnam. Et dyogenes famosissimus ille cōtemptor omniū que
optantur ab alijs dū senio confectus. febze correptus. et mortī
proximus esset: suum rogauit amicos corpus relinquere inse
pultum. Cūq; amici a feris id deuorandū esse dicerent minime
inquit. Sed iuxta me baculum quo feras abigam ponitote. At
illi. Quid poteris extinctus. et nichil oīo sentiens? Quid igit⁹
ferarum inquit laniatus michi non sentienti oberunt? ex hoc
inuens nichil cuiq; obesse carentiā sepulture. **HELIAL.** Mul
tos etiam cristianos fames diuturna vastauit. **ANIMA.** Hec
quoq; in vsus suos fideles pie tolerando verterunt. Quos enim
fames necuit. malis vite huius sicut corporis molibus eripuit
Quos autem non necuit. docuit partius viuere. docuit pro
ductius ieiunare. **HELIAL.** Sed enī multi cristiani interfecdi
sūt: multi multarū mortīū feda varietate cōsumpti. **ANIMA**
Hoc si egre ferendum est: omnibus qui in hanc vitā procreati
sunt vtiq; cōe est. Hoc scio neminē fuisse mortuū qui nō fuerat
aliquādo moriturus. **HELIAL.** Sed decollati sunt eoz q̄ plu
rimi. proiecta eoz corpora. et feris alitib⁹q; relicta. **ANIMA**
Quid refert ait seneca cesim an pundim quis moriatur? Quid
inq; refert quo mortis genere vita finiatur ista. quando ille
cui finitur iterū mori non cogitur? Cum aut vnicuiq; mortaliū
sub quotidianis vite hui⁹ casib⁹ innumerabiles mortes qdāmō
cōminētur: q̄ diu incertū est quenā eaz ventura sit. quero abs
te utrū satius sit vnam perpeti moriendo. an omnes timere
viuēdo? **HELIAL.** Nō ignoro quī poti⁹ eligat diu viuere sub
timore tot mortīū: q̄ semel moriendo nullā deiceps formidare
ANIMA. Sed aliud ē q̄ carnis sensus infirmiter pauidus

refugit. aliud quod mentis ratio diligenter enucleata conuincit
vt ait augustinus. **BEZII** Quid quod ipsi martires sine turpi et
morte mala conclusi sunt. **ANIMI** Sed mala mors putanda
non est quam vita bona precesserit. Neque enim facit mala mortem
nisi quod sequitur mortem. Non itaque multum curandum est eis
qui necessario mori tui sunt quid accidat vt moriantur: sed
moriendo quo ire coguntur. Cum igitur christiani nouerint longe
meliorē fuisse religiosi pauperis mortem inter lingentium canū
linguas. quam impij diuitis in purpura et bisso: horrenda illa genera
mortuū quid mortuis obfuerūt qui bene vixerūt. **BEZII**. Nichil
tādem noui. nichil inusitati refers o anima. dū fortia martirū
tuorum gesta predicas. Sunt namque et in alijs sectis plurimi qui
pro sua tutanda lege morti sese etiā volūtarie dēdūt. **ANIMI**
Sed non sequuntur signa. **BEZII**. Nec iam sequuntur in tua
ANIMI. At secuta esse multis iam transactis seculis nega
re non potes. Nos vero hoc preteritum tam diu et tam sepe
replicatum pro presenti habemus. Nec semper ortulanū plātulā
irrigare opus est. **BEZII**. At nunc vel maxime opus esset
quando tua gens et tua secta maxime affligitur. eiusque hostis
turcorum princeps christianos se terque quater fuisse gloria
tur. **ANIMI**. Quos? **BEZII**. Grecos atque armenos. et de
sclauonia trapesunte atque euboya non paucos. **ANIMI**. Si
romanos dixisses aut rhodios. si gallos aut germanos. reliquos
ve ecclie romane iudicos: in hoc de me forsan articulo triūphas
ses. **BEZII**. Video quo tēdis. Grecos tametsi christianos: pro
veris tamē et absque errore non habes. **ANIMI**. Detrahere
oblatrare. iudicare. mee non sunt partes. Est qui videt et iu
dicat omnia deus. qui ignaras hominum mentes imbuere.
easdeque errantes dū et quo vult illustrare modo potest. Nempe
vt pulchre ait cicero. detrahere aliquid alteri. et hominē hoīs
incomodo suum augere comodum. magis est contra naturam quam

mors ꝑ paupertas ꝑ dolor ꝑ cetera que possunt aut corpori
accidere aut rebus externis. **HELIAL.** Esto vero in aliquibꝫ
grecia forsitan erret: accidentale illud est . et non de tue fidei
essentia. **ARMAL.** Est spiritus sancti emanatio de fidei acciden-
talibus. Et nūquid purgatoriū eē sancta iubꝫ credere ecclesia?
HELIAL. In hoc forte et ipsi errent: attamen illa que susti-
nent mala. patiuntꝫ pro causa cristi. **ARMAL.** At vide potiꝫ
ne pro causa priami. **HELIAL.** Huiꝫ tā veterem et senio mi-
noratam iniuriā narras. **ARMAL.** Nulla potēti vetus: nulla
parua iniuria ē. **HELIAL.** At vetustas multoꝝ obliuia faciēs
istius quoqꝫ fortassis obliuiū fecerit. **ARMAL.** Virgiliū quē
tanto mundiales affectu relegunt nō capit obliuio. **HELIAL.**
Quid ꝑ pax iamdudum celebrata est. et amicitie confirmate.
ARMAL. Mundi pacem dixeris: nō qualē suis cristus dedit
apostolis. O laude et voce cristi sacra pax. Et o beati vt ipse
inquit pacifici. quoniam filiꝫ dei vocabuntur mathei. v. Non
pacidici aduertite. sed pacifici ait Nam apud suum quod non
flectitur iudiciū non voces. sed res: non verba. sed opera atten-
duntur. Iuxta illud a nescio quo versificatore satis apposite
dictum. Non vox sed votum. non cordula musica sed cor. non
clamor sꝫ amor resonat in aure dei. Sed quid miraris o belial
tam atrocis et acerbę iniurię. tam grauis horrendiqꝫ troiani
excidiꝫ: hominū item diuerse sectę. diuersoꝝ climatum pacem
violari. Cum apud nos atqꝫ hisce diebꝫ. vniꝫ religionis. vniꝫ
tribus. et vnius ore principū: tū pacem tū sacramēta. tū federa
turbari ac dirumpi feceris. Que licet pax vere fracta violataqꝫ
ac mortua facietenus reuixerit: cor detenus an hoc eciam sit. a
multis non sine magna ratione vertitur in dubium. Te enim
nodes atqꝫ dies procurante o sathana adeo iam mūdus impra-
uatus est fere totus atqꝫ in maligno positꝫ ꝑ nūc vel maxime
iuxta glorioſam ouidiꝫ poete sententiā vere possum hoc dicere

Diuine ex raptō non hospes ab hospite tutus. nō socer a genero
rara est quoq; gracia fratru. Imminet exicio vir coniugis: illa
mariti. **L**urida terribiles miscent aconita nouerce. **F**ilius ante
diem patrios iquiri i annos. **D**icta iacet pietas. et virgo cede
madentes vltima celestium terras aстреa reliquit. **D**eus bone q̃
id vere sancteq; michi dictum videtur. et q̃ id cupide nunc q̃
altius latiusq; differerem. nisi quosdā mundi huius retores seu
princeps formidarem. **N**eq; enī exigua res est feda illoꝝ facta
attingere. quibus vt voluntas pessima: sic ptās maxima. et
flagicioꝝ omnium impunitas in penam humani generis data
est. **Q**uotidie enim videmus vt ait crisostimus ledi q̃ plurimos
opprimi affligi cum ōni iūria humiles et infirmos a potētib;
et fortibus. et paupiores a ditioribus inuadi. **E**t sicut nō est
possibile numerare fluct; maris: ita nec hī qui affligūt possūt
numero comprehendi. **Q**uibus neq; leges vllē subueniunt. neq;
iudicium metus. neq; vllavis alia morbum hunc potest ac p-
niciem cohibere. hec crisostim;. **A**t vero tales quanto potenci
ores in malis perpetrandis fuerint i hoc seculo: in penis quoq;
luendis potiores in alio erunt. **Q**uare? **Q**uia scriptum est. **P**o-
tentes potenter cruciabuntur. **S**ed mecum primo nolēs quicq;
aut loqui aut scribere i eos qui possunt p̃scribere. **P**ostre-
mo ad id venio o belial q̃ tanta nuper ancille mee carni cete-
risq; tuis sequacibus amara bona et dulcia spondebas mala.
Magnum te esse et dapsilem bonorum largitoꝝem iactitas: sed
nullus es. **V**alidum te esse et potentem inimicoꝝum vltioꝝem
p̃dicas: sed debilis p̃fecto es atq; infirmus hostis qui nisi vo-
lentem vincere nescis. **E**x te namq; nichil oīno potestatis vel
imperij in homīes habes: qui nec in porcos nisi iussus i trahere
potuisti. luce. viij. quanto minus in homines. **E**t cristo dū ad-
uersus eum bellaturus deserta campi cū signis erectis. cū appa-
ratu. cū tubis ifernalib;. et potestate tua quā tamaxia igress; es

mitte te deorsum dixisti. tu deorsum non misisti. mathei. iij.
In me si nō do: quicquid nō habes. **U**t ego cristianis iniciata
sacris religiosissimam cristi professionem intrans. tibi tuisque
operibus ac pompis renūciaui omnibus. **I**mpresencia quoque
ne me forte alienatā putes. etiā atque etiā voce tibi cordeque
renūcio. detestor. renego. despicio. **S**acrū vero baptismi laua
chrū quod olī etate paruula fide suscepi nō propria iā nunc me
suscepisse ratifico. gaudeo. leto. approbo. **E**t quia temptare
incipiens paruus adhuc in me es ac debilis hostis ideo quātū
in me est super te basiliscum ambulo. te leonē conculco. teque
draconem quantū possum iterimo. **S**criptum est enim. **D**um
paruus hostis est interfice. nec eū crescēdo vires acquirere
time. **T**e quidem ne me temptando. et prauas suggestiones
offerendo sepe et multū inquietes vitare non valeo: sed ne
temptatione vincas. diuina fauente gracia prohibebo. **Q**uē
admodū volitare auiculas circū domū meam impedire nō
possum: at nidificare maxime. **Q**uatuor vt ait bernardus sunt
dominorum genera quorum subesse imperio in hac vita suademur
mundus. caro. demonia. et deus. **C**aro suis largitur affectis
momentaneā voluptatē. mundus transitoriam sublimitatem
demon perpetuā calamitatē. et deus interminabilē felicitatē
Confer adinuicem o homo. et pondera tam diuersa variaque
obsequiorum premia. **S**i voluptate attraheris. aiaduerte quod
momentanea est. **S**i mūdāna sublimitate alliceris: transitoria
est. **S**i te vero dyaboli perpetuitas inducit calamitosa est.
Nō deum ergo conuertere qui felicitatem daturum se nobis
eternā atque infallibilē repromittit carnis ac mūdi. sed et dy
boli quod maxime promissa donaque reiciens. **B**landa equidem sunt
ac dulcia horū trium in hoc seculo dona: sed in futuro esse di
noscunt mirra felleque amariora. **F**orinsecus apparent sensibus
hūanis: placida intrinsecus aut sunt veneno aspidō confecta

Hinc latini fulgor eloquii virgilius sub honesta quadam metha-
fora ad insipientes ut pueri terrenorum amatores quod alta voce
inclamat ita dicens. Qui legitis flores atque humi iacetia fraga.
Fugite o pueri fugite hinc: latet anguis in herba. **E**xempla de
hoc habemus quod plurima. unum vero et illud precipuum quo domino ab-
re in fine huius defensoris forsitan collocabimus. de persepiam cereris filia
que dum veneri et aliis sociata nymphis in vallibus ethne legedis
floribus operam dat: a plutone rapta atque ad inferos deducta est.
Attendite o mortales attendite. attendite inquit quod non caro animas: sed
anima et se et carnem perdere potest. Nolite igitur o mortales
nolite carni magis obedire quam anime. nec terrenis magis in-
hiare quam celestibus. Nolite inquit terra fieri. ne et cibus dyaboli
sitis. Quando enim serpenti dixit deus. terram manducabis:
peccatori dixit. cibus dyaboli es. Non sitis ergo terra si non
vultis manducari a serpente. Talis quidem es o homo: qualis
est dilectio tua. Si terram diligis: terra es. Si mundum diligis
dyabolus es. Si deum diligis: non audeo dicere deus es. sed audi
psalmistam. Ego dixi dii estis et filii excelsi omnes. Quod fina-
lit dicis o belial quam in hoc mundo felicitatem seu miseriam habet
homo. in futuro etiam non defuturam. illud virgilianum eneidos
vi. inducens. Que gracia curruum armorumque fuit vivis. que
cura intentes pascere equos. eadem sequitur tellure repostos
Adde si vis et illud ovidii mutationum libro quarto. Errant
exangues sine corpore et ossibus umbre. Parsque forum celebrant
psalmi tecta tyranni. Pars alique artes atque imitamina vite exercet
alia parte sua peccata cohercet. Verumtamen audi etiam quid tandem super hac
re sentit ipse ovidius virgilio quoad hoc. ymmo et sibi metipso
contrarius in illo non poetico non scurrili. sed diuino magis quam
humano de vetula libro tercio sic dicens. Nec me quorundam
deterreret opinio vana qui dicunt animas apud infernalium regna
exercere quod hic exercuerunt. quia verum si foret hoc: non

exiliū fugerem moriendo. **Dñ** melius. Quod se dixisse redar
guar illud: nō fuit hoc quia sic sentirem. sed quia vulgo cum
loquerer: vulgi decreta tenere volebam. **HELIAL.** Magnā
profecto et nescio qua nisi subterfugij causa digressionem ad
mirabilem quidem et magno doctore dignam habuisti. Sed
age ad rem redas. et dicito michi o anima. Quid cause est.
quid ve obstaculi. q̄ sicut olim fieri solebant: amodo nō fiūt
in tua lege miracula? **An** quia tui sit abbreviata manus aut
debilitata legisferi? **An** et quod magis reor: quia vos ipse deus
et legisfer vester sola voce solisq; labijs. non corde non opere
cristianos. vel principum vestrozum ambitioni. inuidie. se-
uicie: vel sacerdotum vestrozum luxurie. vanitati. auaricie:
vel populanū detractioni nequicie. nimis inbiantiū culpa pro-
derelictis proq; oblitis habuerit? **Et** hanc suam olim caram
et delectam plenas antea ac perdulces vuas. sed iam sarmen-
tis impeditam nimjs acerbis et graciles labruscas ferentem
vineam incultam quidem ac desertam. michi amputandam
vindemiandamq; reliquerit? **ANIMIA.** Nulla harū queuis
causa huius esto belial: sed ea potius quam supra si me au-
dire voluisti tetigi. quāq; maxim? ille tum doctor tum pastor
gregezius in sua quadam omelia refert. **Orticulam** quippe nō
semper vt longe antea dixi fruticem clepsedrare oportet.
HELIAL. Cur inq̄ etiam nunc miracula illa que predicas
facta esse: non fiunt? **ANIMIA.** Si tibi gregoriū auctori-
tas ac ratio non sufficit: augustini saltem ratio verbaq; ista
sufficiant. possem inquit dicere necessaria fuisse miracula
priusquam crederet mundus. ad hoc vt crederet mundus.
Quisquis vero adhuc prodigia vt credat requirit: magnum
est ipse prodigium qui mundo credente non credit. hec au-
gustinus. **HELIAL.** Sed miraculorum nonnunq̄ operatio
plerosq; ab eusebia in ydolatriā: a veritate in errorem traxit

ANIM. Tuorum videlicet que falsa sunt: at verorum mīme
Ex falsis enim vt ait phūs verum aliquando sequitur: sed ex
veris nō nisi verū. **Hinc richard⁹** parisiensis doctor admodū
egregius non minus deuote q̄ suauiter ita scribit. **O** deus vni
uersum tuis orbem miraculis conuertisti. antiquam abrogasti
legem. et vetera recentibus obruere sacrificia voluisti. Quod
non alias certe q̄ ex tuorum mirabilium virtute effectum est.
Hinc nos tamen falsos et fallentes. seductos quoq; et seducētes
tue fidei emuli inpudenter nimis atq; inuerecunde garriunt. Si
falsi igitur. si seduci a tuis miraculis sumus: a quo seducti nisi
a te domine deus sumus? **BEVL.** At saltem vt princeps ipse
turchorum cuius in tuos victorias ac triumphos memi. sui q;
similes et salui fierēt. et tuā in pace gentem linquerent: signorū
iam et prodigiorum choruscacio q̄ oportuna foret. **ANIM.**
Si miracula signaq; glorioſa turchis vt alijs nationibus deus
pro nostra lege suo tempore non fecisset. Si cristi discipuli per
omnes sparsi mūdi angulos nō fuissent. Si legem hanc turchi
et sui similes non suscepissent. multisq; annis non obseruassēt
Si deniq; se iacētes itenebris illuiari. et sacrū euāgeliū de nouo
sibi anūciari pmitterēt: nōnulla certe foret hec tua argumētatio.

De mirabili orbis conuersione ad cristum. de sedis et legibus
et. de comparacione earum adinuicem. **Dialogus quartus.**

BEVL.

Orbis igitur conuersionem ad cristi fidem quam
memoras per apostolos et reliquos primitiuos
tuos olim factam: a mirozum effectiōe operum et
non ab astutia et calliditate humana factā fuisse
o anima putas? **ANIM.** Non utiq; velut ambiguum puto
sed id potius verum certumq; firmiter ac indubie credo. **BE**
VL. Et an conuersionē istā illā esse existimas de qua scribit

ysa. ij. Conflabūt gladios suos in vomeres. et lanceas suas
in falces. Illam quoq; de qua in eodem. capitulo. xi. dicitur
In diebus illis habitabit lupus cum agno. et pardus cum
edo accubabit. Vitulus et leo et ovis simul morabuntur. et
puer paruulus minabit eos. **ANIM.** Etiam. **HELIAL.**
Attamen illud contigisse nusquā adhuc aut in tua. aut in
hebreæ. aut in alchorana lege compertum est. **ANIM.**
Non omnia que scribuntur a prophetis o belial sunt lit-
terali sensu intelligenda. Alioquin ipsemet ysaias non ho-
minem saluatorem. sed cornutum quadrupedem expectaret
cum ait capitulo. xvi. Emitte agnum domine dominatorem
terre de petra deserti ad montem filie syon. **HELIAL.**
Et quomodo queso te ad predicationem paucorum et sim-
plicium ac pauperum cristianorum tot sibi cristus ubiq; po-
pulos acquisisset nisi eos mira interiori sapientia repleuisset
exterioribusq; verborum rationibus. atq; eloquentie gra-
tia insignisset? Sicut enim in ipsa rethorice fronte tuus
cicero meminit. Nemo nisi sapientia admodum atq; elo-
quentia peditus homines a iocunda sua consuetudine
que presertim iam nature vim optinet propter vetustatem
conuertere. et ad diuersas rationes vite traducere posset.
Quo autem difficiliora videntur ac sublimiora cristi pre-
cepta: maior eorum predicatoribus discretio atq; eloquentia
conferenda erat. **ANIM.** Assentior utiq;. Nam nichil
verius ac magis consentaneum rationi. q̃ q̃ optimis tum
scientie tum eloquentie munirentur armis quorum predi-
catio ad vniuersum couertendum orbem destinata erat ut
cum fiducia verbum omnibus predicarent. Quos et ipse
cristus dum mittit confortat dicens. Cum fueritis ante re-
ges et presides nolite cogitare quomodo aut quid loquamini
Dabitur enim vobis in illa hora quid dicatis. **Mar. xij.**

Verumtamen eloquentia ac sapientia hoc agere sole absq; ope
ribus miris non sufficebant. tanta erat et tantū iueterata mūdi
peruersio. Cui⁹ etiā conuersio tanta tamq; admiranda extitit
vt tullianam prozsus ac demostenis omniumq; tam grecorum
q̃ latinoz facūdia. salmonis et sibillarum. platonis ac ceteroz
phōzum sapiēcia defecisset: nisi potiozem sibi locum virtutes et
miracula vendicassent. Quis enim queso intollerabilem grecoz
superbiam atq; inuidiam. insatiabilem romanoz avariciam
gallorum. germanozum. angloz. cetrozumq; occidentalium
luxuriam. ebrietatē. petulanciam: ad humilitatem. frugalitatē
castitatem. sobrietatem. et ceteram vite rectitudinē absq; mira
culis conuertisset? Sed hec olim facta sunt ī primitiua ecclesia
Olim siquidem olim cristi vicarij eiusq; discipuli sancta ipsius
vestigia imitantes signis choruscantes et virtutib⁹ degentes
sub quadam paupere vita suis predicationibus atq; operibus
miris et vita sancta orbem fere omnē a tue o belial: tyrannidis
iugo ad suam doctrinam pariter et vitam conurterunt. iniquā
tuam ledere ptātem. et terrificam tui principatus ostendere cru
delitatē non verentes. Illo namq; ipso tēpore peuca recipiebas
a mundo tributa o belial. nec concursu solito cateruatī ruebat
ad tui baratri limina animarū flebile vulgus. sed via decliuis
et lata que ducit ad mortem sine vllō strepitu manebat paucis
ad modū miscrozū gressib⁹ conculcata. totusq; tua vacāte curia
vlulabat infernus gemens anxius spoliatus. Ducebant hñ pri
itiui apli et reliqui eozum sequaces. factozes quidem verbi et
non auditozes vel prolatozes tantum humilem ac aspiciabilem
et inopem vitam in continuis laboribus erumpnis ac psecuci
onib⁹. Vos autem o moderni ecclesie rectozes ut plurimum nō
sic. Venenum diu est q̃ effudit iste dyabolus ī ecclesia: iā estis
īflati **BEV 1212**. Vera igit miracula vt ex verbis tuis accipio
in et pro sola tua lege retroactis iam seculis facta: et non alias

arbitraris: **ANIM2A.** Ita sane arbitror. **BEVJAL.** Solam
ergo ipsam tuam legem deo gratam o anima. solam immacu-
latam et non aliā existimas: **ANIM2A.** Solam. **BEVJAL.**
Nullāq; prozsus aliam legis noīe dignam censes: **ANIM2A**
Nullam prozsus. **BEVJAL.** Et nullam nisi in ea salutem in-
ueniri posse autumas: **ANIM2A.** Etiam nullam. **BEVJAL**
Hebreorū vero legem digito dei scriptam qua fronte quaq;
fiducia dampnare audebis: **ANIM2A.** illa quippe nostra est
et ea quidem bona: sed incompleta. Complementū vero suū
est cristi euangelium. **BEVJAL.** Quid cristi euangelium?
Addere siquidem legi mosaice euangelium quid aliud queso
est q̄ legē aggrauare? Sunt enim aggrauantia additamenta
omnia. Consilia insup euangelica grauiā sunt: at sacramenta
grauiora. Et tamē euangelifer tuus cristus ait. iugum meum
suauē. et onus meum leue. math. xi. Quid isto magis contra-
rium esse potest. igitur si discordantia hec accordare. si has
explicare ambages. et hīs te eripere laqueis potes: magnā
profecto dederis huic certamini pacem. **ANIM2A.** Moyſi
precepta. cristi cōsilia. p̄mmo leuiā faciliāq; omnia nolentib;
pergrauia quidem sunt ac difficilia valde. Legisti ne comicos
affri therenci libros. nulla inquit res tam facilis est. quin
difficilis sit quā inuitus facias. Hoc ad primum. Quod vero
dicis grauiā esse additamenta omnia fasum est. e mentitum
est. Sunt enim additamenta plura que nedum nō sunt gra-
uia: sed plurimū quoq; afferentia leuitatis. **BEVJAL.** Que?
ANIM2A. Vela in nauibus. rote in curribus. penne in vo-
lucris. Sic cristi euāgeliū mosaice legi additū cristianoꝝ
animas vt sursum volare queant diuina virtute alleuiat.
quod minime lex mosaica sola prestare poterat. **BEVJAL.**
Arabum quoq; legem ynissimū et absq; socio deum coli iubē-
tem nullam dices: **ANIM2A.** Nonmodo nullam sed fidam

sed ridiculam. ineptisq; et fabulis ac scurritatibus plenam. et
dei blasphemam dico. **BEZII**. Que vnū et absq; socio deū
predicat: tu blasphemā dicē nō erubescis? **ARMANI**. Que deū
finitū. vtpote corporeum. manū ptes caput. et reliqua mēbra
habentem. que diuinam prouidenciam nichil ista curare bassa
que deum peccatorum omnium causam esse. que celum ex fumo
factum. que celestes angelos ex flāma ignis creatos. et peccare
et morituros esse. malos vero angelos per alchoranū saluādos
que humanas animas portionem anime dei. plura quoq; alia ab
sona. et celse derogantia maiestati ponit: qualiter excusari a
blasfemia potest? **BEZII**. Que virtuosos in paradiso. vicio
sos ī baratro locat: lex illa deo digna nō censebit? **ARMANI**.
Neq; hoc satis est. Venos enim bone locari. malos male perdi
omni secte omni legi coe est. In hoc tamē et ipsa turpiter errat
que sūmam hominis beatitudinē in voluptatibus vt ī cerere
potu et venere. multaq; alia nō dicā deo. sed nec sapiēti homiē
digna tradit. **BEZII**. Perpetua tamen paradisi gaudia
machomet? ī suo alchorano describit. **ARMANI**. In alchorano
perpetua sed tantum carnalia promittuntur bona. Euangeliū
vero promittit āgeliformitatē. homiēs scilic; cōformes futuros
angelis nichil habentibus carnalitatis. Quid corporale optari
quid concipi in hac vita potest. cuius desiderium non vilescit?
Omnia quippe corporalia vilescunt: sola intellectualia nunq̃.
Comedere bibere luxuriari et hmoi que paradisi gaudia arabib;
sunt. et si aliquando quidem placent. aliquando etiam displicēt
ac instabiliter se habent. Scize autem et intelligere atq; oculo
mētis intueri veritatem semper placet. Et quāto plus senuerit
homo tanto magis ista placent. et talium quanto plus huērit:
eo magis feruor habēdi crescit. Si igit ī futuro seculo desideriu
oportet esse perpetuū et continuū. cibationem puoq; perpetuā
et continuā: non erit corporalis neq; carnalis. neq; sensibilis.

sed intellectualis vite cibatio. **P**reterea quāuis in alchorano
describitur paradysus habens vini pariter et mellis ampla
flumina. virginum quoq; multitudinem: plures tamen in hoc
seculo talia abhorrent ac vilipendunt. **Q**uo igitur pacto dici
isti felices poterunt: si assequantur in paradiso: que esse qui
nollent in hoc mundo? **S**cribitur in alchorano virgines in
paradiso pulcherzimas atq; nigras iueniri cum oculis haben
tibus albuginem albissimum et magnum. **Q**uis gallus. quis
ptalus. aut germanus quantumlibet in herbi luxu perditus
tales in hoc seculo: in futuro vero longe minus appeteret? **A**l
choranus insuper concubitus et cetera carnis delectabilia in
templis fieri aut mesquitis prohibet. **E**rgo mesquite. quod
nec ipse machometus diceret. sunt paradiso sanctiores. **B**ruto
rum est. non hominum heccine humana fictaq; tradicio. **N**em
pe vt ait boetius. **S**i voluptates beatos efficere possent: nichil
cause est quin pecudes beate dicerentur. **N**on sic profecto est
de nostra sancta atq; immaculata cristiana lege. **H**anc enim hu
mana subtilitas non adinuenit. nec ratio repperit naturalis.
nec fluxit sapientia ista de terra. sed celitus ē infusa. diuinitus
reuelata. per signa etiā ac prodigia innumerabiliaq; miracula
soli deo possibilia copiosissime ac certissime confirmata. **M**a
chometus insuper legis sue tam absurde latoz ausus immane
nephas se dei prophetam ac nuncium falso dicere. non est ausus
dampnare euangelium: sed laudare potius. dans intelligi feli
citatem ī eo promissam non esse illa corporali inferiore. **H**oc
enim docti apud eos et sapientes verum esse non dissimulant
Etei arabs auicenna p̄clarivir ingenij multo preferendā iudi
cat felicitatē intellectuālē fructiois dei et veritatis. felicitati in
lege arabū descripte ī qua tñ nat⁹ 2 ipse erat. **S**ic plato. sic aris
totiles. et reliqui sapientum existimant fere oēs. **BEVLII. O**
anima tu iueheris in alchoranū deo mēbra attribuentē corpea

sed inuehere potius in tue fidei symbolū. vbi fili⁹ ad dextram
sedere patris voce libera profitetur. Nunquid enī deus pater
habet latus dextrum aut sinistrum veluti copora? **ANIMAM.**
Nec nos hoc de deo patre sentimus. Nulla enī forma corporis
deus finitur atq; concluditur. Sed dextera patris vt ait aug⁹.
est beatitudo perpetua que sanctis datur: quēadmodū sinistra
eius recte miseria perpetua appellatur. Dextrū namq; habere
aut sinistrū. dēfari ac rarefcere. cōtrahi ac dilatari. ī minucias
deteri. et grandescere in molē nō nisi corporis est. Longe enim
aliud est anīe natura q̃ corporis: quāto magis dei qui creator
est et anime et corporis. Non sic deus a nobis dicitur membra
habere corporea quēadmodū nos: Nec sic dicit implere mūdū
velut aqua. velut aer. velut ipsa lux. vt minore sui parte mino
rē mūdi impleat partē. et maiore maioz. Nouit vbiq; tot⁹ eē: et
nullo cōtineri loco. Nouit veire nō recedēdo vbi erat. Nouit abire
nō dēserēdo q̃ venerat vt ait aug⁹. **HELVIVS.** Si nō est a deo lex
sarracénica: quō tot ac tātas populoz turmas ad se. totq; hoīm
legiones traxit? **ANIMAM.** Vis scire breuiter? Licētia vicioz
creuit lex sarracénorum. vt ait pius pontifex nuper maximus
Vis scire vltērius quomodo ad predicationē machometi et sui
instructoris sergij: tā breuiter et tā facile sarraceni a cristiana
religione sunt auersi. Reuoluantur cronice veteres. legantur
ānales historie: et quod dictura sum verū certe atq; idubitatū
reperies. Paulo anteaq; machometus nasceretur. arabia et siria
longis ātea seculis cristianis iniciate sacris ab ea fide nemine
cogēte: sed sola sua prauitate ac perfidia recessere. Sed assūpt⁹
ad imperiū heraclius p̃nceps cristianissim⁹ armis et brachio
forti apostatas huiuscemodi. veritatem quam p̃zi⁹ susseperant
et quam postea abnegarant denuo resumere. cosozoe rege eorū
interfecto compulit. At heraclio cesare sublato e medio. vel vt
alij dicunt senio confracto: callidus surrexit machometus. Qui

vt diues ex paupere. vt princeps ex vili mancipio. vt impera-
tor ex mercatore fieret: ridiculam certe et schurrilem legem.
partim ex vetere partim ex nouo testamento. partim vero ex
fabulis et anilibus nugis confinxit. Laxauit habenas veneri
hoc primum. quodq; hominibus illius terre placidum esse no-
uit: pro lege celitus eireuelata instituit. se prophetam magnū
et dei nuncium fingens. Hoc itaq; modo rudis ille atq; indisci-
plinatus populus qui paulo antea vt iam dixi absq; prophe-
ta et dei nuncio leuiter sese auerterat: tunc multo quidem leuius
ad vocem machmoeti se et prophetam magnum. et dei nunci-
um. et nisi in virtute gladii missum. et. xl. virozum fortium ge-
nitales se habere vires mentientis: auersus est. Nec magnis
ad hanc rem persuasionibus. seu artificiosa elocutione opus
erat: quandoquidem iam animi eorum persuasi. et cristiani in-
uiti facti erant. Una igitur infecta regio infecit aliam. et ista
illam. et illa deinceps ex finitimis regionibus multas. Instar
ardentis parietis totam sepe viciniam concremantis. aut ve-
neni mortiferi contacta ab eo omnia sedulo insipientis. **BE**
VLIIII. Sed extensior multo est sarracenorum q̃ tua secta.
hinc plurimorum iudicio dignior multo atq; excellentior re-
putatur. **ALIIIIII.** Sed homines teste aristotile vt in pluri-
bus sunt mali. vt in paucioribus vero boni. Vis aliud sapiēs
in ecclesiastice capitulo. capitulo. i. Peruersi difficile corri-
gunt. et stultoz infinitus est numerus. Gregorius vero dicit. Ad
fidem plures veniūt: s; ad celeste regnū pauci cōducunt. Ple-
riq; enim dñm vocib; sequuntur: sed moribus fugiunt. Et vir-
gilius. Pauci quos equus amauit iupiter. O miser peccator
ingrata tibi omnia: tibi vero o belial et tuo infernali regno
valde grata annuncio. **BEVLIIII.** Sed dicet forte aliquis. Nō
credo p̃dictis testib; qz forsan vt hoīes locuti sunt. **ALIIIIII.**
Increati saltē veritati credat i suo nobis euangelio sic dicenti

Multi vocati pauci vero electi. math. xx. Et iterum. Intrate
per angustam portam. quia lata porta et speciosa est via que
ducit ad perditionem. et multi sunt qui intrant per eam. math.
vii. O miser peccator. quod mala inquit tibi noua annuncio? Tu certe
malles quod dicerem omnes saluandos: ego non possum. quia veritas
contradicit michi. Igitur o belial si lex saracenica eo censenda
est melior quia extensior: consequens est malos bonis. et stultos
sapientibus fore meliores. **HELIAL.** Multi inquit saraceni: sed
christiani in respectu eorum sunt pauci. Ergo saraceni potiores
ergo et meliores: **ANAN.** Quid multitudinem naras? Mul
titude ut ait cicero non vincit: sed paucitas bene ordinata. Cui
dicto applaudit quod de leonida thebano alexandride filio tradit
Nam cum eidem egressuro ad bellum. suorum aliquis dixisset. O
leonida aduersus multos cum paucis dimicaturus sic ades? Si
me inquit multitudini fidem habere existimatis. nec omnis grecia
satis est: sin autem virtutibus. vel hic numerus satis est. **HELIAL.**
AL. Legem inquit machometi tota fere asia. totaque affrica. et pars
europe magna tenet. Ea igitur secta multo extensior et multo
populiosior existat quam aut tua aut hebrea aut queuis alia secta.
ANAN. Non quod veri aliquid affert: sed quia multos popu
lares ut dixi nomine voluptatis inuitat. Nemo enim non in
vicia promptus est ut ait lactantius. **HELIAL.** Non est macho
metica lex que disputationi subiaceat. In arabia ortum habuit
que paruo principio quantum creuerit vides. Egiptus huic legi
addita est. et syria. et mesopotamia. et libia. et numidia. et mau
ritania. et pars magna hispanie. et diues asia. et docta grecia
cum forti tracia. et nobili macedonia. Sunt et alie quam plurime
regiones sub imperio dicte legis que armis non verbis ut tua
quesite sunt. **ANAN.** Si armis: ergo violencia. Hostra vero
neque armis neque verbis: sed operibus miris ut iam dixi quesita
est. Dixi etiam supra o belial cur ipsa lex arabica in tantum creuerit

Plebis voluptas allexit. **HELIAL.** Si non esset lex arabica
vera non deissent superi successus eius imperio tantos. Amat
eos deus. et legis odorem sentiens congratulatur et sternit iter
victoris suis. **ANIMIA.** Non quod amat eos deus victorias in
nos plurimas habent: sed quia forte nos propter vicia nostra
plurima non amat. Vultque ipse suo more temporaliter malos
punire per peiores. quos tandem. ut pater correctricem filii
virgam. in ignem eternum proiciet. **HELIAL.** Victorias in
quod plurimas sarraceni habuere in vos. Ergo meliores vobis
ipsi sunt: aut saltem feliciores. **ANIMIA.** Fuerunt etiam ali
quando victi. Parua cristianorum manus suas ingentes copi
as apud confluentes sanum et danubium paucis ante annis
deleuit. Sed non his argumentationibus stat nostra fides. Vici.
fudi hostes. imperium teneo. Si sic licet arguere. vera fuit ab
alexandro tot victoris illustrato et sub eis successoribus reli
gio qui regnauere imperio armis quesito. Vera etiam roma
norum fides usque ad priorem constantinum qui orbem sibi fer
ro subiugarunt. et omnes domuere quas adire gentes. Sci
mus tamen et alexandrum et eius heredes. et romanos. et qui
sub eis erant. iudeis exceptis ydola coluisse. Ergo et deos eo
rum recipiemus. et veram eorum religionem fatebimur. quia
vicerunt. Absit ut propter victoriam meliorem esse credamus
religionem victorum. Sic enim fateri dum esset omnes qui to
tiens vicerunt hebreos melius de eo sensisse quam ipsi victi. Quod
neque tu diceres neque tuus quem sustines machometus. qui de
fensionem sue tradicionis totam in armis collocat. et omne ge
nus ratiocinationis effugit. O pessimum signum et maximum
iniquitatis iudicium. Lex ista primo perfidia ista atque insa
nia falsa ab armis incepit. armisque tuetur et gladio. Non sic
humilis et vera cristi religio. Incepit enim a paupertate et
ab humilitate. concomitante virtute miraculorum non gladii.

Cuius rei gratia. ut est apud iohānē caplō. x. cum indei cristū
rapere in regem vellent: fugit ab eis. duo nobis salubria docu
menta relinques. vnum fugiēdos honores ac dignitates: aliud
appetēdos labores ac tribulationes huius seculi. Fugit enim
spreuitq; regale sceptrum quesitus in regem: quesitus autē ad
passionem nō fugit. ymmo se querentibus vltro obtulit. et pro
ipsis in cruce pendens misericorditer exorauit.

De vera et falsa religione. probatio qd dē est. et qd vnū et non
plures. et quō querēdū seu iuestigādū ē dē. *Dylogus quintus.*

BEVLVL.

Tam ergo ipsam quā defendis cristianā religionē
ceteris omnibus quasi nulle essent preponendam
ut video arbitraris o anīa. religione tamē gloriā
sua ut aiunt vera. tum hebzei. tum arabes. tū reliq;
totius orbis innumera gentiū turba. *ANVM.* Religio optiā
ac perfecta vna est super cristi nomen superq; petram firmissi
mam fundata. Relique omnes supersticiones vane. et deuia.
et errores sunt. quibus iter paratur ad inferos atq; ad mortē.
Et quot putas quantiq; viri huius vere religionis inopiam
miserabilem passi sunt. cunctis in rebus alijs altiores. Habent
illi quod eternum gemant: habes tu cristiane vnde gloriē et
gaudeas. nō in te quidem. sed in eo qui te summa in re tāto ma
iorib; preferre dignatū est quo nil maius tibi vel melius tribui
poterat ī hac vita. De quo loqui aliquid vltius nō grauaret
nisi res ipsa celesti lumine plena fere iam omnibus nota esset
BEVLVL. Pns sacris iniciantur et ali; in religione sua. sicut
et tui iiciantur in tua. *ANVM.* Pia sacra huius religionis
sunt tantūmodo: reliquarum omnium sunt furores. ritusq; sacri
legi. Neq; tamē iiciatum esse sufficit. Maius est forte qd putat
huiusmodi negocium. Non enim deum nosse satis est. quod et

tu et reliqui demones faciunt qui oderunt. **A**mor et cultus
exigitur his ex rebus constans que utinā tam bene imple-
rentur ab hominibus quā sciuntur. **C**ustodi autem bene hanc
quisquis habes religionē ab erroribus a negligentia a pec-
catis. et bene profecto atque optime tibi erit. **A**ffirmat enim
trimegistus hermes ut ait lactantius eos qui cognouerunt
deum atque honorarunt non tantū ab incurribus demonū tutes
esse: verum etiā ne fato quidem teneri. **U**na inquit custodia
pietas. **E**tenim pius homo neque demoni pessimo. neque fato
subiacet. **D**eus namque liberat pium ab omni malo. **N**empe
unicū atque solum bonum est hominibus pietas. **Q**uid vero
sit pietas alio in loco ostendit his verbis. **P**ietas enī scien-
tia dei est. **E**andemque sententiam asclepiū in sermone quodā
latius explicasse cōfirmat. **V**ides ut cōstātissime duo pagani
nostrā circūvolant veritatē. **T**anta est veri vis ut linguas
sepe hostium ad se trahat. hec lactantius. **H**ELIUS. **Q**uid
vero quod ipsa arabū lex siue religio vnissimū ut dixi supra et
absque socio: tua vero vnitrinū deū coli atque adorari imperat?
ARMUS. **E**t nos quoque vnissimū ut sic loquar p̄mmo et
simplicissimū fatemur deū. nec ullū prozsus deo sociū qui vnus
ac solus deus. vnus ac solus dominus. vnus ac solus altissimus
est: tribuimus. **I**n deo namque est indiuisibilis vnitas. et in-
sociabilis pluralitas ut ait anselmus. **E**t licet nos cristiani
quibus auctore iheronimo nichil felicius p̄sonalē in diuinis
trinitatem ponamus: non tamen adeo hebetes sumus ut igno-
remus in deo veram esse vnitatem propter eius simplicitatē
immutabilitatem. singularitatem. et propter vnitatis creare
similitudinem. **N**am sicut vnitas a nullo descendit numero.
sed omnis pluralitas ab eo defluit: sic deus a nullo. et omnia
ab ipso tanquam a primordiali diriuantur exordio. **M**emimus
etiam eius quod sapienter ait perallegatus hermes trimegistus

veterū phōzum doctissimus. In supercelesti est vnitas. ī celesti
alteritas. in subcelesti pluralitas. Is vero trimegistus hermes
vt ait lactantius scripsit libros equidem multos ad cognicionē
rerum diuinarū pertinentes. in q̄b⁹ maiestatem sūmi ac singlaris
dei asseruit. Quē his deniq; nomib⁹ appellat quibus nos deū
ac patrem. At ne quis nomen eius proprium requirat: anomiō
esse dicit. eo q̄ nominis proprietate nō egeat ob ipsam scilicet
vnitatem. Ipsi⁹ hec verba sunt. Deus autē vnus. vnus autē
nomine non eget. est enim qui sine nomine est. deo ergo nomen
non est. quia solus est. Nec enim opus est q̄proprio vocabulo:
nisi cum discriminē exigit multitudo. vt vnāquamq; personā sua
nota et appellatione designes. Deo autē quia semper vnus est
propriū nomen est deus. hec trimegistus. Deus insuper vt ait
lactantius qui est eterna mens ex omni vtiq; parte perfecte
cōsummateq; virtutis est. Qd si verū: vn⁹ sit necesse est. Potestas
enim aut virtus absoluta retinet suam propriam firmitatē. hec
lactantius. Cui rōcinationi similis est ista que sequitur. De⁹ est
excellentissimus. sed teste phō quod per excellentiam dicit⁹ vni
soli cōuenit. Igit⁹ de⁹ vnus et solus est et nō plures. Memim⁹
insuper eius qd sapienter super illud gen. iij. Eritis sicut dñj. a
petro damiani scriptū est. Ecce frater si vis dyaboli grāmaticā
discere: discere deum pluraliter declinare. Artifex enim doctor dū
artem inobedientie nouiter condit: ad colendos etiā plurimos
deos inauditam mundo declinationis regulā ītroducitur. **CELJ**
24. Hmōi verba olim nostra. eritis sicut dñj. non modo nostra
sed eximij prophāz dauid. sed et ipsi⁹ dei verba sunt. Ego dixi
inquit prophā dñj estis. Et in exodo ait ipse dominus. Dñs
non detrahes. Quomodo igitur beccine verba falsa vel icōgrua
erunt. que tū a prophā. tum ob ipso viuente deo sunt prolata:
AMMA. Hoc nomen deus in sensu triplici a sacre pagine
doctorib⁹ cōiter accipitur. vere scilicet. participatiue. et abusive

De primo habetur deutro. vi. Audi israhel. deus tuus vnus est
De secundo scribit in psalmo. lxxx. Ego dixi dñs estis. De tercio
similiter in psalmo. xcvi. Omnes dñs gentiū demonia sunt. Quod
itaq; habetur in exodo. Dñs non detrahes. et quod in psalmo
Ego dixi dñs estis. dñs idest diuini participatione quadam in-
telligendū est. Quēadmodū et oēs intelligentie dñi appellant.
dicente platone. O dñi deozū quoz opifex paterq; ego natura
quidem mutabiles estis: sed mea voluntate sic permanetis. dñi
inq; participatiue solum et non per essentiam. quod quidem im-
possibile ē. quia summū bonū plurificari non potest. **BEZIAL**
Sic etiam intelligebam cum dixi. Eritis sicut dñi. **ANMA**.
Requaq;. Jam enim quia iusti erant prothoplausti: dñi utiq;
erant intelligendo vt nuper exposui. nichil ergo si sic intelli-
gebas eis tibi obedientibus accreuisset. **BEZIAL**. Plures
opinanti deos necio deum vnum esse acute satis atq; apposite
demonstrasti o anima. Omnino autem deum esse neganti quid
responderes? **ANMA**. Quod princeps phōz aristoteles per-
pulchre ait in sua monastica. Non oportet omne problema
nec omnē propōnem considerare: sed quā dubitat aliquis indi-
gentiū rationis. et nō pene vel sensus. Nam qui dubitat vtrū
oporteat deū vereri. et parentes honorare vel nō: pene indiget
qui vero vtrum nix alba vel non: sensus. Error quidem iste
dubitare deum esse nō modo insipientia est. sed insania falsa.
sed perfidissima dementia. Ait nāq; propheta in psalmo. xiiij.
Dixit insipiens in corde suo non est deus. Sup quo verbo ait
augustinus. Nec ipsi sacrilegi et detestandi quidā phī qui puerba
et falsa de deo sentiunt ausi sunt dicere. non est deus. Ideo ergo
dixit in corde suo. quia nemo hoc audet dicere: etiam si ausus
fuerit cogitare. hec augus. Et ambrosius. Nemo inq; prudens qui
deū nescit. Deniq; insipiens dixit quia nō est deus. nā sapiens nō
diceret. h ille. Que vero maior insania. q furia intollerabilior

q̄ dicere illud non esse quod est causa omnibus vt sint? Cum
insano vero nemo solet phāri ad sui destructionem erroris. Ut
ait idē aristotiles. Magna profecto temeritas magnaq; et
bestialis obtusitas atq; inscitia est dubitare de fonte ex quo
apparet fluuius continue perseverans. Fonti namq; īdeficienti
attestatur fluuii continuitas. et certum indicium creatoris est
continuus fluxus creaturarum. Augustinus quoq; ait. O phi-
losophe totum considerasti rerum ordinem: et non vis attēdere
q̄ mundus opus dei sit. Ydolum est opus fabri. si faber ydolo
sicut dedit figuram daret et cor: ab ipso ydolo faber adoraret
Quod sequitur ait ambrosius. Sicut ex motibus et admīstra-
tione corporis animā quam non vides intelligis. sic admīstra-
tione totius mundi et regimine omniū creatorē phī intellexrūt
Et gregorius qđ longe supra allegatum est. Deus suo pntiali
esse dat omnibus rebus esse. ita q̄ si se rebus vel ad momentum
subtraheret. sicut de nichilo facta sunt: sic in nichilum defluerēt
vniuersa. Cōcordat quod pulchre a quodam phō sentitum est
qui ait. Deus est anima mundi. Et alius item. Deus est spera
cuius centrum est vbiq; circūferentia vero nusq̄. Nec mirū si
deus. sane tamen intelligendo. sit anima mūdi. id est verum esse
ac purus actus dans ōnibus alijs esse. quare nō ex equo omīa
entia aiāt. Nam et ego non omīa mei corporis membra eq̄liter
animo. vni gustum. alteri auditum. visumq; alteri distribuēns
Rursum vero ambrosius his apertissimis rationibus deū esse luce
clarius ostendit. Creatura inquit facta est. et non est facta a
seipsa. ergo ab alio. illud autē voco deum. Qui si esset creatura
facta esset ab alio. et de illo quererē. Vel ergo est abire in īfīni-
tum vel est dare deum. Secunda ratio. Omne mutabile cum
incipit esse habet aliquid inmutabile primum principiū existēdi
Sed omne ens notum nobis sine corporeum siue spirituale est
mutabile. Necē est igitur ipsum habere primum aliqđ existēdi

imutabile principū hoc autem dicimus deum. Tercia. nō con-
tingit esse vel intelligere in rebus bonū et meli⁹. nisi sit aliqd
optimum qđ sit causa bonitatis illoꝝ. Sed in rebus contingit
inuenire bonū corpus. et meliorem spiritū. Ergo oportet esse
aliquid optimum. et hoc dicimus deum. Rursus. vbi est dare
pulchrū et pulchrius est dare pulcherrimū. Sed in creaturis
est dare pulchrū et pulchrius. intelligibilia namq; sunt pul-
chriora sensibilibus. Ergo est dare pulcherrimū. qđ vocamus
deum. Sic igit̃ creature arguūt vnū primū imutabile optimū
et pulcherrimū principium. qđ est propositū. Facit optime qđ
ait augustin⁹ in libro de trinitate. Qui fecit magna: maior ē
qui fecit pulchra: pulchrior est. qui fecit bona: optimus est. Et
iterū. Deum verissime esse totus mundus clamat qui nō esset
nisi creatus esset. et qui hunc creauit deus est. Que omnia a sa-
lomone sap̃e. xij. his paucis explicantur sermonibus. Dani
sunt omnes homines in quibus non subest sciencia dei. et de
his que videntur bona non potuerunt intelligere eum qui est
Neq; operibus attendentes agnouerunt quis esset artifex. s;.
ait ignem. aut spiritū. aut citatū aerem. aut girum stellaz. aut
aquā. aut solem rectores orbis terrarū deū putauerunt. Quoz
si specie delectati deos putauerunt: sciant quanto his dñs eoz
speciosior est. Aut si virtutem et opera eoz mirati sunt: intelli-
gant ab ipsis quoniā qui hec constituit fortia fortior est illis
A magnitudine enī speciei et creature: cognoscibiliter poterit
hoꝝ creator videri. hec ibi. **SELYAL.** Quid qđ prothagoras
qui et phīs et sapientissimus suo tempore habebatur dicere
erat solitus non liquere sibi an deus aliquis esset? **ANJMA.**
Que disputatio adeo impia iudicata est. vt ab atheniensibus
auctoz eius eiectus sit. et libri in quibus ea continebat exusti
Sed q̃s obsecro tam rudus tam demens. et tā insipiēs esse pōt
vt celū credat rēre carere. et hāc pulcherrimā mūdi machinā

casu emerſiſſe. et oīa fieri fortuito? **Stultorum**: eſt hec aſſertio
dicente propheta quod modo allegatum eſt. **Dixit inſipies** in
corde ſuo non eſt deus. **Hmōi** enim dampnatiffime ſecte legitur
fuiſſe epycur⁹ grec⁹: ſimiliter et ſuus imitator lucreci⁹ roman⁹
Quorum quia deterrima et pnicioſa et falciſſima erat doctrina
libri eā cōtinētes fere ōnes diuina grā aut exuſti aut ſuppreſſi
exiſtūt. adeo vt nec vn⁹ quidē tot⁹ toto in orbe reperiri queat
Scriptit enī ſz poſt epycurū dāpnat⁹ cū ſuo dogmate lucreci⁹
oīa fieri ex athomis. oīaq; reſolui ī athomos. mūdū quoq; iſtū
a caſu. ſed tamen p naturā factū. humanas aīas naturali ter in
īpla īfūdi corpora. et naturali ter emori cū eiſdem. **Apud īferos**
neq; eſtus neq; algores. pmmo nec ipſum infernū. nec campos
eliſios. nec quitq; taliū: ſed cōficta omīa et mēdoſa et fabuloſa
exiſtere. **Sed ipſe** nimirū totus cum ſua doctrina interiḡt. **Que**
q; falſa q; reproba q;q; abſurda ſit: demonſtratum eſt ſupra :
BEZII. Quare ergo ſi deus eſt o anima: videri ab homib⁹
vt reliqua entia non poteſt? **ANIMI**. Quare ego o belial
quare tu. quare et reliq; ſpirituales creature videri nō poſſum⁹
Quia ſpituales ſum⁹. et ſpītualia videri a corporib⁹ nequeūt
ſubtili eorum natura corporeum ſuperexcedente ītuitum. **Nam**
ſicut īcreaturis quedā hominē minime ſentiunt. vt lapis. quedā
vero ſentiunt vt canis. ſic in ītellectuali creatura angelus bon⁹
et munda anima deū intelligendo videre atq; agnoſcere poſſūt
Ipſo atteſtante qui ait math. v. **Beati mūdicores**. quoniam
ipſi deū videbunt. **Animalis** autem homo qui terrena tantum
ſapit. nullomō que dei ſunt percipit. vt ait apoſtolus .i. cor. ij.
BEZII. Quo igitur modo poteſt intelligi deus? **ANIMI**.
Per creaturam. **Omnia** enim que ſunt bona ſunt. **Boni** ſunt
lapides qui tātum ſunt. **Meliores** hiſ plante que ſunt et viuūt
Hiſ meliores beſtie que ſunt viuunt et ſetiunt. **Meliores** hiſ
homines qui ſunt viuunt ſentiunt et intelligūt. **Sed** hiſ ōnib⁹

adhuc meliores angeli qui sunt viuunt intelligunt. et cum hoc incorporei sunt et mori non possunt. Rationalis ergo mens sapientia et pietate fulta per hunc discursum intelligit. qd hic vere deus sit qui omnibus esse. quibusdam sentire. alijs viuere. alijs intelligere tribuit. Et summum bonum desiderandū ab omnibus pculdubio hic est. Qui vnus tantum deus credend⁹ est. et nō plures. vt supra deductum est. Etenim si duo vel plures essent: alter alterū. et ille istum potēcia excelleret. vtriqz igitur bonoz plenitudo deesset. amplius quicquid deus est: infinitum esse oportet. at duo parites īfinita esse non possunt. Relinquit ergo ex premissis nccio deum eē. et ipsum quidem solū atqz vnum esse. In quo bonum omne simul sit. et nichil quod in alio ad. sui perfectionem requiratur ei de sit. Cum itaqz non duo. nō tres. nō plures. sed vn⁹ dūtaxat deus ē: isqz plenitudo omniū bonoz. p̄cipiūqz et origo et finis oīs creature existat solus hic ē pura mēte colēdus. metuend⁹. adorand⁹. appetend⁹ inquirend⁹: et si recte querat pculdubio īueniend⁹. **BEVLJAL** Cum scriptum sit. Querite deum et viuit aīma vstra. amos. v. Et iterum. Querite faciem eius semp. i. parali. xvi. Et rursus Deum nemo vidit vnqz io. i. Quomō queri debet qui nō potest videri? Aut vbi queret q̄ totus vbiqz esse affirmat? **ANJMA** Per creaturā gradiamur. et ī ipsa creatione queram⁹. si forte p ipsam creatorē īuenire merebimur. Ip̄m enī reuera īueniēt qui eū fideliter querūt. Primū dic michi o terra Nun tu es de⁹ Non. sz creatura dei sum. Et quō ergo tam potēter tāqz efficaciter ex te pducis tot segetes. tot arbor. tot herbaz. tot bestiaz tot lapidū. tot metalloz species? Cūcta h̄ ex me pducit de⁹. Vñ vero ex te surrexerūt tot vrbes. tot castella. tot meīa: Vel vñ creuere sup te. tot populi. tot gētes. tot natioēs. tot ligue? Homines quidem deus ex me formauit. ipsi autē dono dei ingenio p̄diti maximas edificiorum moles ex me et super me erexerūt

Que vniuersa itereūt: et ego trāsibo. deus autē noster ieternū
manet. **O** mare tu ne igitur es deus? Nequaquā. Creatura nāq;
eius sum. Et qua ex te potentia tot belluarum. tot piscium.
tot auium. tot reptilium species genuisti. Hec omnia deus ex
me ptulit. Et quō tuas procellas sic horribiliter in altū tollis
vel qua virtute oīa ad te fluia continue attrahis? Per me crea
tor omniū h̄ operat̄ de⁹. Dic tu vero aer. es ne deus? Minie. sed
creatura ei⁹. Et q̄ igit̄ virtute fulgura choruscatioēs. tonitrua
vētos. pluuias. niues. grādies pruinas. cōetas. hallones etcetera
hmoī profers. Hec oīa de⁹ quō et quādo vult p me agit. Sed
nonne tu causa secunda es proxima quidem horum effectuum
atq; imediata. Sū equidē: sed causa prima de⁹ proximior causa
est atq; imedatior. Potior enī et proximior causa est scripture
vel edificij manus hominis. q̄ calamus aut securis. Quēadmo
dum et de te s̄ixte quarte pontifex maxime. et de quolibet alio
pontifice romano dici solet. Sunt enī per vniuersam ecclīam
uarij spersi et distincti episcopi. quos ordiarios atq; imediatos
vocant. Cum eo tamen stat q̄ romanus pontifex vt. primas
vniuersalis ecclīe ac cefas. vbicumq; ipse fuerit. et quocūq; se
trāsulerit: oīm epūs. oīm ordinarius et quidem inmediat⁹ de
iure censendus est. adeo quidem vt nullus se ab eius potestate
eximere. seu forum ei⁹ declinare possit. de quo est textus et cas⁹
in terminis ī capitulo licet. iuncta sua glosa extra de fo. compe
et. xxi. di. in nouo. et caplo sequenti. Et qđ de prima causa et
sua p̄minentia dixi. satis inuit: aristotiles vt refert hostiensis
in summa libro primo titulo primo circa finem. Prima causa
inquit aristotiles est superior omni narratiōe. et ideo deficiunt
lingue a narratione ipsius. quoniam ipsa est super omnē causā
et non narratur nisi per causas secundas que illuminantur a
lumine prime cause. quoniam prima causa non cessat illuminare
suū causatū. et ipsa illuminatur a lumine sno. quoniam ipsa est

lumen supra quod non est lumen. hec aristotiles. **O** sol qui totum splendore tuo mundum illuminas. tuis omnes qui terras ignibus uris. qui longum metiris annū. omnia qui vides. per quem videt omnia tellus. et qui mundi oculus ab ouidio diceris: michi dicito. **N**onne tu es deus? **N**on. sed seruus et creatura eis. **I**pse me tam rutilum et tam splendidum fecit. vt tu vides. **C**uius rei gracia olim in sua quā in assumpto homine mortiferam passionem tulit. ego factura eius se meum factorem tam indigna patientem cernere non valens: hos radios. huncq; ad tempus malui splendorem abicere. et claudere quos debeo mundo oculos. q̄ hominis tam innocentis. q̄ mei conditoris tam nephandam atq; iniustam mortem cernere. **N**on numq; tamen homines te simul ac deus esses adorauere. teste virgilio in sua eneide sic dicente. **S**ol qui terrarum flammis opera omnia lustras. tuq; harum interpres curarum et conscia iuno accipite hec. **Q**ua igitur ratione si tu non es deus o sol: pro deo tamen a plerisq; hominibus adoraris? **E**t qua ratione homines stulti vt plurimū. vltro citroq; pariter stulti existūt? **D**etus hec fuit gentiliū insania. ydolatrax hec fuit opinio. ne dicam rabies. diuinos michi exhibere honores. **Q**uonam vero pacto tāto fungi debeo honore. qui pars mundi existo: quo nec totus ipse etiā dignus est mundus. vt ait apuleius? **O** celum tu ne ergo es deus? **N**on sum deus: sed creatura atq; opus manu eius. **V**nde ergo producis tot preclara stellarum lumina quibus tua facies tam miro decorat scemate? **H**ec deus formauit sidera quib; me tam pulchro vt cernis artificio redimiuit. **E**go quidem mobile sum. ego volubile. et non secus ac terra cōcreatura mea transibo atq; resoluar. **D**eus autem noster internum permanet. **O** angeli. nū aliquis vestrum deus est? **A**bsit. **M**inistri namq; et nuncij ac precones dei sumus. et cum omni creatura eius imperio seruimus. et in eo sicut et vos viuimus

mouemur et sumus. **Hic** ubiq; est p̄sens. et totus quidem. et
tamen a solis. certi estote. inuenitur mundicordibus. **BEVJ**
2V. Ecce totam seorsum creaturam percurristi o anima. et quē
profecūm cedo sic faciēdo reportasti. **ANJMA.** Multum. Jā
enim deum inuenire tandem potui. quem inter creaturas sic di
ligenter perquirendo non inueni. Cuncta enim que mente lus
trauimus creature sunt. tēporalia sunt. mutabilia sunt. Creator
autem horum deus est. et ipse quidem imutabilis. ipse eternus.
magis autem ipsa imutabilitas atq; eternitas. Qd̄ vero non
ociose in hoc discursu laborauerim: liquet ex verbis augustini
sic dicentis. Tolle hoc et hoc. et quod relinquit deus ē. Et rur
sus. Tolle hoc bonum. et illud bonum. et quod reliquitur sum
mum bonum est. Intelligamus tamen deū cum eodem augustinio
quantum possumus sine qualitate bonum. sine quātitate mag
num. sine idigentia creatorem. sine situ p̄sentem. sine habitu
omnia continentem. sine loco ubiq; totum. sine tempore sem
piternum. sine vlla sui mutatione mutabilia facientē. nichilq;
patientem. Quisquis deum ita cogitat. et si nondum potest om
nino inuenire quid sit: pie tamen caueat quantum potest ali
quid de eo sentire quod nō sit. **BEVJ2V.** Quia vero difficillie
ac multum laboriose inuenitur cuius nescitur habitatio: si que
ratur abs te ubi habitat deus. o anima quid dices? **ANJMA**
In sanctis suis habitat vt ait idem aug⁹. In templo iquit suo
habitat deus. videlicet in sanctis qui sunt templum dei. modo
scdm fidem ambulantes. et templum dei erunt aliquando scdm
speciem. qualiter etiam nunc templum dei sunt angeli. **BEVJ**
2V. Sed dicet aliquis. Anteq̃ deus faceret celum et terram.
āteq̃ faceret sanctos. ubi habitabat? **ANJMA.** In se hītabat
deus: apud te habitat o quicumq; es iustus. et apud se est. Nō
sic tamen sunt sancti domus dei. vt ipsa subtracta cadat deus.
ymmo sic habitat deus in sanctis. vt si ipse discesserit cadant.

Opinari autem aut dici nisi stultissime nequit. spiritum sanctū
nō habere locum in nostro corpore quod totum anima nostra
impleuit. Stultius etiam dicitur angustis aliquibus impediri
trinitatem. vt pater et filius et spiritus sanctus alicubi simul
esse non possint. Hec certe mira quibusdam videntur. et non
facile credibilia. Verum illud est profecto longe mirabili⁹. q̃
cū deus sit vbiq; totus: non tamen in omnibus habitat. Quis
enim audeat opinari nisi inseparabilitatem trinitatis penitus
ignoret: in aliquo posset habitare patrem aut filium ī quo nō
habitet spiritus sanctus: aut in aliquo habitare spiritum sanctū
in quo nō habitet pater et fili⁹: hec aug⁹. **BEVLII.** Si de⁹
vbiq; ē totus. quō stare in veritate pōt. q̃ in aliquib⁹ habitet
et in aliquibus non habet: **ANIM.** fatendū est vbiq; esse
deū per diuinitatis presentia. sed non vbiq; per inhabitationis
graciam. vt ait augustin⁹. Propter hanc enim habitationem
non dicimus. Pater noster qui es vbiq;. cum et hoc verū sit:
sed qui es in celis. idest in sanctis in quibus est quodam excel
lentiori modo vt ait idem augustin⁹. Illud quoq; mirabile est
vt ipse ait. Quia deus est inhabitator quorūdam se nondum
cognoscentiū. et nō quorūdam se cognoscentiū. Illi namq; ad
templum dei non pertinent vt ait apostolus qui cognoscētes
deum non sicut deum glorificant. ro. i. Ad templum vero dei per
tinent paruuli sanctificati sacramento cristi. et renati ex spū
sancto q̃ nondū valent cognoscere deum. Igitur quē potuerūt
illi nosse nec habere: isti potuerunt habere anteq̃ nosse. Bea
tissimi autem sunt illi quibus hoc est deū habere quod nosse.

De peccato originali quomodo contrahitur. et quomodo expia-
tur. Et de baptismo paruulorum Dialogus textus.

HELIAL.

Qum sermo de paruulis baptisatis cōuenienti q̄dam
incidencia nostre cōcertationi sese obtulerit: opere
precium duxi querere abs te o anima si talium par-
uuloz baptisma de facto. collatū. de facto eis quicq̃
prosit. **ANIMIA.** Et quis nisi amens dubitat? Hesitare quidem
aut disputare fidelium debet nemo super eo quod iā dudum con-
stat esse ab ecclesia. definitum. Iniuriam namq; facit iudicio re-
uerentissime synodi qui semel iudicata ac recte disposita reuolue-
re et publice disputare contendit. l. nemo. **C.** de sum. tri. et fi. ca-
tho. **HELIAL.** Si tamen ab ecclesia triumphante hoc processerit
que veritati innititur. et ob hoc nec fallit nec fallitur. Militans
vero ecclesia plerumq; opinionib; regitur. hinc fallit plerumq;
et plerumq; etiam fallitur. capitulo a nobis. de senten. excommu-
nicacionis. **ANIMIA.** Quod ecclesia militans errare aliquan-
do possit: hoc de particulari fortasse. non de vniuersali ecclesia di-
ci potest. **HELIAL.** Vmno etiam vniuersalis in facto errare po-
test: eamq; i facto errasse sepe numero compertum est. **ANIMIA.**
Sed non in iure. non etiam in fide. nec in his que rationi subia-
cent. cuiusmodi est casus per te modo i controuersiam deductus
HELIAL. Si mecum rationib; contendere voles: q̃ multas hāc
tuam perimentes opinionem afferre in medium possem. **ANIMIA.**
ymmo vero non alias q̃ ratione contendere volo: que ra-
cionalis dei gracia existo. **HELIAL.** En tibi statim plurimas.
Quarum prima et ea quidem fortissima erit iuliani dudum ab
augustino querentes quomodo peccatum inuenitur in paruulo
ait enim sic. Non peccat iste qui nascitur. non peccat ille qui
genuit. non peccat ille qui condidit. Per quas igit rimas iter
tot presidia innoceucie peccatum fingis ingressum? Ex quibus

verbis talem formo rationem o anima. Quod pollutum non
est ablutione non indiget. Paruuli in nullo quoad animam
sunt polluti. Ablutione igitur quoad animā indigent nulla.
Est autem baptismus anime ablutio. frustra ergo datur par
uulis qđ eis in nullo suffragatur. **ANIM.** Et tibi et tuo
iuliano heretico respondet sacra pagina vt ait magister in
secundo. Per vnum hominem peccatū intrauit in mundum
et per peccatum mors. Et ita in omnes homines mors per
transiit per vnū in quo omnes peccauerunt. Vsq; ad legem
enim peccatū erat in mundo. peccatum autem non imputa
batur cum lex non esset. Sed regnauit mors ab adam vsq;
ad moysen etiam in eos qui nō peccauerūt in similitudinem
preuaricationis adē qui est forma futuri. Sed non sicut de
lictum: ita et donum. Si enim vnus delicto multi mortui
sunt: multo magis gracia dei et donū in gracia vnus homis
ihesu cristi in plures habundauit. Et si vnus delicto mors
regnauit per vnū: multo magis habundantiā gracie cristi et
iusticie accipientes in vita regnabūt per vnū ihesum cristū
Igitur sicut p vnū delictū in omnes homines mors intrauit
in condemnationē: sic et per vnus iusticiā in omnes hoīes
vita in iustificationem. hec paulus. vbi supra. Quid queris
amplius. quid queris apertius. Hec oīa sunt tibi notissima
Tu enim illic aderas. tu radix atq; origo mali. tu peccati fo
mes. et mortis causa fuisti o belial. Temptacio namq; et
mundi perditio a te incepit. et per te hoc modo facta est. vt
ait magr in secūdo. Stans coram femina hostis superbus nō
audet in verba persuasionis exire metuens deprehendi. sed
sub interrogacione eam aggreditur vt ex responsione colligeret
qualiter in malicia procedere posset. Cur iquit pcepit vobis
deus vt nō comeditis de omni ligno paradisi. Cui respon
dit mulier. De fructu lignorū que sunt in paradiso vescimur

de fructu vero ligni quod est in medio paradisi precepit nobis
de ne comedere. et ne tangerem. ne forte moriamur. In quo
verbo. dedit locum temptanti. cum dixit. ne forte moriamur. Unde
mox dyabolus. subiunxit. Nequaquam moriemini. Scit enim deus
quod in quacunque die comederitis aperientur oculi vestri. et eritis
sicut dii scientes bonum et malum. Attende ordinem ac progressum
perditionis tue o homo. Primo deus dixerat. Quacunque die co
mederis ex eo: morte morieris. Deinde mulier dixit. Ne forte mo
riamur. Nouissime serpens dixit. Nequaquam moriemini. de affirm
mauit: mulier quasi ambigendo illud dixit. dyabolus negauit.
Que igitur dubitauit: ab affirmante recessit. et neganti appro
pinquauit. Transgressionem autem mulieris statim secuta est
viri transgressio. Super quo redarguitur a deo vir. Mulier inquit
quam dedisti michi illa michi dedit. et comedi. genesis. m. O res
ponsum excusacionem non habens ut ait crisostomus. Illa inquit
comede et deus dixit. ne comedas. Quare ergo mulieri obsecun
dare. deum vero spernis? Sed non eiusmodi fuit sanctus iob
Qualis ergo. Cum terrore inquit o mulier quasi una de stultis
mulieribus locuta es. iob. n. **BEVIAU.** Si per hominem pecca
tum intrauit in mundum ut tu dicis: peccatum illud ex volun
tate vel ex natura est. Si ex voluntate est mala est voluntas que
facit peccatum. Si autem. ex natura: mala etiam est natura. In
paruulis autem mala voluntas non est: quibus nulla est volun
tas. **ARMA.** Ex voluntate peccatum est etiam originale ut ait
augustinus. Hoc enim ex voluntate primi parentis seminatum est. ut
in illo esset: et in omnes transfiret: Audebimus aliquid ultra au
gustinum dicere et magistrum sententiarum. Crimen humane ma
gestatis lese humano iure transit in posteros. C. ad. le. iulianam.
l. quisquis. Quid igitur mirum si lese maiestatis diuine crimen
iure diuino transeat in posteros? **BEVIAU.** Quam vero diuinam
super hoc legem habes? **ARMA.** Hanc scilicet. In quacunque

die ex eo comederitis: morte morieris. gen. ij. id est mortalis fies
et mortis penam experieris. **BEVJAL.** Sed ad solos pro-
thoplaustos lex illa et pena legis reflectitur: non autem ad
posterios. **ANJMA.** Dirigēdo verba sua ad illos dñs ad totā
humanā speciē quā presentabāt eadē etiā dirigebat. Quēad-
modū et ipse loquens in nouo testō ad suos discipulos. Ego
inqt vobiscū sum vsq; ad cōsumationē seculi math. vltimo. Qd
verbū de presentia eucaristiali nō absurde a nostris exponitur
Nunquid enī vt ait paschasius apostoli semper in hoc seculo
pmansuri erāt? Vel nūquid posteris eoz fidelib; sacramētaliter
cristi presentia erat denegāda? **BEVJAL.** Quō ergo stabit in
veritate qd alibi ipsemet cristus ait. Pauperes vobiscū semp
habebitis: me aut nō semp habebitis. io. xij. **ANJMA.** Prīmū
intelligi debet sacramētaliter vt iā dixi. seu inuisibiliter: altez
vero qd mō allegasti. visibiliter. ad obseq; videlicet vñctionis
et lotionis exhibēda. **BEVJAL.** Multa queri possent in hac
materia. e quibus hoc vnū dūtaxat interrogo. Si peccato ab
eua cōsumato. adam in obedīa pstitisset: an originale labem
sua soboles contraxisset? **ANJMA.** Minime. eo q ipse adam
actiuū totius humane speciēi principium existens. impollutus
quidē: posterios nequaquā polluisset. **BEVJAL.** At mulier eua
principium humane propaginis etiā erat. **ANJMA.** Sed
passiuū. Ab actiuo autem principio. nō a passiuo fit denōiatio.
vt ait doctor sanctus. **BEVJAL.** Sed esto habeāt paruuli ori-
ginale maculā: baptismo tñ qdiu paruuli sunt ablui non pnt.
Dicente petro in sua eplā. i. ca. iij. Caritas operit multitudinē
peccatoz. Et cristus in euangelio de peccatrice penitente ait.
Dimissa sūt ei peccata multa qm dilexit multū. luce. vii. Cōstat
igit nō nisi i caritate et p caritatē crimina dimitti. Paruulis
ergo q nec sentiūt quid agat in baptismo. caritatē nō hntib; q
sentiētib; et cōsentiētib; tm ifudic: pccm i baptismo nō reititē

Preterea scriptum est in euan gelio vestro. Qui crediderit et baptisatus fuerit saluus erit mar. ultimo. Vtrumq; ergo requiritur fides et baptismus: et primo fides. Paruuli igit nec fidem nec spem. nec vllam proorsus aliam virtutem habentes. baptisari quidem de facto possunt: sed baptismo saluari non possunt. **MATERIA.** Materia ista pulcherrime atq; amplissime deducta est atq; definita in capitulo maiores de baptismo et eius effec. ex quo me quicquid in ea re dictura sum: hausisse confiteor. Tibiq; iuxta textum et verba illius decretalis cuius innocentius tercius auctor est. catholice respondemus. qd baptisma circumcisioni successit. absit enim vt in illam dampnatam heresim incidamus qperperam affirmabat legem cum euangelio et circumcisione cum baptismo seruadam. Quoniam scdm aplm **Si circumcidimini cristus vobis nichil prodest. gala. v.** Cum itaq; circumcisio tam adultis q parauilis ex precepto domini conferebatur: ne baptismus qui successit loco ipsius. et generalior tn existit. cu ta viri q femine baptizent. minoris videat effectus. tam adultis est q parauilis conferendus. Sicut enim sine distinctione qualibet mosayca lex clamabat. Anima cuius prepucij caro circumcisa non fuerit peribit de populo suo. gen. .xvii. ita nunc indistincte vox intonat euangelica. **Nisi quis renatus fuerit ex aqua et spiritu sancto non intrabit i regnum dei io. iij.** ab hac generalitate nec sexu nec etate excludens. Cautem tamen aduertendum est quantum hodie plus baptismus conferat cristianis q quondam iudeis circumcisio coferebat. Dictum namq; est in fine preuide auctoritatis inducte de veteri lege. **Peribit de populo suo.** In euangelica vero veritate subiunctum est. **Non intrabit in regnu dei.** Nam etsi originalis culpa remittebatur per circumcisionis mysterium. et dampnationis periculum vitabatur: non tamen perueniebatur ad regnum celorum. quod vsq; ad mortem cristi fuit onino obseratu

Sed per sacramentum baptismi culpa remittitur. periculum vitatur dampnationis eterne. et ad regnum celorum etiam peruenitur. Cuius ianuā cristi sanguis fidelibus suis misericorditer reserauit. Absit enim vt vniuersi paruuli pereant quorū quotidie tanta multitudo moritur. quin et ipsis misericors deus qui neminem vult perire aliquod remedium procurauerit ad salutem. Ceterum ex vi littere satis patet predictas auctoritates intelligendas esse tantūmodo de adultis qui habent multitudinem peccatorum. cum de paruulis non posset intelligi qui peccato tantū originali tenentur. Similiter et illa auctoritas est soluenda. Qui crediderit et baptisatus fuerit hic saluus erit. cum non possint credere paruuli sed adulti. Adde q̄ cristus hec verba proferens adultis dūtaxat loquebatur. et non paruulis. Et ob hoc tota auctoritas intelligenda est de adultis. nec ad alios prima: et ad alios secunda clausula referatur. Quamuis nōnulli concedant q̄ paruuli credunt non per vsum. sed per habitum fidei quem suscipiunt in baptismo. sicut et alia multa verba scōm cōmunem vsum loquendi non ad actum sed ad aptitudinem referuntur. hec omnia in dicto capitulo maiores. Illud vero quod opponis o belial. fidem caritatem aliasq̄ virtutes paruulis vtpote non cōsistentibus non infundi: a nostris non conceditur. asserentibus et dimitti peccatum et virtutes infundi. et gratiam informantem habentibus illas quoad habitum. non quoad vsum. donec peruenerint ad etatem adultam. hec rursus in dicto capitulo maioris. iuncta cle. vna de sū. tri. et fide catholica. Adde autem pro ampliacione materie quod pulchre admodum ait beatus augustinus. de mirabilibus sacre scripture libro tercio in hec verba. Johanne cristum baptisante tria noua et magna apparere mirabilia. Spiritus sanctus super se in specie columbe descendere visus.

Vox paterna confitens filium esse suum audita. et celum co-
ram se apertum est. **N**on q̄ ante baptismum suum hec ōnia dei
filius non haberet: sed vt baptismi sacramentum quid valeat
ostenderet. **N**on enim tunc spiritum sanctum ille cepit accipere:
qui eandem cum spiritu sancto substantiā habere creditur. **N**ec
tunc illum pater filium p̄fess⁹ est: cui dixit. **E**x vtero ante lu-
ciferum genui te. ante vedelicet omnem angelicam naturā que
luciferi appellatione per scripturas sepe designatur. **N**eq; tunc
illi aperiri ceperat thalam⁹ celorum: qui ait. **C**elū michi sedes
terra autem scabellum pedum meorum. **S**ed idcirco hec: sancta
trinitas in baptismo domini conguessit: vt sciret vnusquisq; quid
muneris in sacri baptismatis mysterio suscepit. **T**unc enim spi-
ritum sanctum quisq; peccator sordib⁹ ablutus accipit. a deo pa-
tre filius p̄fiteri adoptionis gracia incipit. et tūc sibi regnī
celorū ianua aperiri. et ciuis celestis patrie. angelorū consoz
intelligit. hec aug⁹ **BEZIIA**. **S**i paruulis in baptāte pecca-
tum originale dimittitur qui sensū non habent neq; cōsensum:
non video cur adultis dormientibus. vel amentibus peccatum
si baptisentur ratione simili non dimittatur. **A** **N** **I** **M** **A**. **H**ic
distinguere oportet. **P**eccatum enim duplex est. originale et
actuale. seu alienū et propriū originale quod absq; consensu
contrahitur. actuale quod committitur cum cōsensu. **O**riginale
igitur et alienū. quia sine consensu contrahitur: sine cōsensu in
paruulis per vim remittit⁹ sacramenti. **A**ctuale vero et propriū
quod cum cōsensu cōmittitur. sine cōsensu nūc relaxatur.
In adultis autem non baptisatis non solum originale sed etiā
actuale peccatum reperitur vt habet⁹ ī dicto capitulo maiores.
BEZIIA. **E**t quare saltem originale peccatum amentibus et
dormientibus in baptismo sicut paruulis non relaxatur? **A** **N** **I** **M** **A**.
Dominus qui totū hominē sanū fecit ī sabbato op⁹ ip̄er-
fectionis nō nouit. et ob hoc non ex parte: sed in toto dimittit

Iuxta illud. **L**arga dei pietas veniam non dimidiabit. **A**ut
nichil aut totum te lacrimante dabit. **P**reterea pena origi-
nalis peccati est carentia visionis dei. actualis vero pena
peccati est gehenne perpetue cruciatus. **U**nde si originale
dimitteretur alicui non dimisso actuali: talis non careret vi-
sione dei propter originale dimissum. et tamen cruciaretur
in gehenna perpetua ob reatum criminis actualis: **H**ec vero
tanquam opposita sese minime compatiuntur. immo sibi mutuo
a tota specie aduersantur. **U**t hec omnia pulchre multumque
fideliter ac plene traduntur in capitulo maiores superius al-
legato. **BEVLIV.** De hijs vero hactenus. **A**t si quispiam
de quantitate pene quam sustinent paruuli decedentes im-
baptizati interrogaret o anima quid tu ipsa responderes?
ANIM. Quemadmodum a doctore sancto ceterisque accepi
theologis ea et leuissima quidem et mitissima pena est. **BE-**
VLIV. Quid sibi ergo vult quod ait crisostomus. **Q**uamuis
plurimi gehennam pertimescunt: ego illius glorie amissio-
nem amarius dico. quam ipsius gehenne supplicium. **U**nde subdit
Si quis michi mille proponat gehennas nichil tam amarum
quam a vita illius glorie propelli. et esse exosum cristo. hec ille
ANIM. **H**ic distinctione opus est. **N**am pena dampni vno
consideratur modo prout est subtractio tanti boni cum sensu
et merito subtractionis. vt contingit in adultis. cuiusmodi
erant patres veteris testamenti. et isto quidem modo censetur
grauissima. **V**el sine sensu et merito subtractionis. et sic est
vt dixi mitissima atque leuissima pena. **Q**ua prochdolor susti-
nent paruuli decedentes imbaptizati. **BEVLIV.** **S**ed longe
tamen grauior esse videtur hecine pena dampni in paruulis
quam in illis adultis patribus. de paruulis enim nulla est spes.
et nullum omnino salutis refugium. secus autem erat in ipsis
antiquis patribus. **ANIM.** **E**t hoc verum utique esset:

si paruuli quicquid huiusce rei sensum noticiam ve haberent.
Modo sic est quod nullam prozsus neque de deo. neque de mundo.
neque de luce. neque de tenebris noticiam paruulorum anime ha-
bent. Nichil enim penitus ignotum appetitur. Sunt utique po-
ma apud indos quorum pregustrationem cum non hapeamus:
ea non appetimus. **BEZIV** Sed quare peccatum originale
anime imputatur. cum illud contrahatur ex carnis corruptione
que caro ab adam traducitur in posteros. anima vero minime?
ANIMM Dicant theologi quomodo voluerint: Bartholome-
us brixensis in capitulo placuit de conse. di. iij. optime ad hac
questionem sic respondet. Ideo inquit hoc fit ut quidam volunt:
eo quod ipsi carni anima cōdelectatur. Alij dicunt et forte. meli-
us. ut ibi quedam digna retributio notetur. Anima namque
primi hominis prius peccauerat. et ita corrupit ipsam carnem.
Vnde et modo viceuersa corruptio carnis corrupit ipsam ani-
mam. hec ille. **BEZIV**. Sed de his hactenus satis. Quod sup-
erest adhuc certamē huius plurimū exorta lux crastina expediet.

De summa trinitate et fide catholica. Dialogus septimus in
septem tractatus seu capitula diuisus.

Introductio. probabilium rationum quod in deo stāte simplicissima vni-
tate essentie. vere consistat personarum trinitas. Tractatus primus.

BEZIV.

Esto vero lex tua deum fateatur simplicissimum
atque vnum o anima: ipsum etiam trinum fronte
nescio qua libere profitetur. Eniūvero si iuxta ca-
nonistarum sententiā duo sunt multa. tria adhuc
magis erūt multa. Cum itaque deū fatearis vnum esse ac trinum:
tu fateri michi proculdubio aliud non videris. quod simplicem ac
multiplicem deum esse. Quā ego certe minime capio theoriā

2127221. Nimirum certe. cum et ipsi angeli atq; archan-
geli hoccine deitatis capere archanū hylario teste non suffi-
ciant. De hac enim summa atq; excellentissima trinitate cū
modestia et timore agendum est. et attentissimis auribus
atq; deuotis audiendum vt ait augustinus. vbi queritur
vnitas trinitatis patris et filij et spiritussancti. Quia nec
periculosius alicubi erratur. nec laboriosius aliquid indaga-
tur nec fructuosius aliquid inuenitur. Proinde omnis qui
audit et legit ea que de inaccessiblei atq; ineffabili deitatis
luce dicuntur: studeat imitari atq; seruare quod idem vene-
rabilis doctor augustinus de seipso bellissime quidem atq;
elegantissime dixit. Non pigebit sicubi hesito querere. nec
pudebit sicubi erro discere. Quisquis ergo hec audit vel
legit vbi pariter hesitat: querat mecum. Vbi errorem suum
cognoscit: redeat ad me. Vbi meum: reuocet me. Ita ingre-
diamur simul caritatis viam tendentes ad eū de quo dictum
est. Querite faciem eius semper. hec augustinus. Omitto ita-
q; ego plurima que de hac ipsa superexcellenti materia et a
moysē et a prophetis. et a beatissimis apostolis. a nostris
quoq; tam grecis q̃ latinis autoribus pulchre atq; egregie
scripta sunt. tum etiam quia dyalogaris angustia longius.
euagari non permittit. Omitto inquam plurima. e quibus
pauca hec singularia quidem vt michi videtur atq; electa. et
memoratu digna recenseo. ¶ Deum siquidem vnum esse
oportere ac solum in precedentibus maiorum meorum ver-
bis et doctrina innixus. me satis euidenter ostendisse arbi-
troz. In quo si tibi non satis aut cuiq; alij fecerim: addi hoc
ipsum volo quod sacros voluendo codices profectum vt vi-
detur ex verbis et mente dyponisui: nuper didici. Exemplar
inquit totius creationis in numeris continetur. Et maiorem
profecto glorie primatum dabimus illis. si intellexerimus.

quomodo ad ymaginem et similitudinē eorum vniuersa effluxerunt. mundus. angeli. et nos. Etenim quecumq; natura vel pars nature a primordio constōis antīque processit ad ortū: artifex altissimus numerorum ratione produxit. Produxit autem sic. Vnus enim et solus erat. propter quod sine ipso. et nisi in ipso quicq; esse nequibat. Quod enim erat futurum: ab vno et in vno erat futurum. Ab vno quidem vt esset: in vno autem vt permaneret. Nec principiū nisi ab vno: nec stabilitatem potuit habere nisi in vno. Inde angelicus splendor. inde homo. inde mundus exiuit. Ibi angelus. ibi homo. ibi mundus subsistit. Nam vti numerus omnis exit ab vnitāte. et non conficit nisi ex vnitāte: ita vniuersus ordo naturarū visibiliū et nō apparētū ab vno pcessit. et in vno inicit vt sit. Deme nūeris monadē et ecce nō erūt. Aufer creaturis vitatē: et vniuersa peribūt. Et hīdeo quia oīa vīculant vnitāte. angelus. homo. mundus. Et q̄ ita sit series prima numerorum eleganter ostendit. Nam quaternari⁹ mūdi significatiu⁹. ternari⁹ hominis. biari⁹ angeli. omnes ab vnitāte oriuntur. et terminātur ī vnitāte. Id quod preminet eis vnitas est. Si enim ad quatuor tria et duo adieceris: peruenis vsq; ad nouem. quibus denarium supplet solius vnitatis adiectio. Vt euim monas vnitas est: ita denarius vnitas est. Sed illa incipiens. et ista terminans. Sed ista et illa significans illum qui est alpha et oo. primus et nonissim⁹. Hec de simplicitate atq; vnitāte dei vna cum alijs supra in quinto dyalogo habitis. dicta sufficiant. Quod vero trinitatem stante huiusmodi vnitāte in diuinis esse sancta mater ecclesia predicat: hoc ad. personas solas: non ad ipsam deitatem que vna vt iam dixi. que simplicissima atq; indiuisibilis est: referri oportet. Et quas personas non dicimus essentia diuersas. sed solis originalibus intramaneantibus que ex processione verbi et amoris proueniunt relationibus distinctas. **BEVJAL.**

Unitrinū aliquid esse dum asseris. impossibile quiddam atq;
implicans dicis. Quis enim nisi obtusi pectoris tria vnum. et
vnū tria esse dixerit: **ANIM.** Unitrinū complexū quoddā
vocabulum est. Ipsum in suas resolue particulas. et singula
refer singulis. vnū deitati. tria personis: et nullus pñ pectoris
quid impossibile seu implicās in vocabulo unitrinū inuenerit
HELIAL. Jamnūc duplicem in deo aiebas processionē verbi
scilicet et amoris. Quod q̄breuiter atq; obscure dictum quis
porro etiam doctissimus intelliget? **Ad** eo rem ipsam sua satis
obscuram magnitudine tuis etiam truncatis ac inuolutis ser-
monib⁹ multo quidem obscuriorē reddis. **ANIM.** Ita multa
dicuntur a nostris theologis que non sine difficultate magna
et labore intelligi possunt. Obscura enim quedam esse cōfiteor
Nec ab illis ita dicuntur de industria: sed inest rebus ipsis ob-
scuritas. **HELIAL.** Quid igitur hoc sibi velit. eya si potes
aperi nobis atq; illucida. **Auditu** ei pulchra licet forsan mēte
inattēgibilia huiuscemodi verba esse apparent. **ANIM.** in
deo est verbum idest conceptus siue noticia qua seipsum et
omnia vnico et simplicissimo actu intelligit. **In** deo est amor
quo se. verbum. spiritum sanctū. et omnia diligit. **Cum** ergo
deus pater intelligebat se: certū est intellectum seu conceptū aut
verbū hmoi procedere a se solo. **Cūq;** intelligendo se. amet se:
liquet amorē ipsum a se atq; ab intellectu qđ ē verbū pcedere
Amare enī p̄supponit itelligere. et amari intelligi. **Et** in talib⁹
ordo est nō minus in deo q̄ in nobis. **Sed** aliter atq; aliter.
In nobis quidē tēporis atq; originis i deo aut solius originis
Ad te vero belial superbe vanitatis amator archana h̄ tā sub-
limia nō loquor: verū ad huīles veritatis catholice amatores
verba hec sacramentalia dirigo. **N**ullus itaq; verbi hui⁹ audi-
tor via sit. nulla petra. et nullus deniq; spina. vt ait crisostom⁹
Faciam⁹ nobis ipsis nouellas plantationes. ita enim et nos cū

desiderio semina submittemus si viderimus terram mundam.
Si vero petrosam et. asperam: ignoscite nobis o homines no-
lentibus inaniter laborare. Si vero spinosam: rursus vane la-
boramus. Ultime namque insipientie est semina submittere in
illaboratam terram. Date igitur nobis in bonā seminare ter-
ram. Date ut nos amplius attrahatis. Et si quis nostrum spi-
nas habet: ignem superimittat sancti spiritus. Si quis duram
et renitentem habeat terram: pinguem faciat eam et mollem.
eodem utens igne. Si quis autem secundum vias seculi ab
omnibus conculcetur cogitationibus: ad interiora intret. vi-
as huiusmodi linquat latronibus et discrimine plenas. et nō
adiaceat ulterius volentibus ad rapinā superuenire. hec cri-
sostomus. **BEZAL.** Reganti vero in deo seu verbum seu amorem
esse: o anima quid diceret? **ANIM.** In me. inque omni ratio-
nali seu intellectuali creatura est verbum. est etiam amor. et ea
quidem perfectionem important. Sed quicquid perfectionis
alicui inest creature: per omnem modum inest et ipsi creatori.
perfectiori tamen et superexcellentiore modo. Igitur in deo est verbum
est etiam et amor. **BEZAL.** Volo iam nedum refellere: sed vel
omnino destruere. vel saltem ineptam ostendere hanc tuam ra-
tionem. Prudentia est virtus. virtus inquam talis quod moralium vir-
tutum nulla consistere absque ea potest. ut ait aristoteles in li-
bro de moribus. Prudentia autem soli inest homini. teste eodem
aristotele ubi supra sic dicente. Itaque et consilium et electio pru-
dentia est. resque agende omnes consilio et electione penduntur
Videtur autem electio non alijs ferme ullis quam homini convenire
Nam neque bestiis que sunt infra hominem. quoniam ratione
carent. nec rursus deo. quoniam ille puro intuitu singula discernens
nulla de re ambigere potest. At consilium et electio de re dubia
est. hec aristoteles. **ANIM.** Pulchre admodum et rede ut ce-
tera plurima aristoteles. Quid tu vero o belial? **BEZAL.** Quod

deus erit absq; prudentia. **ARISTOTELIS.** Sed non erit absq; sapia
que longe prudentiam antecessit. Nam vt ait idem aristoteles
libro p te allegato. In rebus agendis recta illa ratio que mora
libus moderatur virtutib9. queq; extrema refugiens in medio
critate laudabili consistere facit nichil aliud q̃ prudentia est.
Prudentia igitur de his est que aliter esse possunt. Scientia
vero cōtra de his est rebus que semper eodemodo sunt. et aliē
esse non possunt. Principia tamen non tractat. sed ab illis iā
cognitis discurrit. Intelligentia. vero principioꝝ est. et circa
illa versat. At sapiā vtrūq; cōplectit. Nā et de p̃cipijs ē. et de
his q̃ a p̃cipijs manāt iudicat et discernit. Itaq; recte diffini
ta ē rex diuinay humanarūq; cognitio. hec aristo. **BEZII.**
Si deus erit absq; prudentia: o aīa. ergo et absq; illa virtute
que est prudentia. **ARISTOTELIS.** Quid mirū o belial. Multa enī.
sunt hominibus digna que non deo. Nam nedum virtus pru
dentia indigna deo est: sed fides sed spes. et relique multe. Et
non solū indigne deo sunt modo: sed erunt etiam ymmo et iā
sunt idigne beatis āgelis. et aīabus sanctis. Nichil enī beati
fugiunt. nichil eligūt. nichil credūt. nichilq; vltius sperant.
quia veram adepti sunt felicitatem. que teste boecio status est
omniū bonoꝝ aggregatione pfectus. **BEZII.** Tu ne modo
dixisti. Quidquid perfectionis creature inest: per omnē modū
inest et ipsi creatori? **ARISTOTELIS.** Dixi. **BEZII.** Prudentia
inq; virtus est. omnis autem virtus perfectionem importat.
prudentia inest homini. igit et deo. per tuā rationē. **ARISTOTELIS.**
Sunt virtutes que perfectionem absolute important. vt cari
tas. fortitudo. sapientia. et relique similes. alie solū respectiue
cuiusmodi est prudentia. Inest enim homini prudentia perfecte
et imperfecte. perfecte quidem in comparatione ad bestias. in
comparatione verum ad deum: imperfecte. Sic etiam loqui
et per se moueri. et rationari perfectum atque imperfectum

homini eadem ratione dici potest. **BEZIV.** Cum absq̃ pru-
dentia nulla vt supra deductum est virtus moralis consistat: in
deo vero non sit prudentia. ergo nec aliqua moralis virtus in
deo erit. **ANMA.** Immo profecto erit. Est enim iustus. est
magnanimus. est fortis. est etiā liberalis. sed alio modo q̃ nos
BEZIV. Quo modo ergo? **ANMA.** Incomprehensibili.
ideoq̃ idicibili modo. Est enim intellectus noster circa diuina
sicut oculus noctue ad radium solis. vt ait aristotiles. Attamen
prout humana ī talibus ceca obtusitas capit. balbutiendo quī
dem et cum timore atq̃ humilitate dico. virtutes esse in homīe
qualitates: sed in deo sunt sua simplicissima essentia. immo et
ipse met deus. Virtutes homini accidentaliter insunt: et separa-
biliter quidem. virtutes autem naturaliter deo insunt atq̃ inse-
parabiliter. Virtutes in homine varie sunt. et abinvicem dis-
crete. In deo vna et simplicissima est virtus que omnes cōplec-
titur. nec diuersificatur nisi penes suos effectus. Dicerem plura
de hac re: sed non conuenit tantisper a principali intento dis-
gredi. Redeamus ergo vbi reliquimus. cesseturoq̃ a modo quā-
tum erit possibile a digressionibus. **BEZIV.** Placet. Esto
igitur in deo sit verbum o anima: sit etiam amor. quomodo ea
sic distincta esse poterunt. q̃ personalē faciant alietatem? Dicu-
difficile. auditu mirabile. creditu vero ipossibile ē. **ANMA.**
Generatio esse non potest eiusdem ad seipsum. sed est semper al-
teri⁹ ad alterum. Vbicumq̃ ergo est generatio: ibi est distidio
Sed ī diuinis generatio est. vt in sequentibus ostendetur: igit̃
et distinctio. **T** Trinum vero in personis deum. in essentia q̃
vnum. ipsas etiam personas coequales et coeternas esse: tali
tibi demonstro similitudine. Aspice solē in quo sunt tria. ignea
substantia. splendor. et calor. Que sic sunt inseparabilia. vt cū
velis inde splendorem segregare: priues mundum sole. et si ite-
rum calorem temptes seiungere. careas sole. In ignea ergo sbā.

similitudinarie intellige patrem. in splendoze filium. in caloze
spiritum sanctū. Ideo autem pater: pater appellatur. quia fons
et origo ipse est a quo omnia patrantur bona. Cuius sapientia
verbum aut conceptus: filius non inconcīne dicitur. quia vt
splendor a sole. ita a patre sapientia gignit. Ambozum autem
amor spiritus sanctus nō improprie appellat. quia ab utroque semp
atque eternaliter procedens ab ipsis mutuo quodā et ineffabili
amore spirat. Illa itaque vis diuinitatis que potentia omnia pa
trando creat pater vocatur. Que vero sapientia ne resoluant
in nichilum omnia gubernat: filius appellat. Et que bonitate
omnia spiranda viuificat et decorat: spiritus sanctus nūcupatur
Ex patre omnia. per filium omnia. in spiritu sancto omnia. Patri
memoria. filio intelligentia. spiritui sancto voluntas. Patri poten
tia. filio sapientia. spiritui sancto bonitas decentissime attribuit
Et hee tres persone vnus deus. vna substantia: vnaque simpli
cissima essentia est. Cuius essentie simplicitas ac sinceritas tāta
est: quod non est in ea aliquid quod nō sit ipsa. sed idem est habēs
et quod habetur. vt ait aug. Pro quorum intelligentia verborū
non est omittendum quod ait thomas in libro de perpetuitate
eternitatis in hunc modū. **¶** Iohanne in suo euāgelio scriptū
est. Pater diligit filiū. iō. v. et de filio scriptum est. Ego diligo
patrem. iō. xv. Hec autem dilectio nō est minor quā diligēs ipse
et dilectus. quia spiritus sanctus amor est patris et filij. Nec min⁹
amatur ab amante et amato ipse amor. quā amans ab amato. vel
amatus ab amante. Et hec est illa serenissima iocūdiissima et p
fectissima trium personarū in vna substantia dilectio. Vbi amās
idem est quod amatus. amatus idem est quod amans. amor idem ē
quod amans et amatus. amatus et amans idem est quod amor. Vbi
amans amatus et amor penit⁹ vnū esse cōmīcant. in vno velle
conueniunt. vnum nolle habent. idem posse participant: ymmo
totum possident. Ibi enim vnum summū bonum quod est omne

bonum cōmuniter: et tamen in solidum possidetur. Nullius ibi
boni sine dilectione est possessio. In hac dilectione nullus est
omnino defectus. nulla omissio. nulla turbatio. et nulla īterpel
latio. De qua dilectione. et alijs que supra nos sunt diuinis in
tramentibus effectibus totum mutum est quod loquimur.
eciāsi summo studio loqueremur.

Probatio eiusdem secunda rationibus alijs. et luculentissimis
sacre scripture testimonijs. Tractatus secundus.

.BELJAL.

Ultra de summo illo atq; ineffabili vnitrino prin
pio differuisti o anima. auditu sane pulcherrima.
sed captu difficilia atq; incōprehensibilia valde.
Quis enim iudeus aut sarracenus non dicat trini
tatem personarū cum simplicitate diuine essentie. cum indiui
sibilis deitatis vnitāte stare non posse? Et si ibi est inquit
vera trinitas psonarū: necessario est ibi realis distindio. totūq;
aggregatū non est vnum nisi scōm itentionem. sicut auerrois
et auicenna excellentis philosophi probauerunt. **ANMA.**
Scire cōuenit o belial qđ diuine ille eterne icreate sande atq;
adorande persone in essentia vnum omnino atq; idē sunt. vt
iam dixi. sed relationibus distinguuntur. De qua distindione
ac p̄emptitate plura forte vt plures dicerem: sed freno malas
malo cohibere meas qđ qđ tantam dedecet maiestatem inepte
aliquid seu temerarie loqui. verē ac humiliter sentiēs cum lac
tantio sic dicente. Quoniam in rebus diuinis sensu deficimus
et verbis. quia neq; tante intelligentie lucem pedus humanū
neq; explanationem tantarū rerū capit lingua mortalis: idēpm
tacere magis expedit qđ dicere. **BELJAL.** Ille relatiōes quas
modo tetigisti quid superaddunt diuine essentie? **ANMA.**
Nichil reale. p̄mmo fundantur in ea sicut relatiuū in absoluto

et sunt idem realiter cum ea. **E**ssentia namq; diuina in seipsa
infinite vniuersaliterq; perfecta omnium in se rez omnium
generum ac specierum perfectiones cum imensa opulencia et
incomprehensibili simplicitate complectitur. **E**t quod in reb;
creatis sit per plura in deo per vnum simplicissimum constat.
Sicq; in diuina essentia continetur tam id quod est ratio dis-
tinctionis. q̃ quod conuenientie atq; idemptitatis. **S**icut et
alia conueniunt deo ratione iusticie. alia ratione misericordie.
alia ratione sapientie. alia ratione intellectus. et alia ratioe vo-
luntatis. et tamen ista omnia in deo sunt vnum et idem realiter
solumdūtaxat ratione distincta. **Q**ue tamen ratio fundamentū
habet in re. quoniam esse diuinum ex sua superinfinita pleni-
tudine opulenta. et omnifaria perfectione verissime satisfacit
vniuersis talibus veris considerationibus atq; conceptibus
nr̃is de ipso. **B**EATUM. **S**tupor in hīs iudeos piter ac sarracenos
nō mediocriter app̃hendet. eosq; nō rapturos scio qualē
vna simplex eēntia p̃ris sit vere in filio aut in sp̃sando. aut
q̃liter iuariabili deo sit adītra p̃cessio. aut quō tres p̃sone sint
vnū subsistēs. **A**MEN. **N**ec ego hec cōprehendere valoo. s;
que intelligere nequeo credo. **N**ā veritas idest archanū sumi
dei qui fecit oīa a p̃p̃rijs sensib; nō potest cōprehēdi. **A**lioquē
inter deū hoīezq; nichil referret: si cōsilia et dispōnes illi; ma-
iestatis eterne cognitio assequeret hūana. vt ait lactāti;. **E**go
tñ aliqualiē et ex pte capio ista. s; mēs tuoz sarracenoz videlic;
et iudeoz atq; hereticorum cōtrarijs assuetadodrinis grauit̃
pōt ad illa assurgere. **I**d itaq; eis o belial p maxio directorio
reuocatorioq; a suis errorib; dico q; sicut de; ē penit; incōpre-
hensibilis: ita et actio seu p̃ductio illa adītra videlic; eterna
generatio atq; spiratio imanens a nullo pōt itellecū creato ple-
narie cōprehēdi. quīymmo infinite distat ifiniteq; deficit oīs
itellecū creatus ab h̃mōi cōprehensioe. **H**ic eī vt pulchre ait.

hilarius lingue humane deficiunt. rerū similitudines non at-
tingunt. Et hoc reprobis hereticis iudeis et sarracenis p̄cipua
fuit occasio deuiandi a recta fide q̄ ex generationibus et pro-
ductionibus que sunt in creaturis voluerunt imoderate proce-
dere ac iudicare de emanatione diuina adit̄ra. hoc ē de eterna
filij generatione ac spiritus sancti p̄cessionē. **BEVJAL.** Maior
q̄ antea eos circumuoluet admiratio. Et quomodo inquit
poterimus vel ex parte intelligere. q̄ tres persone distinde nu-
mero sunt vna et eadem essentia numero. **ARMMA.** Nonne
quarundam creaturaz essentia est vna genere. quarundam est
vna specie. quid ergo impossibile eis videtur. vt diuinarum
increatarumq̄ personarum essentia sit vna numero. Neq̄ enim
vt iam dixi vniuersitas creaturaz perfectionem proprietatem
excellētiā simplicitatem distinctionem p̄emptitatemq̄ crea-
toris plene representare imitari participare ve potest. **BEVJAL.**
Edissere michi qualiter essentia patris possit esse in filio.
ARMMA. Filius dei est patris ymago naturalis plena atq̄ om-
nino perfecta. et verbum eius eternum. ac sapientie patris im-
manens et completa expressio. In quo filio quicquid patris
est plene resplendet totaq̄ in eo patris perfectio representatur
ac lucet. Nā et in creaturis essentia rei intellecte in verbo men-
tali quodā mō relucet et continet. res q̄ i naturali sua resplēdet
ymagine. Sicq̄ essentia patris vere et sb̄naliter habet i filio
nec multiplicat neq̄ diuidit in p̄sonis. **BEVJAL.** Qualis est
emanatio diuina adit̄ra: seu generatio illa eterna. **ARMMA.**
Plane non carnalis aut materialis neq̄ ex cōmixtiōe cū semīa
put ymagna ē rudissim⁹ tu⁹ pseudo ac delirissim⁹ machomet⁹
sed intellectualis simplicissima ac superpurissima. Quoniā deus
fecunditatis ac cōmunicabilitatis immense seipsum eternaliter
inuariabiliter plenissime ac clarissime itūendo ac intelligendo
sui p̄suius conceptum ac verbum intra se profert gignitq̄ suo

ineffabili ac indicibili modo. Quod quidem verbū est naturalis
ymago sui. splendor glie. cādor lucis eterne. caracter paterne
substantie. Verbum quippe ē emanatio intellectus. Pater vero
et verbum vt supra tetigi seinuicem diligendo intra se spirant
amorem imensum eternum plenissimum qui spiritus sanctus vo
catur. Amor nāq; ē emanatio voluntatis. Hinc puichre admo
dum ait dyonisi⁹. Deus pater qui ex naturali secunditate sua
nō potuit eē sine germine ab eterno seīauit in agro pectoris
sui germē verbi eterni et spū sancti. qđmox ita pfecte fructifica
uit qđ totā seīantis naturā sibi pōnia ydēptitauit. Et hoc est
germen dñi qđ ē ī magnificētia et gloria ysa. iij. Nā germē
illud equalis ē magnificētie et glorie cū suo seīatore. Pre
terea vt iā dixi qđquid pfectionis in creaturis cōsistit certū ē
in creatore eminentissime repiri. Cū ergo virt⁹ causalis seu fe
cūda pprietas ac generatiua ptās sint maxie et p̄cipue creatu
raz pfectiones. adeo vt vnūqđq; dicat pfectū cū potuerit simile
sibi generare. Cumq; suo effectu causa dicat pstantior: necesse
est ista sup̄excellētissime consistere in creatore. quemadmodū et
sapientia sanctitas potentia bonitas iusticia pietas. et reliqua
huiusmodi denotātia pfectionem sublimi⁹ nobiliusq; cōueniūt
creatori qđ creaturis. Generare ergo cum icōperabili excellētia
et sine omni mutabilitate competit deo. Quod et ipse ysaia
capitlō. lxvi. innuit sic. Nūquid ego qui alios parere facio ip̄e
non pariam? Si ego qui ceteris generationem tribuo sterilis
remanebo? Vnde et apostol⁹ ephe. iij. De⁹ et pater domini nr̄i
ihesu cristi a quo omnis paternitas in celo et in terra nomiat
BEVJAL. Nonne satis grandis fecunditas dei est qđ mundū
hunc condidit. **AMMA.** Que cōparatio finiti ad infinitum?
Nonne deus incircūscriptibilis et imensus plus excedit totum
mundum maiestate pfectione et gloria: qđ totus mund⁹ vilis
simā nūmāq; arenā? Productio ergo et melos mūdi pūctalis ē

seu punctū quoddam respectu infinite excellentie causalitatis
fecunditatis coicabilitatisq; dei. **BEZII**. Disputationē tuā
prosequere. Nam quod enūciasti modo magni aliquid futurū
prenunciat. **ANIM**. Vides ne qualiter in creaturis vnum
quodq; sit tanto plus coicatiū diffusiūq; sui: quanto maior
est bonitas eius. et in caritate feruentius estuat. Quēadmodū
ergo deus excelsus et gloriosus incompabiliter infinite ac in-
effabiliter est bonus amozosus opulētissimus et supluminosus
sic competit ei diffusivitas seu coicabilitas prozsus infinita. et
cui nullum germen finitum potest correspōdere. cū sit infinite
inferius minusq; illa. Nec dici potest q; infinita coicabilitas
non possit in actum et germen sibi pporcionatū correspondens
ac infinitū procedere. cum vnicuiq; sit naturale et iocundū pro-
ducere actum et germen ad quod habet naturalem aptitudinē
et ordinem. alioquin aptitudo seu potentia illa inanis et sup-
vacua videretur. Ampli⁹ cum deus sit summe infiniteq; perfect⁹
felix et inuariabilis: certū est q; eternaliter in optima sui dis-
positione cōsistit. Idcirco diffusio talis tam naturalis tā iocūda
liberalissimaq; ac plenissima eternaliter actualiter est in ipso.
Bonum namq; tam superoptimum supliberalissimū et in cari-
tate tam supestuātissimum nil pprium sibi reseruat incōmuni-
catum. ymmo se totum superaffluentissime atq; infinte coicat.
Preterea cum primum et summum bonū sit naturaliter sui
diffusivum et coicativum cōmūicatione perfecta atq; immensa
ad beatitudinem et perfectionem ipsi⁹ ptinet vt se indefinēter
ita coicet. Nulla namq; intellectualis substantia beata est aut
perfecta vel in optima sui dispositione consistens absq; actiōe
cōnaturali et conuenientissima. **I**n super delicijs sincerissimē
caritatis nichil extat suavi⁹ nichil. iocūdi⁹. Caritas aut pprie
tendit in in a'ium et magis sentitur circa illum cum sit vis
vniūua et nexus amantis et amati. pfectissima. quoq; dilectio

condilectum requirit qui sit velut nexus et vinculum amoris
amboꝝ. Ad plenitudinem ergo deliciarum beatitudinis dei spec
tat vt deus pater habeat filium infinite amabilem et sibi tam
carum vt diligat eum tamq̃ seipsum. Pater itē et fili⁹ habeāt
condilectum ab vtroq̃ procedentem et vtriq̃ supercarissimum
quem non minus q̃ seipso diligant. Quid sublimius. quid glo
riosius hīs delicijs superbeatissime trinitatis. in qua nulla po
test interuenire dissensio nulla discordia. cum in tribus pfectis
p̃sonis sit vna eademq̃ voluntas. In qua trinitate vna p̃sona
manat ab alia. tertia ab vtracq̃. In qua ē omnis ratio pure et
sande dilectionis. videlicet mutua cognicio sup̃clarissima. sum
ma conformitas. propinquitas maxima. p̃emptitas in natura.
bonitas infinita. pulchritudo. dulcedo. perfectio illuminata.
In qua quelibet sancta atq̃ adoranda p̃sona seipsam et alias
ambas clarissime ac iocundissime eternaliter intuetur. ac cum
dilectione intensiue imensa diligit atq̃ amplectitur. Sicq̃ per
sone ille sup̃dignissime seinuicem suauissime p̃fruiūt cū sancta
et incōmutabili cōplacētia p̃sus imensa. **BEV. 32.** Caritas
illa summi et misericordes dei in creaturaz et mūdi dilectione
satis sup̃q̃ reluet. Nā et scōm te. sic de⁹ dilexit mūdō vt filiū
suū vnigenitū darz. io. iij. Et tu⁹ apls paul⁹ ait. ro. v. Caritas
dei diffusa est in cordibus ṽris. **AN. 32.** De tpali et finita
caritate loq̃ris: ego de eterna illa ac infinita caritate loq̃z. Nū
quid g⁹ an mūdi creationē p totū illud eternū ociosa māsit di
uina caritas. p̃r naq̃ it̃ellectualis secūditas. **BEV. 32.** Immo
et creaturas deus ab eterno dilexit: quaz p̃deas in sua mēte p
petuo habuit. vt ait plato. **AN. 32.** Qd nō est: diligi quō po
test. Porro creataz p̃de reꝝ sane intellecte qm̃ in deo sunt: nō
aliud certe q̃ deus eē possunt. Diligēdo ergo deus p̃deas: quid
aliud queso q̃ seipm̃ diligit. Postremo vt cōmuniter dici
solet. Null⁹ boni possessio plene iocunda est absq̃ consortio.

Quod dictum ut ait thomas non solum habet locum in creaturis
sed etiam in diuinis. Deus enim ex seipso hoc est ex propria
bonitate caritate liberalitate perfectione et opulencia mouetur
ad diffundendum communicandumque diuicias bonitatis perfectionis ac
glorie sue. nec aliquid sibi reseruat incommunicatum. non plane ob suam
indigentiam. sed ex liberalissima amorosissima et optima exuberantia
bonitatis glorie et opulencie sue. **BEZII.** Satis subtilis et profunda est ista doctrina. sed incomprehensibilis valde
ARISTOTELIS. Non recolis qualiter auicenna philosophus ait. primam
intelligentiam producere secundam. et primam animam mobilem
primum mobile. Cuius tamen inuentio ac subtilitas non est vera
Hanc autem nostre fidei sapientiam ut longe antea dixi humana
subtilitas non inuenit. nec ratio reperit naturalis. nec fluxit
sapientia ista de terra. sed celitus est infusa. diuinitus reuelata
ac per signa et prodigia innumerisque miracula soli deoabilia
copiosissime ac certissime confirmata. ut ait lactantius. **BEZII.**
Longe distat ab his et vehementer discrepat alchorani doctrina.
Id enim quod superexcellens deo gloriosissimum decensissimumque
esse predicas: consubstantialem videlicet coequalem
et coeternum sibi filium genuisse. magnus ille machometus turpe
atque inconueniens deo esse existimat. Nempe secundo dicti alchorani
capitulo ita scribit. Omnes dicentes marie filium deum
esse mendaces et increduli sunt reperti. Cum christus dixit. Filii
israhel in deum meum et vestrum credite. **ARISTOTELIS.** Ita perfectio
scripsit tuus venerius et libidinosus machometus. At contra
iohannes apostolus virgo a deo electus. Quisquis inquit confessus
fuerit. quoniam ihesus est filius dei: deus in eo manet. et ipse
in deo. i. io. iiii. Verum ad tua sic obiecta respondeo. Christus in
unitate persone deus et homo existens deum vniuersitatis vocauit
deum suum secundum quod ipse est homo. **BEZII.** Eodemque
capitulo sic loquitur. Quisquis deo socium aut participem posuerit

ignem intrabit perpetuū. **ANIM.** Filius dei cristus ihesus
proprie loquēdo non ē particeps patri. Non enī accipit ptem
deitatis seu essentie patris. est enim imptibilis. sed omnē eius
plenitudinē. similiter et spiritussand⁹. **Nec** insup q̄uis vnum
ac solum fateamur deum: ī tāta eum solitudine ponim⁹. vt sup
dulcissimo consortio careat filij sui supercarissimi ac dulcissimi
spiritussandi. **HELIAL.** Preterea in. xiiij. alchorani caplo sic
habet. Deo dicente ad ihesum. o ihesu marie fili psuade hoīb⁹
ne dei loco te et matrē tuā tāq̄ duos deos habeāt ac venerent
rñdit ihesus. **Nolit** de⁹ vt ego quid pter verū dicā. **ANIM.**
Ista sunt cōficta sacrilega et falsissima verba. rñsioneq̄ ymmo
narratione idigna. Et planū qm̄ xp̄s nō docuit suā dignissimā
matrē deum eē aut deā tāq̄ cultu latrīe adorādam. **HELIAL.**
Item. xxviij. eiusdem libzi caplo ait. Dicētes deū sumpsisse filiū
turpe verbum se protulisse cognoscent. Ob hoc quippe didū:
celū se cōfundit tellus aufugit. omnisq̄ mons cecidit. Hoc enī
importunium et inhonestum est deo. **ANIM.** Ecce q̄ falsum
q̄ viciosum ac ifidelissimum verbum. Non enim dicimus deū
sumpsisse de nouo aut ex feia generalle filium. prout falso yma
ginatus est ipse pfidissimus machomet⁹. sed ab eterno ex sua
ppria genuisse substantia. Nam in psalmo. cxix. loquens deus
pater ad cristum eius filium ita dicit. Tecum principium ī die
virtutis tue in splendorib⁹ sandoz. ex vtero añ lucifex genui
te. in quo vt ait lyra ostenditur equalitas cristi ad patrē que
cōuenit ei ratione nature diuine que ē eadem cū patre et filio
Et hoc est qd̄ dicit. Tecū principiū. **Hic** autem principiū pro
deo patre accipit. sicut et io. i. dicit. in principio erat verbū
idest filius erat in patre. **Dicit** ergo pater filio. Tecū principiū
idest eadem auctoritas dnādi et principandi est michi tecum
Est enim filius cū patre vnus in natura et distinct⁹ in psona
Et hoc iporat hec dictio tecū scilicet vnionē distictoz. h̄ ille

Sed tamē vt ait cassiodorus sancti quēadmodū sit principiū
in principio videlicet pater in filio nequeunt intueri in via.
qđ manifestū tñ erit omnibus electis in patria. Deinde oñdiē
generatio ī diuinis et consbālitās filij cum patre cū subiūgit
pater. **Ex vtero** idest ex archano substantie mee. ex ipsa videlz
deitate. totum ex totum. omnipotentē de omnipotente. lumen
de lumine. summū de summo. hec cassiodor⁹. **Ieronim⁹** vero sic
dicit. **Ait pater ad filiū. Ex vtero genui te. Non habeo vterū**
sed ex vtero genui. Dico sic: quia non possum me aliter patrē
indicare nisi hominū more locut⁹ fuero. hec ille. Qđ sequitur
ait nicholaus. **Ante luciferū genui te.** idest ante productionem
stellarum que luciferi nomine designantur. sicut totum a parte
nobiliori. vt homo ab anima sepenumero denotat⁹. **Generatio**
ergo filij precedit creationē celi cū quo facte sunt stelle. **Tēp⁹**
autē sequitur motū celi: et ante tempus non est nisi eternitas
Ergo in eternitate et eterna ē filij generatio. BELIAL. Vos
cristiani predicatis patrē et filium et spiritūsanctū q̄uis tres
personas: vnū tamē atq; idem esse. allegantes illud. **io. x. Ego**
et pater vnum sumus. Et illud. Tres sunt qui testimoniū per-
hibent in celo. pater. et verbum. et spiritussanctus. et hī tres
vnum sunt. i. io. xv. Cum igit⁹ multi sunt vnitatū modi: quero
abs te quonam eorum tres iste persone diuine vnum sunt?
ANIM2. Ad hanc bernardus questionē multū eleganter ac
proprie sic respondet. **Multi inquit sunt vnitatum modi. Est**
enim vnitas collectiua. constitutia. coniugatiua. consentanea
votiua. dignatiua. Supra que omnia arcem tenet vnitas tri-
nitatis qua tres persone sunt vna substantia. Secundo loco
est illa qua econuersio tres substantie vna in cristo persona
sunt. hec ille. BELIAL. Qua igit⁹ vnitatis specie sunt vnum
pater et fili⁹ et spiritussanctus? **ANIM2.** **Essentiale sine sub-**
stantiali. BELIAL. **Ymmo potius collectiua. Nam cristus in**

euangelio de suis fidelibus ait. **D**olo pater vt sint vnū in nobis sicut et nos vnum sumus. ioh. xviij. Sed homines plures vnū esse non possunt vnitate propria et vera. sed quasi collectiua et similitudinaria. Nam sicut multitudo lapidum vnus dicitur acervus: ita multi homines dicuntur vnus populus. et multi fideles vna ecclesia. Juxta illud. Multitudinis credentium erat cor vnum et anima vna. actuum. iij. Et qui adheret deo spiritus vnus est cum illo. i. corinth. vi. Item. Qui plantat et qui rigat vnum sunt. i. corinth. iij. Et omnes vnū corpus sumus in christo. rom. xviij. Et itez. Populus meus et populus tuus vnum et idem sunt. iij regum. xxiij. **ANIM.** Hec fuit olim quorundam hereticorum et ipsius abbatis iochani opinio damnata siquidem per ecclesiam et reprobata vt est textus ad tua obiecta responsius. in capitulo secundo de sancti. tri. et fide catholica. in hoc verbo. Cum veritas pro fidelibus suis orat ad patrem. Dolo pater vt sint vnum in nobis sicut et nos vnum sumus: hoc nomen vnum pro fidelibus quidem accipitur vt intelligatur vnio caritatis in gratia pro personis vero diuinis. vt attendatur premissitatis vnitas in natura. Quemadmodum alibi ipsa veritas ait. Estote perfecti sicut pater vester celestis perfectus est. math. xv. Ac sic diceret. Estote perfecti perfectione gratie. sicut pater vester celestis perfectus est perfectione nature. vtraque videlicet suo modo. Quia inter creatorem et creaturam non potest tanta similitudo notari: quā inter eos maior sit dissimilitudo notanda. hec ibi. **BEATUS.** Quid vero sentis de illa substantia siue essentia diuina in qua tres persone vnū sunt: an sit generans vel genita. spirans vel spirata? **ANIM.** Ego certe cum ecclesia et cum magistro sententiarum quem in hoc tenet ecclesia sentio quod quedam summa res. scilicet essentia diuina est pater et filius et spiritus sanctus. et illa non est generans neque genita. spirans neque spirata. **BEATUS.** Propterea magnus ille abbas iochan petrus lombardum quem magistrum sententiarum

dicis appellauit hereticū et insanum. asserens q̄ ille non tam
trinitatem q̄ quaternitatē astruebat in deo. videlicet tres per-
sonas. et illam coēm essentiā quasi quartam. **ANIM.** Nos
autem vt est in preallegato capitulo credimus et confitemur
vnacum dicto petro lombardo q̄ vna quedā res est incōpre-
hensibilis que veraciter est pater et filius et spiritussanctus
tres simul persone. ac sigillatim quelibet earundū. Et idcirco
in deo solum trinitas est. et non quaternitas. Quia quelibet
triū personarū ē illa res videlicet substantia essentia seu natura
diuina. Et illa res nō est generans nec genita. spirans nec spi-
rata. Sed est pater qui genuit. filius qui gignit. spiritussanctus
qui spiratur vt distinctiones sint in psonis. et vnitas in natura
Licet igitur alius sit pater. alius filius. alius spiritussanctus: nō
tamen aliud. Sed id quod est pater et filius et spiritussanctus
idē omnino natura est. vt scdm orthodoxā et catholicā fidem
cōsubstantialē esse credantur. Pater enim ab eterno filium
generando suam ei dedit substantiā. Juxta illud. Pater quod
dedit michi maius omnibus est. io. x. Nec dici potest q̄ partē
substantie illi dederit: et partem sibi ipsi pater retinuerit. cum
substantia patris indiuisibilis sit. quia pater simplex ē omnino
Sed nec dici potest q̄ pater in filium transtulerit suā substan-
tiam generando quasi sic dederit eam filio q̄ non tenuerit eam
sibi. alioquin desisset esse substantia. Patet ergo q̄ sine vlla
diminutione filius nascendo substantiā patris accepit. et ita
pater et filius eandem habent substantiā. quare eadem res est
pater et filius necnon et spiritussanctus ab vtroq̄ procedens
hec rursus in dicto capitulo secundo. In cuius fine et tota con-
clusionē sic habetur. Si quis autem sententiā vel doctrinam
prefati ioachin i hac parte desedere vel approbare p̄sumperit
tanq̄ hereticus ab omnibus euitetur. **BEZ.** Saltē dicito
michi o anima. quid est illa essentia diuina? **ANIM.** Deus.

BEVIAL. Et quid est deus? **ANIMIA.** Illa essentia diuina
BEVIAL. Tu non circulatione modo. sed nugatione quoq;
vteris: ignotum per eque ignotum diffiniens. Ideo clarius di
cito michi quid ē deus? **ANIMIA.** Quoad vniuersum spectat:
principium. quoad delectationem finis. quoad se nouit. vt ait
bernardus. **BEVIAL.** Quid est deus? **ANIMIA.** Non minus
peruersorū pena q̄ gloria humilium. vt ait idē bernardus.
BEVIAL. Quid est deus? **ANIMIA.** Longitudo latitudo. sub
limitas. et profundū. Longitudo ppter eternitatem ītermiabilē
Latitudo ppter caritatem īmensurabilē. sublimitas propter
maiestatem inattingibilē. profundū propter sapiāz inscrutabilē
vt ait idē ipse bernardus. **BEVIAL.** Quero iterū quid est
deus. **ANIMIA.** Vt ait iohannes damascenus. Deus īmateri
alis existens īcircumscripibilis est. quia loco non continetur
Ipse enim sui ipsius locus ē. omnia īplens super ōnia existens
ōia cōtinens. vniuscuiusq; naturā īpermiscibiliter pertrāsicens.
ōib⁹ suā opē et operationē scōm susceptibilē tribuens. Ipse ē
solus ōnipotens. sol⁹ īncōprehensibilis et interminābilis. et a
nullo pter q̄ a seipso cognit⁹. Nā ipse sol⁹ ē sui ipsi⁹ maximus
cōtemplator. Vñ ad cū totalē cōprehensionē nulla pōt attingē
creatura. Qui cū sit īfinit⁹ in se: virtute tñ sua īfinita finit et
tminat vniuersa. Propē qđ trimegist⁹ vt ē apud lactantiū de
scribēs dēū put potuit ait sic: Deus ē spha intellectūalis cui⁹
centrum est ibiq; circūferentia vero vusq;. Diuina enim eēntia
in se considerata perfecta est ad mod⁹ spere. quia non habet p̄i
cipium neq; finē. Sed put. cōsiderat vt causa dēducens res in
eē et eas limitans et finiēns: dicit eē centz qz sicut cētz finit
lineas. et ab ipso lineae dēducūt. ita dē⁹ dēducit creaturas. limi
tatq; et finit eas. hec lēctāti⁹. **BEVIAL.** Quero itē et nō ā
pli⁹ quidē dē⁹? **ANIMIA.** Dē⁹ ē qđ nulla attigit opinio. Pl⁹
ē enī q̄ quicquid dici potest aut cogitari. vt ait augustinus.

Probatio eiusdem tertia alijs et fortioribus sacre scripture
testimonijs ac rationibus. Tractatus tercius.

BEVLII.

Rationes hacten⁹ multas. et hūanas similitudines
atq; auctoritates pro tue defensione fidei pduxisti
o anima. Sed non sum qui ratiunculis humanis
flecti. aut vacillantibus manuduci debeam simili
tudinibus. Indoctis hec et credulis hominibus psuaderi facile
possent: nobis vero et nature subtilitate et longeva etate. et sū
moz spiritū reuelatione perdoctis: minime. In antiquis enī
vt ait iob est sapientia. et in multo tempore prudentia. Igit̃
si quisq; absolute negauerit trinitatem in diuinis esse: quid
huic tandem poteris o anima respondere? **ANIM.** Sufficit
ad destructionem huiusmodi erroris testimonia sacre scripture
adducere personarū trinitatem ac essentie vnitatē ostendentia
Nullū enī genus ostensionis cōueniētius est in his que supra
rationē sunt: q̃ per sacram scripturam. In talibus enī soli deo
de se credendum est qui se solus nouit. vt ait hilarius. Taliū
vero testimonioꝝ pleni sūt libri theologoꝝ. Quare supuacū
esse arbitroz eaipsa denuo repetere. Ex q̃ plurimis tamen nō
nulla que sequuntur notabilia quidem ac memoratu digna re
ferre institui. Illud primū qđ recipitur tā a nobis q̃ a iudeis
et sarracenis. et habetur gen. primo capitulo. In principio cre
auit deus celum et terram. Terra autem erat inanis et vacua:
et spiritus domini ferebatur super aquas. Tria cōmemorat. deū
principiū et spiritū. in deo patrem intelligimus. in principio
filium. in spiritu domini spiritūsandū. Et accipiat hoc in loco
principiū pro filio. vt est illud io. viij. Tu quis es. quē teipsū
facis? Respondit ihesus. Principiū qui et vobis loquor. Et
in psalmo quē nuper allegaui de filio inquit deus pater. Tecū
principiū i die virtutis tue. Nec obstat q̃ supra post nicholau

dictum est per principium debere intelligi deum patrem. Nam
secundum callidorum principium nedum predicatur de patre. sed etiam
de filio. et eadem ratione de spiritu sancto. Sic itaque in exordio
nascentis mundi trinitas ipsa in diuinis personis adducitur. Prop-
ter quod temptans dyabolus primos patres. Eritis inquit sicut
dei scientes bonum et malum. gen. iii. Quod postea accipiendum est ac-
si diceret. Eritis sicut diuine persone quibus ignotum est nichil. Et
cum eicitur adam de paradiso inquit dominus. Ecce adu factus
est sicut unus ex nobis. Quibus nobis: scilicet patre et filio et spiri-
tus sancto. Idem et psalmista canit regem dum ait. Verbo domini
celi firmati sunt. et spiritus oris eius omnis uirtus eorum. psalmo. xxxiii.
Quid manifestius dici potuit? In condicione celorum tres persone
concurrunt. dominus uerbum et spiritus. dominus patrem exprimit.
per filium uerbum intelligimus. spiritus est quem sanctum voca-
mus. Nec eos audiamus ut ait augustinus qui preiudicias sacre
pagine auctoritates extorque nituntur exponere dicentes. Patrem
tantum esse. nec habere filium. nec esse cum eo spiritum sanctum: sed
ipsum patrem appellari aliquando filium. aliquando spiritum sanctum. Nesciunt
enim quid dicunt ignorantes principium ex quo sunt omnia.
et ymaginem eius per quam formantur omnia. et sanctitatem eius
in qua ordinantur omnia. hec augustinus. Sed quid moror et non illud
manifestum sed a paucis cognitum angelicum testimonium luce in
primo capitulo contentum refero. ubi sic habetur: Hic erit magnus
et filius altissimi vocabitur. ecce filium. ecce patrem. Spiritus
sanctus superueniet in te. ecce spiritum sanctum. et uirtus altissimi ob-
umbrabit tibi. ecce iterum patrem. Quod nascetur ex te sanc-
tum vocabitur filius dei. ecce adhuc filium. ecce adhuc pa-
trem. Quid queris amplius. quid vis ulterius o iudee o sarra-
cene o belial. Nonne satis superque uobis trinitatem in diuinis
esse ostensum est. **BEV. 122.** Satis quidem cristiano: sed iu-
deo aut sarraceno non satis. **AN. 122.** Altius iohannes qui

et filius tonitruui dicitur circa hanc ipsam quā deduco materiā
adeo valide adeo potenter intonuit. vt per omnem terram. per
superos quoq; et vsq; ad inferos huius tonitruui sonus exierit
Tonitruū siquidem attonitas facit nostras animas inarticulatū
habens sonū. Sed huius tonitruui vox non solum nullū turbat
fidelium: sed etiam reducit a turbatione et tumultu. Attonitos
autem facit demones solum. et eos qui seruiunt illis. Quod vt
luce clarius perpendamus: multum o homines tribuamus at-
tentionē tam extrinsecus q̃ intrinsecus. et hoc maxime. Que
enim vtilitas ore quiescente: cum anima turbetur. et multam
habeat fluctuationē. vt ait crisostom⁹. Illam ego quero quietē
que est ab anima: quia et auditu hoc indigeo. Attēdite igitur
queso et multum iam prebeat auditorum vnusquisq; silentiū
Quādoquidem non cui⁹libet scripture: sed euangelij. et ipsius
quoq; iohannis verba adducturi in mediū sumus. Beda nāq;
venerabilis de iohanne et de suo euangelio scribens ita dicit.
Sanctū euangelij omnes sacras scripturas nō solū auctoritate
sed vtilitate precellit. Nam que lex et prophete predixerunt
in euangelij gracia constat esse completa. Sic et euangelium
beati iohānis apostoli triū euāgelistarū dicta p̃cellit. Quoniā
ipse facundius atq; profundius celestij mysterioꝝ archana cō-
prehendere et scribere promeruit. hec beda. Sed tandem ipm
iohannem sua magis autem diuina verba resonantē audiam⁹
In principio inquit erat verbum. et verbum erat apud deum. et
deus erat verbū. Attēde vim vocabuli o belial. Nichil apud
seipsum est. Igitur vocabulum apud personalem de sua natura
alietatem importat. quare et pluralitatē. Iure enī etiam cano-
nico duo sunt multa. c. forus de ver. sig. Ergo in diuinis stāte
vnitate essentie pluralitas et distinctio personarum inuenitur
BEZZ. Iohānes rustic⁹ erat. et piscator ido⁹. **ARM.**
Et vnde obsecro illa vox. In principio erat verbum. et verbū

erat apud deum. et deus erat verbum. Que verba exponens de
center multum atq; apposite qđ sequit̃ ait crisostom⁹. In prin
cipio erat verbum. Hoc primū erat de ratione essendi solum ē
ōnsium. Secunđ autē erat apud aliquem essendi. ibi. Et ver
bum erat apud deum. Quia enī maxime dei hoc est ppriū eter
num et sine principio ēē: hoc primū posuit. Deinde ne quis au
diens in principio erat et ingenitū id dicat. confessi hoc miti
gavit. anteq̃ diceret quid erat. dicens. qm̃ apud deum erat.
vt non verbum id simpliciter existimet quis esse prolatiuum
vel intellectuale: vocabuli huius apud adiectione hoc destruxit
Non enim dixit in deo erat. q̃q̃ et hoc sit vez. sed apud deum
erat. eam que scōm ypostasim eius eternitatē ostendens nobis
Deinde et manifestius id pcedens reuelauit subiungens. qm̃
verbum hoc et deus erat. **HELIAL.** Sed factum in principio
non genitum ab eterno. vt aiunt quidā etiam cristiani. **AN
MAL.** Sed pessimi. Quid ei prohibebat iohannem hoc dicere?
In principio fecit deus verbum. potius q̃ illud. In principio
erat verbum. De terra namq; loquens moyses non dixit. In
principio erat terra: sed qm̃ in principio deus fecit terrā. et tūc
erat. **HELIAL.** Sed peti⁹ apostol⁹ hoc ipm̃ quod dico vez
esse manifeste inquit et expressum. Is enim iudeos alloquens
aiebat. Qm̃ et dominum et cristum eum deus fecit actuum. ij.
ANMAL. Quid igitur porro non adiecisti? Qm̃ hunc ihesum
quem vos crucifixistis. An ignoras quoniā eoz que de filio
dei dicuntur hec quidem incorruptibilis sunt nature: illa vero
dispensationis. Porro si ex diuina ipsa et ineffabili natura san
guis effluxit. et si ipsa clauis in cruce diuidebat̃ et incidebat̃:
rationē vtiq; h̃ret tuū sophisma. At vero nō magis lesa ē a cla
uis aut diuisa ip̃a deitas. q̃ fulgor solis ligneū truncū irradiās
dū lignū ipm̃ transcendit̃ vt ait damascen⁹. An etiā ignoras qđ
domin⁹ et cristus non ē substantie demōstratiuū: sed dignitatis

Nā hoc quidem potencie ē: illud vero vnditionis. **P**etrus itaq;
de dispensatione et de humanitate intelligens verba per te al
legata protulit. **E**t quid miraris si hoc petr⁹ ait. **A**theniēsib⁹
enim loquens paulus virū eū solum vocat ita dicens. **I**n viro
quē determinauit fidem tribuēs omnibus. suscipiens eū a mor
tuis et nichil de ea que dei est dicit forma. neq; quoniā parei
neq; quoniā splendor ei⁹. **D**ecenter. **N**ondum enim hor⁹ temp⁹
verbor⁹ erat. sed amabile erat eos suscipere interim quoniam
homo est. et quoniā surrexit. **I**ta et ipse fecit cristus. a quo et
paulus discens res hoc modo dispensabat. **N**on enim confesti
sui ipsius deitatem cristus reuelauit. sed primū quidem estimabat
propheta esse et simpliciter homo. postea vero apparuit p̄ opa
et per verba hoc quod erat. **P**ropterea et petrus in principio
nascentis ecclesie hoc vtitur modo. vt hīs auditus exercitat⁹
reli que viam faciat doctrine. **S**ed et paulus cum dicit. eius
qui factus est ex semine dauid scdm carnem: nichil aliud nos
erudit q̄ q̄ illud factum esse de humanitate itelligit qđ etnos
fatemur. **S**ed qui tonitruū est filius hic iohannes de ineffabili
et p̄terna nobis existentia loquit̄ nūc. **P**ropterea fecit dimit
tens: erat posuit. **N**on est. igit̄ dei filius factus a patre vel cre
atus. sed genit⁹. ab eterno tamen. **A**n non vides eum vt null⁹
ingenitum existimaret. omnia hoc inuentia dicentē. et indigna
fere eius loquentem dignitate et substantia. et in prophete hu
militatem descendere. **H**oc enim. **S**icut audio iudico. **E**t hoc.
Ille michi dixit quid dicam et quid loquar. et quecūq; talia p̄
phetar⁹ solum sunt vt ait crisostomus. **S**i igit̄ vt ipse crisostom⁹
dicit. hāc volens suspensionē destruere: ita humilia loqui crist⁹
non dedignatus est verba. multo vtiq; magis si creabilis erat
vt non increabilem quis eum putaret. multa nimirum talia
dixisset. puta vt ait idem crisostom⁹. **N**e estimetis me genitum
a patre. factus sum ego: non genitus. neq; sum substantie illius

Nunc autē omne cōtrariū facit. Illa enim loquit̃ verba que et volentes et nolentes cogunt cōtrariam suscipere itelligentiā. puta. Qm̃ ego in patre. et p̃r in me est. Et philippe qui videt me: videt et patrē meū. Et vt oēs honozificent filium sicut honozificant patrē. Sicut pater suscitāt mortuos et viuificat ita et fili⁹ quos vult viuificat. Pater me⁹ vsq; mō operat̃: et ego operor. Sicut cognoscit me pater: et ego cognosco patrē. Ego et pater vnū sum⁹. Anteq̃ abrahā fieret: ego sum. Dñs est fili⁹ hominis et sabbati. Similitudinē itaq; sui crislus ad patrem per hec et similia manifestat: domīationem autē et per hec quidem sed et per alia plura demōstrat. vt cum dicit. Tace refrena Volo: mundare. Tibi dico demonio surdo et mutuo exi ab eo Et audite qm̃ dictum ē antiquis. Non occides. Ego vero dico vobis quoniā qui irascit̃ fratri suo inaniter: reus erit. Et que cūq; talia pmulgat et mirificat sufficientia demonstrare eius potestatem. Magis autē mīma eorū pticula sufficiens est eos qui non valde insensibiles sunt adducere et suadere. hec ōnia crisostom⁹. **BEZII.** A similitudinibus antea rōcinabaris. nunc ab audē phāris humana similitudinibus ibecilliori domestico etiam testimoīo vteris ipso iure nullo. In talibus autē que supra hominē sunt: quid humanū adducis testiōm. quia rationē forte non habes? **ANIM.** In tā rationabilibus non dēst nobis dñō largiente ratio. Nam petr⁹ apostol⁹ de ea quā predicabat fide rationem patus reddere oībus erat. Iohānes vero cui⁹ vt humanū et domesticū iprobis testimoniū nichil nobis humanū in suo euangelio dicit. s; oīa spūalia ab abissis spūssandī. ob occultis illis thesauris. et que neq; angeli anq̃ hec dixisset nouerant. Nobiscum enim et hī per iohannis vocem et per nos didicerunt. vt ait crisostomus. Quod beatus ostendit apostolus. ephe. iij. ita dicens. Ut nota sit nunc principatibus et potestatibus per ecclesiam multiformis sapia dei

Si igitur et principatus et potestates. et cherubin et seraphin
per ecclesiam dederunt hec: certū est quoniā et ipsi cū multa
alacritate circa hanc occurrerunt auditionem. **E**rgo multum et
nos tribuam⁹ silentiū donec loquitur iohānes. non hodie solū
sed et per omnem vitam. quia et semper eum audire bonū est
vt ait crisostom⁹. **S**i enim vt ipse etiam crisostomus dicit ea
que in regnīs fiunt cupimus scire. puta quid dixit. quid fecit.
quid cōsiliatur de hīs qui regunt rex. q̄uis multociens nichil
ad nos sunt: multo magis que de⁹ dixit cōcupiscibile ē audire.
et maxime cum omnia nobis cōpetant. **H**ec aut cū certitudine
hic nobis in suo euāgelio dicit amicus ei⁹ qui regnat. magis
autē et ipsum habens in seipso loquentē. et ab ipso omnia au-
diens que a patre ille. **D**os enī inquit amicos dixi qm̄ omnia
que audiui a patre nota feci vobis. **Q**uēadmodū igitur si quē
de super a vertice celi descendentem repente videremus. et pro-
mittentē ea que illic sunt cum certitudine dicere: omnes vtiq̄
curreremus. ita et nunc factū arbitremur. **I**llinc enim nobis
vir hic loquitur his qui illic conuersantur. **E**t si enim in terra
manserimus: nichil hinc magnū lucrabimur. **N**ichil enim ad
eos qui nolunt eripi a porcina hac vita ea que iohannis: quē
admodū neq̄ ad illum ea que hic sunt. hec omnia crisostomus
Tu vero o belial qui virginis et imaculati discipuli veracem
q̄uis humanā respuis vocem magistri saltē et virginis et ex
virgine nati. miraculis clari. singulari quadam vite sc̄monia
adeo preediti. q̄ a quibusdā pro admirabili in hōib⁹ pr̄antia
non quidem vt est homo deus. sed vel deus purus. vel angelus
vel fantasma quoddam. aut aliquid vltra hominē ymaginat⁹
fuerit: diuinā te audire vocem. et illi prozsus acquiescere sum-
mota rebellione oportet qui ait. **E**untes docete omnes gentes
baptisantes eos ī nomine patris et fili⁹ et spiritus sancti math.
vltimo. **E**cce trinitatem. ecce distinctionē personalem. **E**t itez

Rogabo patrē et alium paraclitum dabit vobis. io. xiiij. **N**ul-
lus seipsum rogat. null⁹ seipsum mittit. et nullus a seipso ali⁹
est. **BEV. 122.** In sua quantūcumq; iustus causa: nemo iudex.
nemo testis esse potest. **122.** Nō sua est ista causa opfide
sed potius nrā. **N**obis enim crist⁹: non sibi nat⁹ ē. nobis dat⁹
nobis circūcisus. nobis oblatus. nobis baptizat⁹. nobis temp-
tatus. nobis capt⁹. nobis vind⁹. nobis trusus. nobis cesus. no-
bis sputis illit⁹. nobis corona spinea sceptro arundineo adora-
tione salutatione illusus. nobis accusatus. nobis sententiatus
nobis denudatus. nobis flagellatus. nobis crucifixus. nobis de-
niq; mortuus est. nobis tumultatus. nobis suscitatus. nobis a
dydimō palpari iussus. nobis in celum motu pprio lat⁹. nobis
a nube clara susceptus. nobis paterno lateri pximus. nobis tā-
dem ad iudicium venturus est. **E**cce qui peccatū non fecit pec-
cata nrā ptulit. et lāguores nrōs ac dolores suo dolore et suo
lāguore sanauit. **D**isciplina nāq; pacis nostre sup eū. et liuore
eius sanati sum⁹. inquit ysaias. liij. caplō. **D**elis nolis o belial
paululum digredi atq; exclamare libet. **E**lede puer dei mei
quid tanta amaritudine. quid tanta confusione. et tam horri-
bili morte dignum cōmiseras? **P**rozsus nichil. **E**go ego homo
pditus toti⁹ cōtritionis totius confusionis tue causa fui. **E**go
domine ruam acerbā cōmedi. et tui dentes obstupuerūt. **Q**ue
enī non rapuisti: tunc exsoluebas vt ait propheta. **H**eu dolor.
heu pudor. heu lacrimae. **P**arum erat illis sacrilegis crucifi-
gere te: nisi prius et ipsi repleuissent amaritudinibus animam
tuā. **O** si pns qñ p me indigna hec paciebaris affuisses. quid
fecissem ego misera aut quid dixissem o bñdicte ihesu? **Q**uid
dixissem nescio: scio tamen quid dicere debuissem. **I**llud scilicet
quod propheta de semetipso. ij. regum. xxvij. dixisse legitur.
Qui cum vidisset angelum cedentem populum ego sum inquit
qui peccaui. ego inique egi. iste que oues sunt quid fecerunt?

Uertatur obsecro manus tua contra me et cōtra domū patris
mei. Et illud quoq; qđ de niso scriptū est atq; euriālo. **M**eme
allum qui feci: in me conuertite ferrum. **E**nī uero o belial si
preinducta et alia filiū dei tum verba veritate. tum opera ad
miratione plena. que michi fidei basis. primaq; et firma princi
pia existunt. et que quoniā abs te audita uisq; ignorare nō
potes. inficiari proteruia quadam atq; obstinatione uolueris
tecū non erit amplius de hac aut quauis alia veritate discep
tandum. **C**ristū nāq; qui lux et vita est tu princeps tenebrarū
et mortis comprehendere si non uales: negare attamē in tuam
perniciem non debes. **B**ene dixi quia lux et vita cristus. **N**ā
de ipso quidem scriptum est. **I**n ipso vita erat. et vita erat lux
hominū. 10. i. **S**ic enim legi debet. ut ait crisostomus. et nō sic.
Quod factū est in ipso vita erat. **I**llud uero. quod factum est.
cum precedenti versu legi hoc modo oportet. **E**t sine ipso factū
est nichil quod factum est. hec crisostomus. **C**ui satis opinioni
si romana ecclesia uoluerit. ego assentior. **B**ELIAL. **N**ūquid
non cristus a iudeis et a pylato quos tenebras uocas cōpre
hensus ligatus et crucifixus est. **A**pprehēdit enim pylatus ihm
ut ait iohannes. et rursus apud matheum. **T**anq; ad latronē
existis cū gladijs et fustibus cōprehēdere me. **E**t in luca dicit
Comprehēdentes autem eum dixerunt ad domū principis sa
cerdotum. **A**MM. **C**omprehēderunt eum manibus utiq;
non fide. **C**omprehēderunt ut crucifigerent: non ut crederent
ut ait beda. **R**edeo ad crisostomū q̄ secus ac nos supradictū
euangelij versum legi atq; intelligi docet. **E**t sua ipsa quo
modo in latinū e greco traducta sunt uerba repeto. ut quisq;
videre queat eius qui potior an noster legendi modus existat
Ait enim sic. **E**t sine ipso factū est nichil quod factū est. **H**oc
est faciibilium etsi uisibile quid. et si intelligibile. nichil sine
uero ad esse deductū est. **N**on enim finalē punctū huius idest

nichil apponemus scdm aliquos. Si enim utiq; confessi fuerit
qm verbū et deus. et lux. et vita erat. et non punctauerint neq;
legerint sicut nos: ipsum a seipso factum verbum esse dicent.
Si enim vita verbū: quod vero factū est in ipso vita erat. ipm
in seipso et p seipsum factum est scdm hanc lectionē. Videte qn
euoluit sermo veritatis: vbi evertitur et quot generat incon
uenientia. Sed cū eis ex his et alijs concluderimus: hñ rursus
vbiq; aduersus veritatem stare id dicunt. adhuc eidem lectiōi
adherentes. Qd factū est in ipso vita erat. Quocirca et que so
domitay passiones et diluuium. et gehenna: et infinita alia
vita erant. Sed de condicione sermo nobis aiunt. Igitur max
ime quidem et illa condicionis sunt. Sed vt ex superhabun
dantia sermonem eorum refellamus: iterrogabimus eos. Lig
num dic michi vita: et lapis vita inanimata hec et immobi
lia: sed homo totū vita. Et quis utiq; hoc dixerit? Non enim
vita est homo: sed vite susceptibilis. Vide rursus et aliud in
conueniens scdm eandem lectionem. et hic sermonem produce
mus vt discatis insipientiam eorum. Vita hic creatio dicitur
scundū eos: quare et lux. et de ea venit testaturus iohannes.
Propter quid igitur non et ipse est lux? Non enim erat ille
lux ait: attamen et ipse creationis erat. Quare igitur non est
lux? Qualiter autem in mundo. et mundus per ipsum factus
est? Creatio in creatione erat. et creatio per creationē facta est
creatio creationē non cognouit. Sed satis de derisione. Vobis
enim dimitto de reliquo inuehere in verboz horum prodigiū
vt non hoc ipsi videamur elegisse deridere. et tempus inaniter
consumam. Ideo hanc dimittentes: ad decentem veniamus lec
tionem et expositionē. Que est autem hec. Vsq; ad factum est
quiescere facere sermonem. deinde ab ea que deinceps est dicti
one incipere. que dicit. In ipso vita erat. hec omnia crisostom.
Cui inquā opinioni. si romana ecclesia voluerit: ego assentior

BEZII. Nun cōuenisti mecū o anima digressionibus te nō
vsuram amplius: et ecce abstinere a digressionibus non potes
ANIM. Conueni tecū fateor: sed de inutilib⁹. et que nichil
ad salutem anime. nichil ad morū edificationē prestant. Quid
vero inutile. ymmo quid nō salubre et valde fructuosum dicit⁹
dum verba crisostomi in mediū adducuntur. ¶ Verūenīūero
vt inchoatam inter nos disceptationem finiam: tu superbe ac
proterue belial qui pprias rerū similitudines. q̄ dicta p̄ aīas
sanctas qui veracē audire nō vis neq; magistri neq; discipuli
neq; dei neq; hominis vocē: rationi cedens. rationē ipse efficacē
inconcussam inexpugnabilem ad duriciem cordis atq; tuum
interitū accipias. Et ista qui nunq̄ sapuit: iam sapere incipiat
qui vero sapit: audiendo sapientior fiat. ¶ Duo hec verbum
et amorē in deo esse satis antea me declarasse arbitror. Verbū
aut et amorē distincta esse nemo ambigit. alioquin diuersis
non designarētur vocabulis: sed vno. Ipsa vero scilicet verbū
et amor vt sunt in deo: accidentia esse nequeunt. In deo enim
nullū est accidens. obstante eis simplicissima vt ita dicam sim-
plicitate. Sunt ergo substantie siue subsistentia. substantie dico
indiuidualēs. Quia omne quod est aut ē substantia aut accēns
ens enim a phis prima sui diōne sic diuiditur. Omne vero sub-
sistens in natura intelligibili apud nos persona dicitur: apud
grecos ypostasis. Cōsequens igitur est vt in diuinis tres sint
persone relatiue abinuicem distincte. pater. verbū. et amor. hoc
est pater filius et spiritussandus. Et hec ē fortissima ratio atq;
efficacissima qua moderni vtuntur theologi. et quam assignat
precipua nicholaus in sua postilla iohānis in primo capitulo
BEZII. Tua hec argumentatio pulchra satis. et ea quidem
si repugnantia careret: audienda certe atq; acceptanda foret
Sed ecce. In te inq; omni humana anima tria esse dinoscunt⁹.
anima ipsa. noticia. et amor. Que licet ita sint distincta q̄ vnū

non predicatur de altero: non tres psonas tamē. sed vnā solam
constituunt. **ANIM.** Hoc certe ex ipsefectione et insufficientia
nature nostre puenit. que non potest tribus hīs distinctā dare
psonalitatē. **BEVL.** In deo multa sunt alia q̄ verbum et
amor. vtpote fortitudo potētia virtus. sapia veritas puidētia
pietas misericordia bonitas. et sic de alijs innumerabilib⁹. que
tamen accidentia in deo esse nequeunt. vt iā satis acute dedux
isti. sunt igit̄ subsistentia. Quare tot erūt in diuinis supposita
vel psonē seu ppostases: quot talia potero enunciare attributa
ANIM. Attributa huiuscemōi oīa ad tria illa subsistentia
peter verbum et amor sunt reducibilia. videlicet. Potētia for
titudō vtrius patri. Sapia veritas puidētia verbo. Pietas
misericordia bonitas amori. et sic de reliquis omnibus. **BEVL.**
AL. Cum de⁹ ens vnicū sit simplicissimū quidē atq; absolu
tissimū: quare tot vocabulis vnissima res atq; oīm simplicissima
designatur? **ANIM.** Memini legisse me crisostomū super
iohannē de hac ipsa questione sic dicentē. Vocat aut̄ euange
lista iohannes hoc verbum qđ in principio. qđ apud deū. qđ
deus erat. et vitam et lumen. quoniam id qđ a cognitione est
lumen nobis largitus est et eam que huic est vitam. Et vni
uersaliter non ē nomē vnū sufficiens neq; duo neq; tria. neq;
plura docere ea que dei sunt. Sed amabile demum per multa
posse saltem obtuse comprehendere ea que deo insunt. Dixi hec
post crisostomū: dicā adhuc alia post augustinū. Dñs cristus
qui et altera in diuinis persona dicit̄ deus de deo. et lumen de
lumine. Deus ergo qui non ex deo. et deus equalis qui ex deo
simul vn⁹ de⁹. non duo. Dicit̄ etiā lumē de lumine. Lumē ergo
qđ nō ex lumē. et lumē equale qđ ex luē simul vnū lumē non
duo luā. Qđ aut̄ de filio dixim⁹. idē et de spūsando dicere nō
ābigimus. Si itelleximus: deo grās. Si quis aut̄ paz intellex
erit huāna fecit puitas quosq; potuit. cetera videat vn⁹ sperz

Forinsecus vt operarij possum⁹ plantare et irrigare: dei est incrementū dare. Sed audiat. qui dicit. **N**ondū intellexi. **I**ntelligere vis: crede. **I**n intellectus enī merces est fidei. **E**rgo noli querere intelligere vt credas: sed crede vt intelligas. **D**eus enim ore prophético dicit. nisi crederitis: nō intelligetis. hec aug⁹. **H**ELIZ. **A**t vero transcendentia h̄ et alia lōge difficili aabs te enūciata qui capere non potest: quid faciet? **A**MM. **C**ū paulo apostolo. **O** altitudo diuiciarū scientie et sapientie dei q̄ incōprehensibilia sunt iudicia eius. et inuestigabiles vie eius humiliter exclamet. **Q**uod si duri adēo cordis superbiq; īgenū fuerit. vt hoc tā dulci apostolico verborū fauo pasci rēnuerit augustinū mira de trinitate locutū ipse audiat. **Q**ui pōt inquit capere capiat. qui non potest capere credat. qui credere autem facile nō potest: instar illius p̄i patris de quo math. ix. scribit̄ deum ozet vt suam incredulitatē adiuuet. **D**icat etiā deo post beatū hylariū mēte humili que sequūtur. **M**agnū est trinitatis mysteriū. arduū est. inexplicabile est atq; inattingibile. **Q**uod etsi sensu non percipiā. tamē teneo cōscientia. **I**n spiritualib⁹ enim rebus tuis hebes sum o sancta et glorioza ac indiuidua trinitas. **N**on igitur de tuo cōfusus ingenio presumas o homo quātuscūq; phus aut theologus existas: nō dixerim plene. sed nec semiplene intelligere quid est ipsa ineffabilis et glorioza trinitas. **D**ic michi queso si nosti quid ē tua aīa o philosophe **S**cio quid statim dices. **A**nimā cū tuo aristotile sic diffinies. **A**nima inquit est adus primus corporis organici phisici potentia vitam habentis. **O** quantū ista diffinitio lōge distat a suo diffinito. **A**ristotiles vt ait grego⁹ nazāzen⁹ quia eurippū fretum quoddā fluens septies in die ac refluens circa insulam nigropontis quā euboēam vocant. amirans intelligere nō potuit: pre angustia animi. magis vero pre multa ingenū supbia sese precipitem in eurippū dedit inquiēs. **Q**uia aristotiles non

cepit eurippū: eurippus capiet aristotilē. Si visibilē eurippum
et corruptibilē non cepit aristotiles: inuisibilis qualiter et per
petua intelligi anima potest. Quod si aīe quiditatē non capis o
philosophe. que tua. que finita. et que spiritus infim⁹ est: deum
qui supra te. qui infinitus. et summ⁹ spiritus est: intelligere quō
potes. Hinc pulchre ab augustino supra iohannē in primo ca
plō. de iohanne puro quidem sed inspirato hoīe scriptū legim⁹
in hec verba. Capiat quisq; qđ potest. quia et qui loquit̃ dicit
quod potest. Nam et dicere de deo uti est: quis potest. Audeo
dicere fratres mei forsitan nec ipse iohannes dixit ut ē: Sed
et ipse dixit ut potuit. qz de deo homo dixit. et quidē inspirat⁹
a deo: sed tñ homo. Quia inspirat⁹: dixit aliquid. si non inspira
tus eēt dixisset nichil. Quia vero inspiratus hō non totū quod
est dixit: sed qđ potuit homo dixit hec aug⁹. **BEVLIAL.** Vos
tria ponitis in diuinis. proprietates. attributa. et notiones:
quero an pprietates ille sint et persone diuine. et ipsa quoq;
diuina essentia. **ANIMIA.** Teneo audacter cū hilario et cum
magro sniaz qđ sic. **BEVLIAL.** Et ego probō qđ non. Si enim
pprietates plone sunt: non eis plone determinant̃. Amplius
si pprietates ipse diuina eēntia sunt. cum essentia nō differāt
tres plone: nec pprietatibus differunt. Quō enim differet pater
a filio eo qđ diuina essentia est: cū in essentia vnum sint. **ANIMIA.**
Hīs doctrinis nouis et humanis cōmentis licet cū mo
dernis theologis dicere forte aliquid possem: cū hilario tamē
et magistro sentētiarū modesti⁹ quidem atq; humiliter sic rñdeo
Immensum est inquit hilari⁹ qđ exigit̃ et incōprehensibile. Ex
tra significantiā sermonis est. extra sensus int̃tentionē. Nō
enunciatur. non attingit̃. non tenet̃. Verborū intelligentiam
rei ipsius natura consumit. sensus cōtemplationē inspiciabile
lumen obcecat. intelligentie capacitatem qđ fine nullo cōtinet̃
excedit. Michi ergo in sensu labes ē. in itelligētia stupor est

In sermone non iā infirmitatē: sed silentiū cōfitebor. Magnū
certe ē qđ querit̃ arduū est. inexplicabile atq; inattingibile ē
Quodquidem etsi sensu non percipiā tamen teneo conscientia
In spiritualibus enim rebus tuis hebes ego sum o glorioſa
trinitas. Periculosum nimis est de rebus tantis ac tam recon
ditis aliquid vltra prescriptum celeste proferre. vt vltra pre
finitionē dei sermo de deo sit. Forma fidei certa est. Non ergo
aliquid addendū est: sed modus constituendus audacie. Quic
quid vltra queritur: non intelligitur. hec hilarius. **HELARIUS.**
Consequenter interrogo. Cum he proprietates non possint eē
in personis quin eas determinent: quomō in essentia diuina eē
possunt. ita vt nō eam determinent? **ANIMUS.** Respondeo tibi
et hoc cum prefato hilario. Ego nescio. nec requiro. et conso
labor me tamen. Archangeli nesciunt. angeli non audiuerunt
secula non tenent. propheta non sensit. apostolus non interro
gavit. filius ipse non edidit. Cesset ergo dolor querelarū. Nō
putet homo sua itelligētia trinitatis sacramentū posse cōsequi
Absolute tñ intelligendus est pater et filius et spiritus sanctus.
Stat i hoc fine intelligentia verbor. Est filius a patre qui ē
vnigenitus ab ingenito. progenies a parente. viuus a viuo. nō
natura deitatis alia et alia. qz ambo vnū. Hoc credendo incipe
percurrere. persiste. et si non peruenturū sciam tamē gratulabor
profecturū. Qui enī pie infinita persequitur. etsi nō cōtingat
aliquādo: tamen proficit prodeūdo. Sed ne te inferas in illud
secretū. et archano ineffabilis trinitatis ne te imergas summā
intelligentiā comprehendere presumens. sed intellige incōpre
hensibilia esse. hec hilarius. Cui deo applaudit qđ ait bernardus
in libro de consideratione ad eugenium. Deus trinus et vnus est.
Quomō autē pluralitas in hac vnitatē: et ipsa in pluralitate.
scrutari temeritas ē. credere pietas. nosse vita eterna. hec ille
Facit qđ pulchre satis atq; apposite a nescio quo versificatore

hoc modo scriptum est. Quid deus est scimus: sed quid si scire ve-
limus: supra nos imus. Sed quod sit summus et primus. vltimus et pri-
mus scimus. plus scire nequimus. Huius alijque multis que sigillatim
percurrere hecine dyalogaris angustia non patitur: euidenter os-
tensum est. nobis licere nullatenus maiestatem perscrutari. ius po-
nere potestati. modum circumscribere infinito ut ait magister sen-
tentiarum in primo. **BEZII.** Pulchre admodum atque apposite non
minus augustinus certe aut hilario de re tam excelsa et incomprehen-
sibili deseruisti o anima. Quid te mihercule facturam tam dilucide
et tam copendiose minime arbitrabar. **ANIMI.** De sacramento
unitatis atque trinitatis summe et ineffabilis inter hec que
multa iam dixi nichil eius ineffabilitate me dignum tradidisse profite-
or: sed potius cum augustinus vere atque humiliter audeo confiteri mirificatam
eius scientiam ex me inuoluisse. nec potuisse me ad illam. Pauca tamen hec
ex radicibus theologicæ veritatis dixi. Aduersus que si est quisque
qui velit arguere: garrulus ille erit potius quam disputator.

De sempiterno dei filio. et de sua eterna ac ineffabili generatione
Tractatus quartus.

BEZII.

Sergo ut predicas gloriosissimum decentissimumque deo
est consubstantialem et coequalem filium genuisse: igitur probari
potest. **ANIMI.** Hoc ipsum primo ex fide et reuela-
tione innotuit. Dein multa rationabilia ad hoc argumen-
ta inducuntur. Que et si hoc omnino non demonstrarent: probabiliter tamen pro-
suadent. Et sicut fidei veritas ratione ad plenum demonstrari aut pro-
bati non potest: ita nec reprobati. Enimvero si fides catholica probari
omnino seu demonstrari posset: iam non fides sed scientia esset. Scientia enim teste
philosopho est habitus per demonstrationem acquisitus. **BEZII.** Et quod pro filium
coeternum sibi et coequalem non habeat hac fortissima ratione pro-
bo. Omne quod natum est principium habet. Si ergo filius est natus est.

Si natus est: erat qñ nō erat filius. **ANIM2A.** Qui hoc dicit
nō itelligit etiā natū esse deū sempiternū. vt sit coetern⁹ patri
fili⁹. Sicut splēdor qui gignit a sole vel ab igne atq; diffūdit
coeuus ē illi. et esset coetern⁹. si sol aut ignis esset eternus. vt
ait aug⁹ i libro de trinitate. Et alibi cōformiter ait idē aug⁹
Quid possum⁹ in creatura inuenire coeternū. cū nō inueniam⁹
i ea eternū. Sufficit vt ad similitudinē iueniam⁹ coeuū. Splēdor
est de igne. et tñ coeua sunt. Similiter ymago in aqua et vir-
gultū natū sup aquā coeua sunt. Da michi ignē sine splēdore.
et credo patrē fuisse sine filio. Ad hoc etiā aliter abro⁹. sed tñ
cōcorditer sic respondet. Ego filiū ex deo natū esse cōfiteor. qđ
reliquū est ipietatis horresco. Scriptū nāq; est in veteri testō
vt vel vnū e plurib⁹ dicā. An me nō fuit ali⁹ deus. et post me
nō erit. Quis igit⁹ hoc dicit. pater an filius? Si filius: ante me
inqt nō fuit ali⁹ deus. Si pr post me inquit nō erit. Hic priorē
ille posteriorē non habet. hec ambrosi⁹. Rursum quoq; aug⁹
idipsum rationabili hac humana comparatione probat. Homo
pater si potuisset equalē sibi filiū genuisset. Quis ergo audeat
dicere qđ hoc omnipotens nō potuit? Addo etiā quia si posset
homo maiorē meliorēq; seipso filiū gigneret. Sed maius
vel melius deo quicq; esse nō potest. Deus ergo cur nō equalē
vt falso opinatur arrius filiū genuit? Cui nec anni necessarij
fuerunt. quibus adimpleretur equalitas: nec omnipotētia defuit
An forte noluit. ergo qđ absit inuidit? Sed nō inuidit. equalē
igitur genuit. hec aug⁹. Et conformiter ad augustinū rōcinat⁹
exim⁹ doctor richard⁹ parisiēn ita dicens. Si deus pater nolit
quod perfecta volūtas exigit: vbi est plenitudo bonitatis? Si
autem velit qđ fieri non potest: vbi est plenitudo potestatis?
Vult igitur et potest filiū sibi coeternū et coequalem generare
hec ille. **HELIAL.** Si licet ita arguere: simili rōne dici posset
qđ hō esset equalis et consubstantialis deo. et qđ creatura fuerit

ab eterno. et alia absurda hmoi pene dixerī īfinita. Arguēdo
sic. **Del** deus hoc potuit et non voluit. vt tu modo arguebas.
ANZM21. Nō est simile o belial. Nā ratio generatiōis exigit
q̄ equale et simile genere. si sit generatio pfecta. ratio autem
creatiōis hoc nō exigit. vt ait doctor sanctus. **BEVJ21.** Quid
michi de generatiōe creaturaz ad pbandū generationē in diuis
Non enī habet quid cōe deus ad creaturas. sed separat⁹ est ab
ea que scōm creaturas cōmuniōe. vt ait crisostom⁹. **ANZM21.**
Sed ea que scōm sbām non ea que scōm hitudinē vt ipse idē
ait crisostom⁹. **BEVJ21.** Finiti ad infinitum nullā esse ppor
tionem oīs lingua simulq̄ oīs secta clamat. **ANZM21.** Vex
est scōm substantiā: scōm hitudinē nō est vex. **BEVJ21.** Cō
grua non est hec. fortissimus est leo lincū. Creature lince: cre
ator leo recte dici potest. Dei igit⁹ ad creaturā apta nulla satis
ē aut digna cōparatio. **ANZM21.** Idipsum q̄ assentio. et cū
augustino dico non posse cōparari tpalia eternis integra col
latione. sed tñ possunt aliqua tenui et pua similitudine coeua
coeternis cōparari. Nec mix. cū nō sit vmbra similis corpi cui⁹
est vmbra. nec vestigiū simile est oīno pedi. In rebus sensibili
bus vt ait idē aug⁹ iuenim⁹ subiectū et varietatē accidentiū
que circūuestit illud. et naturalē amorē subiecti ad naturalia
accidentia. Subiectū habz similitudinem cū patre. cū sit causa
accēcium. sicut pater ex se pducit filiū. Varietas vero accētiū
subiectū manifestans ē quasi verbum. Amor vero subiecti ad
naturalia accidentia assumulat spūisando. hec aug⁹. **BEVJ21.**
Si aut quisq̄ obstinate negarit iude⁹ aut sarracen⁹ generatio
nem in diuinis aut filiationē esse: quid dicis? **ANZM21.** Hoc
pmū. Si dei fili⁹ iqt aug⁹ virt⁹ et sapiā dei ē. nec vnq̄ fuit de⁹
sine virtute et sapiā: coeternus ē deo patri fili⁹. Dicit aut apls
xpm eē dei virtutē et dei sapiāz. Aut ergo nō fuit qn nō fuit fi
li⁹ aut aliqn de⁹ nō habuit virtutē et sapiāz. qđ dēmetis ē dicē

Cōstat enim quia semper habuit sapientiā. semper igit̃ habuit
filiū. hec aug⁹. Que verba ad tale breuiter sumariū reducunt̃
Filius est virtus et sapientia patris scōm apostolū. Sed pater
semper habuit virtutē et sapientiā. ergo et filiū. Super quo
apostoli verbo pulchre a quodā ex nostris in analetica nume
rozum scribit̃ in hec verba. **P**redicam⁹ ait apostolus dei vir
tutem et dei sapientiā. i. corin. i. dei virtutē: tāq̃ cui a nullo re
sistatur: dei sapientiam: tanq̃ cui nichil occultatur. **I**deo dicam
ei. Sic in sancto apparui tibi vt viderem virtutē tuā et gloriā
tuam. virtus refert̃ ad virtutē. gloria ad sapientiā. **E**t rursus
Similis est dilectus meus capree hinnuloq; ceruoz. can. viij.
Capreā que ob acumen pupille. et oculoꝝ perspicuitatē voca
bulum sui sortitur ydiomatis. dicitur enim dorchas qđ grece
est videre siue cōtemplari: ad dei sapientiā comparabo. **H**inulū
qui serpentes interficit. qui plana discurret. qui obstantia trā
silit. qui alta conscendit: ad virtutē cōparabo. **I**deo habet ipsa
dei virtus et dei sapientia cristus ihesus in vestimento et in
femore scriptū habet. rex regū et dñs dñantiū. apo. xix. Regis
est scire. honoz enim regis iudiciū diligit. ps. xcviij. quare et
scientiam. scientia enim acuit iudiciū. **P**osse vel potentia dñi
est. **A**mplius ipsemet cristus ihesus ait. Vos vocatis me magr̃
et dñe. et bene facitis: sum etenī. io. xij. Vos vocatis me mgr̃
ecce sapientiā. et domine: ecce virtutem siue potentiā. **E**t in
ysaya capitulo. lxij. sic habetur. **E**go qui loquor iusticiam et
propugnator sum ad saluandū. Loquor iusticiā: dei sapientia
sum. propugnator sum ad saluandum: dei virtus sum. hec ille
BELJAL. de questione tali interrogo. Si deus pater genuit
filiū: an natura. an volūtate. an necitate genuerit? **A**RMAL.
Dicim⁹ verbū dei esse filiū dei natura nō volūtate aut necitate
vt ait aug⁹ i libro de trinitate. **U**bi quēdā catholicū heretico
rñdentē cōmendat in hec verba. **A**cute sane quidam e nostris

respondit heretico versutissime interroganti. Vtrum deus fili-
um nolens an volens genuerit. vt si diceret nolens: absurdissi-
ma dei miseria sequeretur. Si autem volens: continue quod
intendebat concluderet. scilicet non nature esse filium: sed volu-
tatis. At ille vigilantissime vicissim quesuit ab eo. Vt deus
pater nolens an volens sit deus. Hic hereticus obmutuit. Si
enim respondisset nolens: sequitur absurditas et miseria. quam
de deo credere magna est insania. Si autem dixisset volens. sta-
tim intulisset. ergo voluntate sua deus est: non natura. Et ob
hoc concludit augustinus. non esse concedendum quod deus volun-
tate vel necessitate. vel volens vel nolens sit deus. Accipiendo
tamen voluntatem eo modo quo nos aliquando volumus. quod antea non vole-
bamus. Sic ergo intelligendum est verbum augustini. vt vult magister
in primo sic dicens. Pater non genuit filium volens. subaudi
voluntate precedentem vel accedenti. Volens tamen genuit sicut potens
et sicut sapiens et sicut bonus. Si enim pater sapiens et bonus dicitur
genuisse filium: cur non et volens. **BEVLII.** Sed quomodo filium
generatum esse putas: si noli o anima queso vt michi dicas.
AMBROSII. Ego ne tibi dixerim quod se ignorare apte fateatur am-
brosius. Michi inquit impossibile est generationis huius scire secre-
tum. Mens ibi deficit. vox filet. non mea tantum. sed angelor-
um. Supra potestates et supra angelos. et supra cherubin. et
supra seraphin. et supra omnem sensum est. Quia si vt scriptum
est. pax christi supra omnem sensum est: quomodo non est supra omnem
sensem tanta generatio. Tu ergo quisquis ista queritas: ori-
manum admoue. Scrutari non licet tanta mysteria. Licet scire
quod natus sit: non licet discutere quomodo natus sit. Illud negare
michi non licet. hoc querere metus est. Ineffabilis est enim
illa generatio. Vnde ysaias. Generationem eius quis enarrabit
hec ambrosius. **BEVLII.** Quidam tamen de suo confisi in-
genio dicunt illam generationem posse intelligi. et alia homini

Inherētes illo dicto ieronimi sup ecclesiasten. In sacris inquit scripturis quis sepissime non pro impossibili. sed pro difficili ut ibi. Generationē eius quis enarrabit? **ANIM.** Sed hoc non dixit ieronim⁹ ideo q̄ eterna fili⁹ generatio plene itelligi seu explicari a quoquā mortaliū possit: sed quia de ea aliquid dici seu itelligi potest. Quidam tamē hoc accipiunt dictū de tēporali cristi generatione. ut ait magister sententiarū in primo De illa vero eterna ac ineffabili generatiōe fili⁹ sobrie laquēdū pure cogitandū. et simpliciter credendū esse tradit bona uentura doctor eximi⁹ in hec uerba. Cum filiū audis ex deo genitum caue ne mētis tue oculis aliqd carnalis cogitationis occurrat quī potius columbino et si potes acquilino intuitu simpliciter crede ac perspicaciter contēplare. q̄ ab illa eterna luce imensa simplicissima et fulgētissima ac sume archana. coetern⁹ coeq̄lis et consubstantialis splendor oritur qui est uirtus et sapientia generantis. In quo pater omnia disposuit ab eterno. per quē fecit et secula: factaq; gubernat et ordinat ad gloriam suam. partim per naturam. partim per gratiam. partim per iusticiā partī p misericordiā. ut nichil ī hoc mūdo iordinatū reliquat

De sempiterno spiritus sancto. et de sua eterna ac ineffabili spiratione. Tractatus quintus.

BEZAR.

DE filio dei haec⁹ satis. Nam q̄ a patre solo per generationem procedat: nulli cristianoꝝ. nec ipsi etiā greci negāt. Nō sic uero est de spiritus sancto. Quidā enim eum a patre solo. ali⁹ a patre filioq; pcedentē credunt. tu uero quō sentis? **ANIM.** Ut magister sententiarū in primo. Dicendū est inquit spiritus sanctū esse a patre et filio. et a patre et filio procedere. q̄ multi hereticine gauerunt. Sed q̄ de utroq; pcedat multis diuinoꝝ eloquioꝝ

testimonijs cōprobatur. Dicit enī apostol⁹ gala. iij. Misit de⁹
sp̄m fili⁹ sui in corda nostra. Ecce hic dicitur spirit⁹ fili⁹. Et
ibi. Qui autē sp̄m cristi non habet: hic nō est eius. ro. viij. Ip̄e
etiā fili⁹ de sp̄sando ait. Quē ego mitto vobis a patre. io. xv
Et ibi. Accipite sp̄m sanctum. io. xx. Patris autē spirit⁹ dict⁹ ē
vbi legit⁹ ro. viij. Si spirit⁹ eius qui suscitauit cristum a mor
tuis habitat in vobis. Et ipseme cristus ait math. x. Non enī
vos estis qui loquimini: s; spirit⁹ patris vestri qui loquitur.
Et io. xij. Quē mittet pater in uomine meo. Et item io. xvi.
ip̄e fili⁹ de spiritu sancto ait. Qui a p̄re p̄cedit. Hīs alijsq; plu
ribus auctoritatib⁹ ordiē spiritū sanctū patre et filio p̄cedere.
HELIAL. Attē greci dicunt sp̄m sanctum p̄cedere a patre solo
Et hoc ideo quia cristus in caplō qđ mō allegasti de p̄cessiōe
spiritū sancti loquens solum patrē cōmemorat dicens. Spirit⁹
qui a patre p̄cedit. Ac etiam ideo quia in principalibus con
cilijs que apud eos celebrata sunt. ita symbolat eorū subiunctis
anathematibus sanctita vt nullus de trinitatis fide aliud di
cere vel aliter predicare liceat q̄ ibi continetur. In quibusqui
dem symbolis cum spiritū sanctū cōmemoret⁹ p̄cedere a patre.
et nō a filio: quicumq; inquirunt a filio eum p̄cedere addunt
anathema icurrunt: Vnde et vos latinos arguit anathematis
reos. Addunt etiā ad sue opinionis confirmationē ac in testi
moniū vestre dāpnationis de symbolo fidei quod scōm traditio
nem p̄fatorum cōciliorum leo papa tertius rome transcriptum
in tabula argentea post altare beati pauli posita pro amore
vt ip̄e ait et cautela fidei orthodoxe posteris reliquit. In quo
quidem symbolo cum de processione spiritū sancti agitur: solus
cōmemoratur pater hīs verbis. Et in spiritum sanctum domi
num et viuificantem ex patre procedentem. In fine cuius sub
iunctum est. Qui aliud docuerit. vel aliter predicauerit: ana
thema sit. Ideoq; greci vos latinos vt iā dixi anathematizatos

dicunt. qui asseritis spiritūsanctū procedere a filio. quod ibi nō
continet. Quod enim scōm vos ibi dicitur qui a patre filioq;
procedit. alterū a vobis est additū. scilicet filioq;. Nec ista me
finxisse putes o anima. Sunt nanq; ea ipsa verba que ponūt
a tuo magistro sententiarū in libro primo. **ANIM.** Nos autē
illa verba sic determinamus. vt ipse etiam magister ibidem
determinat. Qui aliud docuerit. vel aliter predicauerit. id est
contrarium docuerit. vel contrario modo predicauerit anathe
ma sit. Aliud ergo posuit pro opposito. Qualiter paulus ad
gala. 1. Si quis aliud euangelisauerit. id est contrarium: ana
thema sit. Non dicit. si quis addiderit. Nam si illud diceret:
sibi ipsi vt ait aug. derogaret. qui cupiebat venire ad quosdā
quib; scribebat sicut ad thessalonicēses. vt suppleret que illoz
fidei deerant. Sed qui supplet quod minus erat addit. non quod
derat tollit. Qui autem ptergredit fidei regulā non incedit
in via: sed a via recedit. Ad illud autem qđ de euāgelio greci
opponūt: ita respondem. Quia cum dicit in eo veritas spiritū
sanctū a patre procedere: non addit solo. Nec ideo etiā a se pro
cedere negat: sed idcirco patrem tantū nominat. solet enim ad
eum referre etiā quod ipsius est. quia ab illo habet. Sciendum
tamen qđ greci confitentur spiritūsanctū esse filij sicut patris.
quia et apostolus dicit spiritum filij. et veritas in euangelio
spiritū veritatis. Sed cū non sit aliud spiritūsanctū esse patris
vel filij qđ esse a patre et filio: etiam quoad hoc in eandem no
biscū fidei sententiā videntē coincidere. licet verbis dissentiant
Vnde et quidā eoz catholici doctores itelligētes vnā eādemq;
fore sententiā predictoz verbox quibus dicitur spiritūsanctū
procedere a filio. et esse filij. sunt professi spiritūsanctū etiam
procedere a filio. Quocirca anathasius alexandrie epūs grecoz
doctoz eximius in illo fidei symbolo quod sancta quotidie fre
quentat ecclesia: manifeste ait. Spiritūsanctus a patre et filio

est: non factus nec creatus nec genitus. sed procedens. Idemque ad
serapionem scribens. Si videris inquit homines volantes per aera
cum helya. ambulantes sicco pede per maria cum moysse et petro.
nisi dixerint spiritus sanctum procedere a patre et filio naturaliter:
eos non recipias. hec ille. Ecce aptum et sine calumpnia testi
monium. Didimus etiam doctor apud grecos precipue in libro de
spiritu sancto. his verbis spiritum sanctum a filio procedere affirmat.
Saluator qui et veritas de spiritu sancto ait. Non enim loquitur
a semetipso. Hoc est non sine me. et sine meo et patris arbitrio
quia inseparabilis est a me et a patris voluntate. quia ex se non
est. sed ex patre et me est. Hoc enim ipsum quod subsistit et loquitur
a patre et a me illi est. Item spiritus sanctus spiritus veritatis spiritusque
sapientie dicitur. id est procedens deus de deo. spiritus veritatis pro
cedens a veritate. spiritus sapientie a sapientia. consolator manans
a consolatione. hec didimus. Item. Cirillus episcopus in epistola ad nesto
rium sic ait. Spiritus intelligitur per se secundum quod spiritus est.
et non filius. sed tamen non est alienus ab eo. Spiritus enim ve
ritatis nominatur et profluit ab eo sicut ex deo patre. Johan
nes quoque crisostomus in omelia de expositione symboli sic di
cit. Credendum est spiritum sanctum patris esse et filii. Istum
spiritum dicimus patri et filio coequalem. et procedentem de pa
tre et filio. Hoc credite. ne colloquia mala corrumpant bonos
mores. hec ille. Ecce a doctoribus etiam grecis aperta habemus
testimonia quibus spiritus sanctus a patre et filio proce
dere ostenditur. Omnis ergo lingua confiteatur spiritum sanc
tum procedere a patre et filio. hec fere omnia magister senten
tiarum in libro primo. **BEATISSIMUS.** Tu fateris o anima quod ad sym
bola fidei et cetera decreta ecclesie fidem contingentia addi: dum
non sit contrarium potest. **ANASTASIUS.** Addi equidem posse fa
teor: sed per ecclesiam. **BEATISSIMUS.** Numquid talia ecclesie decreta
sacra merito appellari scriptura possunt? **ANASTASIUS.** Etiam.

HELIAL. Et tamen de ea scriptū est. Non addi ad eā quicquid
aut subtrahi debere. apo. ultimo. **ANJMA.** Non addi quicquid
ad sacram scripturam aut subtrahi: intelligendū est ab alio quod
ab illo qui eam condidit. Quid enim moysen prohibuisset pen-
thateuco. aut dauid psalterio. aut iohannē euangelio seu apo-
calipsi aliquid addidisse? Ideo dixi supra quod ad ipsa ecclesie de-
creta addi: sed per ecclesiā et nō alius potest. **HELIAL.** Sed
esto spiritus sanctus a patre filioque procedat: quero abs te utrum
prius. aut magis. aut principaliter procedat a patre quam a filio
ANJMA. Ut ait augustinus. In illa summa trinitate que deus est
interualla temporum nulla sunt per que ostendi possit aut re-
quiri utrum prius de patre natus sit filius. et postea de ambo-
bus processerit spiritus sanctus. Nichil enim ibi ex tempore.
inchoatur. ut consequenti perficiatur in tempore. Ideo qui
potest intelligere sine tempore generationem filii de patre: in-
telligat sine tempore processionem spiritus sancti de utroque. Dicimus
ergo quod sicut ante non procedit a patre quam a filio: ita nec magis
nec plenius aut principalius a patre quam a filio procedit. hec
augustinus. **HELIAL.** Ipse tamen augustinus. xv. de trinitate ait spiritum
sanctum principaliter a patre procedere. **ANJMA.** Sed ne de
hoc turbemur: ipse continuo ex quo sensu dixerit apte subdēs
Ideo inquit addidi principaliter. quia et de filio spiritus sanctus
procedere reperitur: sed hoc quoque filio pater dedit. Qui ergo
omnia habet a patre: habet et hoc ipsum quod spiritus sanctus ab
eo procedit. **HELIAL.** Sed dicito michi consequenter. Cum
spiritus sanctus procedat a patre. et sit consubstantialis ei: cur nō
dicitur esse natus sed potius spiratus. et cur etiā nō dicitur filius?
ANJMA. Soluat augustinus. v. de trinitate sic dicens. Si spiritus
sanctus filius diceretur: amboque utique filius diceretur. quod ab-
surdissimū foret. Filius quippe nullus est duorum nisi patris et
matris. Sed absit ut inter deum patrem et deum filium tale

aliquid suspicemur. Absurdissime ergo fili⁹ dicere^t ambo⁹ id
est patris et filij. Ambo⁹ quippe filius dicere^t: si eum ambo
genuissent. q^d abhorret sano⁹ o^mi sensus. Non igit^r ab utroq³
est genitus: sed p^{re}cedit ab utroq³ ambo⁹ spirit⁹. hec aug⁹.
HELIAL. Quare aut^m spiritus sanctus non dicit^r genitus sed
procedens t^{em}: filius vero et genit⁹ dicit^r et procedens. Testis
est ipse qui io. xvi. ait. Ego ex deo processi vel exiui. q^d idem est
et veni i mund⁹. Non ergo t^{em} spiritus sanctus procedit a patre
sed etiam filius. **ANIM.** Ad hoc sc^{dm} augustinum r^{ati}onem⁹
utramq³ procedere a patre. dissimiliter tamen. Quia sp^us sanct⁹
procedit a patre non qu^o natus. sed qu^o datus vel don^u: filius
aut^m p^{re}cedit nascendo. Inter generatione^m vero filij et p^{ro}cessionem
spiritus sancti dum hic vivimus: distinguere non sufficimus.
hec aug⁹. Moderni vero theologi dicunt filium p^{re}cedere a p^{re}
per generationem: et sp^us sanct⁹ per sp^{ir}ationem. Sed magister
sententiar^{um} libro primo sic dicit. Quid aut^m inter nasci et p^{re}
cedere interfit de illa excellentissima natura loquens explicare
quis potest. Non omne quod procedit nascitur: qu^{ia} uⁿis omne
procedat quod nascitur. Sicut n^{on} omne quod bipes est: homo
est. q^{ui}s bipes sit omnis qui homo est. Hoc scio: distinguere
autem inter illam generationem et hanc p^{ro}cessionem nescio.
non valeo. non sufficio. Ac per hoc quia et illa et ista est in
effabilis. Sicut enim ysaia^s capitulo. liij. de filio loquens ait
generationem eius quis enarrabit ita et de spiritus sancto veris
sime dici potest. p^{ro}cessionem eius quis enarrabit. Satis ergo
sit quia non est a seipso filius: sed ab illo de quo natus est. n^{on}
a seipso sp^us sanctus: s^{ed} ab illo de quo p^{re}cedit. et quia de utroq³
procedit. sicut in antedictis ostendimus. **HELIAL.** Quero
adhuc abs te o anima. cum fili⁹ ob suam missionem et non alias
minor ipso patre dica^t atq³ inferior⁹ vⁿ est q^{uod} sp^us sanct⁹ a patre
et filio missus nusq^{ue} patre aut filio minor legatur seu inferior

ANIMATI. In missione filij duo simul concurrerunt: missio videlicet et inanicio. Propter missionem non dicitur minor patre propter inanitionem vero seu nature humane assumptionem dicitur non minor patre. sed et spiritu sancto. immo et seipso ut ait magister sententiarum in primo. Ut spiritus sanctus missus tanto modo fuit absque inanitione. Venit enim docere homines ac illuminare non autem redimere. ut filius. Vel satisfacere pro eis. **BEATISS.** Quoadmodum filius in specie hominis: ita spiritus sanctus in specie columbe apparuit. Ergo si minor est patre filius: quia in specie humana apparuit: longe minor esse debet spiritus sanctus qui apparuit in specie columbina. Alia atque alia est apparitio filij ac spiritus sancti. Apparuit enim filius in specie hominis assumpta: sed apparuit spiritus sanctus in specie columbe non assumpta. Non enim venerat spiritus sanctus ut columbas redimeret: sed ut homines illuminaret atque imbueret ut ait augustinus. **BEATISS.** Adhuc et fortioribus quam antea rationibus grecos sustinens: proba spiritum sanctum procedere a patre solo. et primo auctoritate gregorii nazanzeni sic dicentis. Sicut radij solaris luminis non separantur a lumine. sed usque ad nos emeant: sic filius et spiritus sanctus gemini patris radius usque ad nos miserunt lumen claritatis. Sed duorum radioz unus non procedit ab altero: ergo a simili spiritus sanctus non procedit a filio nec e converso. Secundo ut ait dyonysius de divinis nominibus. ca. ij. Pater est fontana deitatis. filius et spiritus sanctus deigene pullulationes divine nature. et quasi flores. Sed pullulationum aut florum unus non procedit ab alio. Ergo nec spiritus sanctus a filio. Tercio in. In humanis spiritus non procedit a verbo. sed cum verbo. Ergo similiter in divinis. Quarto. Nichil omnino simplex potest esse a duobus. alioquin effectus esset simplicior sua causa. Ergo spiritus sanctus cum sit simplex non est a patre et filio. Quinto. Aut pater perfecte et sufficienter spirat spiritum sanctum

aut non. Si non ergo ipse est in spirando imperfectus seu diminutus. Si sic: ergo superfluit filius. Quinto. Equalis honoris et auctoritatis sunt filius et spiritus sanctus. Ergo sicut filius non est a spiritu sancto: ita nec spiritus sanctus a filio. 123/24. Petrus de taren-
tasia pontifex et doctor maximus ad tua obiecta sic responderet. Ad primum quod fundatur in loco a simili dicit similitudinem esse
quod ad originem radioz ab uno sole: non quod ad habitu-
dinem eorum ac inuicem. Idem etiam respondit ad secundum. Ad tertium
dicit quod verbum dei secundum eternam generationem comparatur verbo
cordis: secundum temporalem vero verbo vocis. A verbo vero cordis
seu interiori procedit spiritus interior id est amor. Sic spiritus sanctus
est a verbo eterno in quantum eternum: sed verbum incarnatum
ab ipso in quantum incarnatum. Ad quartum fatetur nichil omnino
simplex posse esse a duobus diuersis per essentiam. Ad quintum
dicit quod perfecte spirat pater. nec tamen filius superfluit. quia sunt
unum in spirando. Et hoc est non ex imperfectione patris quia
indigeat filii adiutorio: sed ex perfectione filii assimilantis patri
in omnibus non repugnantibus personali proprietati eiusdem. Ad
sextum respondet quod quia spiritus sanctus procedit a filio non minuit honor
seu auctoritas eius. cum equalitas honoris et auctoris consistat
in essentialibus: non in relatiuis attributis. **E**xploris igitur
atque elisis tuis sophismatibus o belial: quia non est satis male-
dicta refellere. nisi bene etiam dicatur: qui habet aures audiat
rationes admodum fortes spiritum sanctum non a patre solo. sed
a patre filioque procedere demonstrantes. Quas nec tu quidem
vincas: nec ipsa quod fallax grecia poterit elidere. Et primo. io. xvi
filius de spiritu sancto loquens ait. Ille me clarificabit quia de meo ac-
cipiet: Ergo aliquid accipit spiritus sanctus a filio. Sed quicquid est
in illo est totus ipse: ergo procedit ab illo. Secundo. io. xv. filius
de eodem spiritu sancto loquens iteque ait. Cum venerit pascit quod ego
mittam. Sed si non procederet ab eo non mitteret eum: ergo procedit ab ipso

Tercio. Scriptura sacra sepe nominat eum spiritū filiū. ro. viij. gala. iij. Aut ergo ratione solius substantie. et sic eadem ratione posset dici filiū esse spiritū sanctū. Aut ratione alicuius relationis Ergo cum in diuinis non sit relacio nisi originis: oportet quod vel filiū sit a spiritu sancto. quod nullū dicit. vel spiritū sanctū a filio. **Quarto.** In trinitate potentiarū anime que est ymago dei amor procedit a noticia. Ergo in trinitate personarū diuinarū spiritū sanctus qui est amor procedit a filio qui sapientia siue noticia appellatur. **Quinto.** ait anselmus libro de processione spiritū sancti. In diuinis tres persone per omnia idem sunt ubi relationis oppositio non distinguit. Sed quoad actum spirandi nulla relatio oppositionis filium a patre distinguit. Ergo quoad hoc idem sunt. **Sexto.** Aut illarū duarū personarū filiū scilicet et spiritū sanctū vna procedit ab alia. aut non. Si nō: ergo nō distinguit inter eas oppositionis relatio. ergo sunt vna persona. Si sic: aut filius a spiritu sancto. aut econuerso. scilicet nō filiū ergo econuerso. **Septimo.** Aut iter tres personas est equalis germanitas: aut non. Si nō: ergo nec equalis dilectio. Si sic: ergo sicut spū sanctus a patre. ita et a filio. **Octauo.** Filiū dicitur proprie patris ymago. Aut ergo ratione assimilationis in natura tūc. vel etiā in notione aliqua. Non in natura tantum. quia similiter spiritū sanctū esset patris ymago. quod non dicitur a sanctis. ergo in notione aliqua. Non in notione innascibilitatis nec paternitatis: ergo in notione spirationis. **Nono.** Spiritū sanctus procedit ut amor liberalis amicitie humani iusmodi vero amor duorū est: non vnius tantum. Ergo a duobus non ab vno tantum procedit. **BEZII.** Miroz vos omnes et grecos et latinos. et utroque inscitiam vehementer irrideo. Cum ei pater in diuinis sit spiritus: et filius spiritus et uterque nimis sanctus: qua cecitate mentis hoc nomen spiritū sanctus soli tercię persone attribuitis. quod tamen omnibus tribus eque

decenter ac pprie attribui potest: ANIM21. Alios inscios vo-
cas a belial: sed tunc ipse vel certe inscius es. vel te inscium
mirabiliter insimulas. vel ancelmū doctorem eximium nō legisti
sic dicentem. Nomen spūssandī ideo quia spūssandus intelligit
alicuius spiritus: pro relatiuo noīe ponit. Nam quis pater
sit spiritus et sanctus. et filius similiter: non ē tñ pater alicuius
spiritus. nec filius similiter. sicut spūssandus alicuius est spiritus
Est enim spiritus dei. et spiritus patris et filii hec ancelmus.
BEV212. Quid autem hoc sibi vult qđ gallozum doctor hi-
larius proprietates personarum assignans dicit eternitatem
esse in patre. speciem in ymagine. vsum in munere: ANIM21.
Que tante difficultatis sunt verba. vt in eorū itelligentia atq;
explanatione vehementer laborauerit aug⁹ sexto de trinitate
libro ita dicens. Quidam cū vellet breuissime singulaz in trini-
tate personaz insinuare ppria. Eternitas est inquit in patre.
species in ymagine. vsum in munere. Et quia non mediocris
audis in tractatione scripturaz et assertionē fidei vir extitit.
hilarius enī hoc in libris suis posuit: horū verborū scz patris
ymaginis. et muneris. eternitatis speciei et vsum. abdita scru-
tat⁹ itelligentiā q̄tum valeo: non eū secutū arbitror ī eternita-
tis vocabulo. nisi qđ p̄r nō hz p̄rēz de quo sit. filius autē de p̄rē
ē vt sit. atq; vt illi coetern⁹ sit. Ymago ei si p̄fecte implet illud
cui⁹ ymago ē: ipsa coequat⁹ ei. et nō illud ymagini sue. In qua
ymagine specie noīauit. credo ppter pulchritudinē. vbi ē tan-
ta cōgruentia et p̄rīa equalitas. et p̄rīa similitudo. nō
disiūdens et nullomō inequalis. et nulla ex pte dissimilitudo
p̄emptidē rñdens ei cui⁹ ymago ē. Vbi ē p̄rīa. nō est
cui nō ē aliud viuere et aliud eē: sed idē. Ac p̄rīa et summ⁹
intelligit⁹. cui nō est aliud viuere et aliud intelligere: sed idē.
Hoc est vnū tanq̄ verbū p̄fectū. cui non desit aliquid. et ars
quedā oīpotentis et sapientis dei plenā cū rationū viuentiū

et incommutabilem. et omnes unum in ea sunt. ipsa unum de
vno cum quo unum. ibi nouit omnia deus que fecit per ipsam
Est preterea ineffabilis quidam complexus patris et ymaginis
qui non est sine perfruitione. sine caritate. sine gaudio. Illa er
go dilectio. delectatio felicitatis. vel similitudo. si qua tamen
aliqua humana voce digne dicitur. vsus ab illo breuiter appel
lat. Et est in trinitate spūsanct⁹ non genit⁹. s; genitoris geni
tiq; suauitas ingenti largitate atq; vbertate profundens oēs
creaturas pro captu eaz. Itaq; illa tria et a se inuicem determi
nari videntur: et in se infinita sunt. Qui videt hoc vel ex pte
vel per speculum in enigmate: gaudeat cognoscens. deū et grās
agat. Qui vero non videt tendat per pietatem ad videndum:
non per cecitatem ad calumpniand. quoniam vnus est deus: s;
trinitas tamen. hec aug⁹. Ecce iam habemus qualiter verba
hilarit̃ premissa accipienda sunt: licet tante sint profunditatis.
vt etiam adhibita expositione vix ea intelligere valeat hu
man⁹ sensus: cum et ipsa eoz explanatio quam hic augustin⁹
edidit plurimum in se habeat difficultatis atq; ambiguitatis.

Cur deus homo. et de conuenientia incarnationis diuine. Trac
tatus sextus.

.BEZII.

Quoniam iuxta protestationem tuam rationes su
pradictas non tamq̃ demonstratiuas. sed vt proba
biles inducis: nō eis obicio neq; repugno. immo
fidem tuam ornare plurimum ac persuadere viden
tur. Idcirco ad perscrutand an cristus sit verus deus. et cur
deus hō factus est. et de conuenientia huiusmodi incarnatiōis:
si placet conuertamur. **ANNA.** Ea que fidei sunt rationem
transcendūt. naturaliq; ratione demonstrari non possunt: sed p
supernaturalia argumenta. presertim per diuina et soli deo

possibilia probant miracula. ex supna etiam reuelatione inno-
tuerunt. Quod autem cristus sit deus et homo. predixerunt pro-
phete. predicauerunt apostoli. et ipsemet cristus proprio ore tes-
tatus est. Cui pro sua dignitate excellentissima. perfectissimaque
sanctitate prestanda est in omnibus fides. **BEZIAL.** Possibi-
litate convenientia presupponit. Impossibile est deitatem cum huma-
nitate uniri. ergo et inconueniens. **M**ediam propositionem tribus
his medijs validissimis probat. **P**rimo sic. Omne unibile alteri
possibile est ad unionem. Omne possibile ad aliquid est imperfectum
quia est in potentia respectu illius. et indiget altero ipsum edu-
cente de potentia ad actum. **D**eus autem per omnia perfectus et pu-
rus actus est nichil habens de potentia susceptiua. Ergo non est
alteri unibilis. **ANIM.** Unibile cum sit relatiuum dupliciter
accipitur. Vel ex dependentia sui ad alterum: sic natura humana
fuit unibilis. Vel alteri ad ipsum: sic diuina. Quod primo modo
unibile est habet in se possibilitatem: quod secundo modo non. quia
tale unibile dicitur a possibilitate aliena. non sua. Vel sic et bre-
uius. Unibile dupliciter accipitur. vel ab unitate actiua: sic
non importat possibilitatem. vel a passiuam: sic importat. **BE-
ZIAL.** Secundo. Maior est distantia dei et creature quam duo-
rum contrariorum. cum illa communicent in eodem genere.
Sed duo contraria non possunt uniri. Igitur nec deus et cre-
atura. **ANIM.** Sola distantia non est causa impossibilis
unionis contrariorum: sed repugnantia. quia magis distant
substantia et accidens: et materia a forma. quam contraria. Cre-
atura vero ad deum distantiam habet: sed non repugnantiam.
BEZIAL. Tercio. Finiti ad infinitum nulla est proportio. ut
supra allegaui. Ergo nec ulla unio. **ANIM.** Supra etiam
huic tuo argumento respondens finiti ad finitum nullam esse
proportionem secundum substantiam dixi: sed bene secundum habi-
tudinem. ut ait crisostomus. Vel sic iuxta petrum de tarentasia

in primo sententiarum. **F**initi ad infinitum nulla est proportio:
ergo nec vlla vnio. **H**oc locum habet in vnione naturali. non
in supernaturali et voluntaria. **V**el sic et clarius scdm eundem
Proportio dupliciter accipitur. proprie scdm conuenientiam
q̃t̃tatis vt equaliū et inequaliū vel large scdm conuenientiā
ordinis seu habitudinis quozūcumq; agentium et patientium.
mouentium et motoꝝ. **P**rima non est inter deum et creaturas:
secunda sic. **S**icut inter celū et terram non est proportio scdm
conuenientiā quantitatis. quia se habet sicut punctus ad ip̃m
sed scdm conuenientiam ordinis agentis ad patiens. hoc autē
sufficit ad vnionem. vt patet in vnione forme et materie. seu
corporis et anime. **BELJAL.** **S**i cristus est homo: habet esse
creatum. ymmo si est particularis homo seu indiuiduū speciei
humane: habet esse suppositale seu personale. cum esse sit suppo
sitoꝝ. **S**i vero est deus: habet esse personale increatum. **E**rgo
in cristo sunt duo ypostatica seu personalia esse. ergo non est
quid vnum simpliciter. nec vna persona: sed due. **ANJMA.**
In cristo natura humana assumpta est ad esse ypostaticum in
creatum verbi eterni seu vnigeniti filij dei. **I**dcirco non est in
eo nisi vnum esse personale et vna persona. **BELJAL.** **E**x im
mediata coniunctione anime rationalis et corporis constituit̃
mox persona humana. **S**i ergo in cristo coniuncta fuerint sibi
inuicem imediate atq; formaliter corpus et anima: sequitur
q̃ sit persona humana inesse suppositali humano et creato sub
sistens. **ANJMA.** **D**ex est q̃ ex coniunctione imediata intri
seca anime et corporis resultat persona humana. dum corpus
et anima sibiipsis seu nature sue et ordini relinquuntur. et q̃
suum est agere pmittant̃. nec mox ad aliquid altius assumant̃.
Porro in cristo eodem momento quo anima eius fuit creata
suozq; corpori vnita: vtrumq; simul assumptum fuit a verbo
eterno. et suppositatum in esse verbi ypostatico increato. nec

vnq̃ habuit proprie speciei personalitatem. **BEVJAL.** Quid
ergo cōstitutum est ex cōiunctione anime et corporis in cristo
ANJMA. Vera et perfecta humanitas seu natura humana.
Magisq; proprie dicitur deus assumpsisse naturam humanā seu
humanitatem q̃ hominem. Homo enim dicitur res seu psona
habens humanitatem. deus autem non assumpsit rem aut per
sonam habentem humanitatem: sed ipsam humanitatem. **BE**
VJAL. Quare ergo cristus vocatur homo? Dicit namq; potius
deberet deus et humanitas: nō deus et homo. **ANJMA.** Dicit
homo ab humanitate assumpta ad esse verbi psonale eterni. si
cut et quilibet homo dicitur homo a sua humanitate in p̃prio
et creato esse personali suppositata. **BEVJAL.** Agere presuppo
nit. esse existentie siue psonali quia agere et pati proprie sunt
suppositoꝝ sc̃dm ph̃m. Si ergo cristus habet adiones naturales
nature humane: necesse est eum habere esse actualis existentie
humane nature. Tale autē esse est esse personale humanū crea
tum ergo habet huiusmodi esse. **ANJMA.** Fateor q̃ agere et
pati sunt suppositoꝝ loquendo naturaliter. Supernaturaliter
tamen per omnipotentiam dei fieri potest. atq; i cristo est factū
q̃ operari non p̃supponit esse personale ordinis ac speciei sue.
sed sufficit esse altioris nature et subsistentia increata. **BEVJ**
AL. Mira sunt ista iudeis et sarracenis. difficiliaq; ad creden
dum et quasi impossibilia ad intelligendū. Et nonne iquit cris
tus vere natus est ex femina matre? **ANJMA.** Immo plane
ex maria mundissima ac sapientissima virgine. sicut in alcho
rano sarraceni legunt. Que vt ait bernardus et ardozem ve
tite concupiscentie virtute castitatis in sua virginea carne ea
tenus extingit vt is in cuius conspectu nec astra munda sunt.
tante mūdicie carnem suam iudicauerit: vt etiam sue diuine
puritati eam assotiare non despexerit. Que virgo tametsi mun
da prorsus immaculataq; fuerit: humillima etiam fuit. Nunq̃

enī supra omnes angelos gloriata ascendisset: nisi prius infra
homines humiliata descendisset. hec bernardus. **HEL 722.** Ge-
nitum a generante suscipit esse substantiale. Generatio enim ē
productio rei in esse substantiali et existentia actuali. quemad-
modum alteratio est acquisitio alicuius esse accidentalis. **Cristus**
ergo ex substantia matris natus: ex matre personale humanū
habet eē. **AN 722.** Pater aut matris ille vel illa dicitur quod vel qua
de sua substantia producit simile sibi non in genere tantum:
sed in specie. Ad rationem ergo generationis filiationisq; suf-
ficit quod genitum a generante naturam generantis accipiat. Sic
itaque **cristus** ex substantia matris temporaliter natus: humanā
ab ea speciem et carnē sortitus est. **HEL 722.** Si **cristus** verus
existens deus ex virgine natus est: deus ex virgine esse sumpsit.
et esse incepit. ergo mutationem incurrit. **AN 722.** Jam dixi
quod ad rationem generationis sufficit naturā specificam ex gene-
rante accipere. Cum itaque verbum eternū humanam ex illibata
virgine carnem assumpsit: vere ex ea genitum perhibetur.
Nec ideo tamen in aliquo mutatum. Quia sicut ab eterno de-
creuit: in tempore naturam humanam assumpsit. et eam suo p-
sonali increato esse univit. nulla mutatione facta in deitate: sed
in assumpta humanitate. **Non** enim verbum eternum unitum
est humanitati ut pars. aut quid cōmixtum inclusum ve aut
circumscriptū in ea: sed assumpsit eam ad se. suumque esse ppos-
taticum incommutabile manens cōmunicavit eidem. suppositando
ipsam in illo. **HEL 722.** Ex duobus existentibus in actu nunquam
fit simpliciter unum. **AN 722.** Ex duobus existentibus in actu
personalis actualisq; exstantie nunquam fit per generationem una
persona. **humanitas** autem **cristi** nunquam fuit existens in esse p-
prie personalitatis ut supra demonstratum est. **HEL 722.** **As-**
sertio autem ista non parum derogat excellentie veri ac impermu-
tabilis dei. puta quod sit natus ex muliere. infansq; effectus. passus

ac mortuus. **ANIM.** Assertio fidei huius maxime cōgruit
īfinite bonitati pietati liberalitatiq; dei. ymmo et ardentissimo
eius amori ad genus humanum. Quia vt patuit supra. bonum
cōmunicatiuum est sui. In hoc igit potissime cōmendatur atq;
ostenditur infinita verbi eterni bonitas: q; suum esse diuinū
ppostaticum tam plene tanq; īmediate cōmunicauit nature hu
mane. In hoc quoq; preclarissime īnotescit infinita dei pietas
q; pdito generi humano tam gratiosissime dignatus est subue
nire. et ipsum personaliter visitare eiusq; infirmitates et inde
trahibiles defectus subire assumere tolerare pro curatione et
saluatiōe illius. Deniq; cū caritas sit vis vnitiua: nōquid ī hoc
euidētissime declaratur ineffabilis caritas ad humanum gen?
q; naturam humanā sue deitati ppostatica vnione qua maior
aut vicinior esse nequiuīt: cōiunxit. Verum si diceremus passi
onem. mutationem. infirmitates humanas. et mortem cecidisse
in ipsam deitatē: recte assereres nos diuine maiestatis derogare
honozi. Sed cum fateamur in cristo sibi inuicem sic esse vnitas
deitatem et humanitatem: vt fiat ī cristo cōmunicatio ydioma
tum. hoc est q; diuina ascribuntur hoī. et humana deo: vtraq;
natura in sua integritate ac pprietate incōfusa īuiolataq; per
manente: nullatenus diuine videmur excellentie derogare. **BE**
VL. Non decuit maiestatem veri ac omnipotētis dei taliter
fragili humanitati copulari. tanq; extreme ymmo infinite dis
tantia in vnam conuenire naturam. **ANIM.** O si scires atq;
ppenderes qualis fuit humanitas quā assumpsit vnigenit? dei
fili? dū eā assumpsit. **BEVL.** Nōne similis vrē humanitati
in specie specialissima? **ANIM.** Similis vtiq; ī eēntialib?: ī
accēntalib? vero ineffabiliter pulchrior ac dignior. Vtpote oī
plenitudine. grē ac virtutū ornata. oī sapia scia atq; prudentia
decorata. cūctis btitudinib? donis ac fructib? adīpleta. ymmo
et beatifica deitatis visiōe ac fruiōe pclarissime sublimata:

Eodem quippe momento quo creata est anima cristi suoq; eoꝝ
pori infusa: repleta est tota capacitas eius gratia gratum faci
ente. et donis gratie gratis date. omni virtute infusa p̄fectioni
anime eius non derogante. omni sapientia atq; scientia. omni
dono spiritus sancti. fructibusq; spiritus ac beatitudinibus. ym
mo tam clare ac profundissime cepit deitatem per speciem con
templari: vt nūc contemplatur eandem. cum tanta iocunditate
atq; excellentia sicut a mente creata conspici potest. Sicq; hu
manitas illa fuit iestimabiliter pulchrior dignior excellētiore
atq; diuinior omni āgelico spiritu. omni cherubin et seraphin.
BEVLIV. Nimis vehemēter extollis cristum. **ANIM.** Nō
plus q̄ sacra docet scriptura. et innumerabilia attestantur mi
racula: reuelationesq; dēsuper facite. **BEVLIV.** Sed quid ne
cesse fuit deum sic exinaniri: atq; hoīez fieri? **ANIM.** Nulla
ad hoc faciendum necessitas cōpulit deum. Nec fuit necessariū
necessitate absoluta: sed condicionata. fuitq; ita fieri congruen
tissimum pro redemptione generis humani. **BEVLIV.** Vnde.
cur. et quomodo saluatum est genus humanum per cristum?
ANIM. Sacra nos scriptura docet. quod et partim ī alcho
rano habet. quemadmodum prothoplausti in paradiso exñtes
dei preceptum sunt transgressi. indeq; propterea eieci. et cum
ōni sua posteritate priuati gratia. felicitate. et gloria ad quas
conditi erant. **BEVLIV.** Quibus? **ANIM.** Conditī nempe
erant in originali iusticia ad obtinendum in celo felicitatē eter
nam cum āgelis sanctis. idest claram et imediatam ac frutiua
visionem diuine essentie in seipsa per speciem. **BEVLIV.** Sz
essio: quomodo autem per transgressionem primoz parentum
tota eoꝝ posteritas priuata est tanto bono? Nunquid trans
gressio illoꝝ iuste imputatur his qui tunc non erant. nec eam
poterant deuitare? Aut qua dei equitate pena eis infligitur qui
transgressioni illi nunq̄ consenserunt occasionēve prebuerunt

Nonne peccatum ad deo est voluntarium: quod peccatum non est nisi sit voluntarium: **ANIMM**. Si rex aliquis aut princeps suo conferret militi bonum feudale castrum seu oppidum ea conditione quod si miles ipse suo fidelis domino gratus atque obediens esset: tale feudum sibi et suis posteris remaneret. Si vero inobediens fieret et hostibus domini sui consentiens: hoc dono sibi gratis collato tamen ipso quod eius posteritas priuaretur. Itaque si miles ipse fieret suo domino infidelis rebellis ingratus: Nonne tamen ipse quod sua posteritas iuste priuaretur huiusmodi feudo: **HELIAL**. Utique eo praesertim quod hoc fuit ei gratis datum: nec aliunde ex debito iusticie debebat posteris eius. **ANIMM**. Sic dico et ego quod originalis iusticia. gratia gratificans. et beatitudo eterna erant et sunt supernaturalia dona primis parentibus gratis data aut promissa: nec aliunde ex debito iusticie ipsis aut sue posteritati debebantur. Iusto igitur dei iudicio primi parentes ob suam transgressionem priuati erant cum tota sobole et posteritate sua donis praetactis. atque dampnationi id est carentie beatificae visionis addicti: nisi diuina eis pietas subuenisset. Sed quero an ne putes filios iuste priuari posse etiam hereditariis bonis que sibi iure debentur: pro suorum iniquitate parentum: **HELIAL**. Apud diuersos diuersa sunt iura positiua. et pro crimine lese maiestatis tale quid iuste agitur apud quod plures. Preterea dato quod originalis illa transgressio sic imputetur et puniatur in posteris. cur ea de causa seu decuit seu oportuit deum incarnari ut tangere incepisti: **ANIMM**. Quemadmodum sua transgressione dampnatus fuit adam cum posteris et toto humano genere: sic totum genus humanum indiguit saluatore. cuius virtute ac meritis ad pristinam sui creatoris gratiam reducere retur. et ad originalis iusticie conformitatem. amissam quoque recuperaret felicitatem. **HELIAL**. Non potuerunt primi parentes se ipsos ac posteros suos deo reconciliare penitendo: sicut se et suos perdidit transgrediendo: **ANIMM**. Nequaquam.

Fuit enī ī prothoplausis ante eoz lapsum originalis iusticia
vt modo dixi. non solum vt in determinatis personis: sed etiā
vt in primis principijs totius humane ppaginis. fuitq; in eis
nature integritas. et erant creatori suo multum accepti. sicq;
habere poterant actionem transeuntem ī omnem eoz posterita
tem. Priuati vero excellentijs tantis et corrupti. deoq; abho
minabiles facti: nec sibi nec sue posteritati valebant recuperare
quod amiserant. ymmo certe magna fuit ac ineffabilis miseri
cordia creatoris q; eos nō condempnauit totaliter nec occidit
mox vt transgressi fuerunt. Necessarius ergo fuit humano ge
neri cōmunis saluator ad totius nature reparationem ydone⁹
cuius actio virtus et meritum transirent ac diffunderentur in
totum genus humanum. **BEVIAL.** Esto vero. Sed cur opor
tuit talis saluator vt deus existeret? Nonne hō aliquis sanctus
et innocens. aut angelus gloriosus satis huic peragendo myl
terio extitit ydoneus? **AMM.** Si ad porcīnam illam et car
neam felicitatem que in alchorano promittitur creatum esset
genus humanum: per aliquam puram creaturā redimi forsan
et saluari potuisset. sed quia ad supernaturalem celestēq; et an
gelicam beatitudinem conditum fuit. que beatitudo est bonum
quodāmodo infinitum. eo q; est īmediata et clara infiniti boni
fruitio: non erat pura aliqua creatura ydonea tantam prome
reri ac recuperare toti humano generi felicitatem. Natura de
niq; vt aiunt philosophi in infinitum quodāmodo est cōmu
nicabilis. ideo ipsam naturam humanam et omnē sobolem pso
namq; ei⁹ creatori reconciliare excessit pure creature facultatē
virtutē et gradum. peccatum q; cum sit offensio dei maiestatis
īnense: est enozmitatis quodāmodo infinite. totius igitur hu
mani generis crimina tollere pure non congruit creature. Ob
has itaq; et alias perplurimas rationes latius a nostris docto
ribus assignatas: deus fact⁹ est homo. dei videlicet atq; hoīm

mediator. Qui scdm qd homo potuit satisfacere ac mereri ex
vnita namq; deitate efficaciam habuit et dignitatem prome
rendi ac satisfaciendi immensam. Porro vt pulchre ait ancel
mus. Angelus mitti p homine non debuit. quia nichil homo
ad angelicam naturam ptinuit. homo vero mitti etiam non de
buit. quia omnis peccator homo: et peccator peccatozem non
redimeret. Illum ergo mitti decuit. qui solus sine peccato deo
hominem reconciliare potuit. Tantam preterea facere redemp
tionē homo non potuit. deus non debuit: decebat igitur vt deus
pariter et homo esset qui hoc faceret. **BEVJAL.** Si totum ge
nus humanum cristus redemit vt tu predicas: cur igitur non
omnes saluantur? **ANJMA.** Meritum cristi est generalis me
dicina curatiua et saluatiua generis humani: talem vero medi
cinam necesse est applicari his qui curari et saluari debent per
eam. **BEVJAL.** Qualiter et per que fit applicatio illa? **ANJ**
MA. Per fidem catholicā et sacramēta ecclesie. maxime vero
p caritatem qua homines cristo pprie incorporant. et tanquā
mēbra suo capiti salubriter cōuertunt. **BEVJAL.** Nemo ergo
saluari potest nisi per euangelicam legem fidemq; tuam cristi
anam. **ANJMA.** Verissime conclusisti. presertim pro tempore
euangelij propalati. Vmmo et ab ipso mundi exordio salutem
obtinere potuit. nullus nisi per fidem cristi explicitam aut sal
tem implicitā. **BEVJAL.** Nimis artas viam salutis: nimis qd
legē tuā extollis. **ANJMA.** Non plus certe qd vtriusq; testa
menti docent scripture. **BEVJAL.** Quo merito cristi: et qua
liter merito illo redemptum est genus humanum? **ANJMA.**
Tota cōuersatio cristi in hoc secula fuit meritoria nobis: po
tissime tñ merito sue passionis et mortis quam pro nobis susti
nuit: nos redemit. **BEVJAL.** Occisio cristi fuit potius offen
sua dei qd placatiua velut si quis interficiat filium regis: rex
grauius quā ante erit indignatus. **ANJMA.** Occisio cristi

ex parte occidentium fuit grauissimum scelus . pro quo iudei
infelices vsq; in presens pro maxima parte deleti sunt ac dere
li di. **De** ex parte patientis inquantū videlicet cristus dei vni
genit⁹ ex ardentissima caritate. summa obedientia. incōpabili
patientia. et perfectissimo iusticie zelo: amarissimā et ignomi
niosissimā mortē pro nostra salute sustinuit. eamq; ad nostram
reconciliationem satisfactionem et beatitudinē ordinauit. Sic
passio mors et occisio cristi passiva fuit et est virtuosissima.
humanog; generi redemptio salus et vita. **Ad**iuua vero fuit
econtra vt iam dixi sceleratissima. **N**empe vt ait guillermus
parisiensis i libro de sedis et legibus. **N**on solum occisio cristi
scelex omniū maximum fuit: quin et ipsa sacrilega violentaq;
manuū iniectio de qua mathei. xxvi. manus iniecerunt in ihm
tam atrox fuit et tā execrabile scelus. q; scelera que ab exordio
mundi cōmissa queq; vsq; in finem eius cōmittenda sunt ōnia
simul collecta non tam atrocita profecto nec tam enozmia cen
senda sunt: quantum fuit illud vnicum nephandissimum scel⁹
iniectionis manuū in personam diuinā. **BEAT.** **U**nde ergo
seu a qua re cristus humanum genus sua morte redemit. **2123**
MA. **A** iugo certe et potestate tua o belial. a reatu originalis
peccati. a dampnatione inferni a seruitute iniquitatis et cor
ruptionis. **BEAT.** **N**on mix si fatigeris in respondendo: cū
et ego iam fatigatus sum inquirendo. **De**oq; si placet paululū
respiremus. quatinus interim confortatus conferam tecum de
sacrificio vestre legis . hoc est de sacramento eucaristie quod
adoratis. qua in re tot⁹ pene mundus vos deridet cristianos.
maximeq; delirare existimat insensatos.

De prestantissimo eucaristie sacramento eiusque institutionis
efficiente causa et finali. Tractatus septimus.

BEZII.

O Randiloqua hactenus fuisti o aia. et de arduis ac
g summis rebus acute multum ac splendide non secus
ac alter appollo intonasti. Sed plura tamen adhuc
querenda restant in hoc defensorio quam que adhuc
interrogata fuerunt. **ANIMI.** In tam arduo atque alto negotio
haud dubium quin plura quesita erunt quam inuenta. ut ait aug.
BEZII. Si tu scires o aia quanta illa sunt et quam multa que
aduersum christianos hebrei. turchi. arabes. et reliqui sarraceni
obiciunt. **ANIMI.** Non quanta modo aut quam multa. sed que et
qualia sunt: libere perserto o belial. **BEZII.** Te prouocare nolo
tibi parumper indulgeo: neque tuo tam acriter ut putas capiti insidior
ANIMI. O vulpinam facundiam domesticis capiundis auibus
fila parantem. O caninam o lupinam nulla re contentam negliguam.
Tria sunt insatiabilia ut ait salomon prouer. xxx. tu belial. rogas.
atque arida. Sed age: dicant hebrei. dicant turchi. dicant arabes
dicantque et quam heretici quod maluerint: oblatrent. subsanent. irrideant
Ut vnicuique manus: sic et lingua libera est. Sed nullum sane tam
fucatum ipsi coloratum ve de nostra fide mendacium dixerint: qui
uestigio catholica atque euangelica veritate refellat. **BEZII.**
Blasphemia iudei: arabes insaniam esse dicunt. credere conuersionem
panis in corpus christi. et vini in sanguinem et post deuorare sa-
cramenta. **ANIMI.** Res non nouam neque inauditam persers o belial
Vetus quidem est infidelium hic dicendi modus. Audi paulum vas
a deo electum. Ihesum inquit crucifixum predicamus: iudeis quidem
scandalum gentibus autem stulticiam. i. co. i. Rem inquam non nouam neque
inauditam loquaris. Et ego tibi multisque noua forsitan et inaudita: per
pulchra tamen atque verissima dicam. **Hoc** superexcellens euca-
ristie sacramentum de quo irreuerenter nimis ac nimis impudenter tuo

tuorumque infidelium more locutus es: non aliud prefigurat quam nos
ex gratia in christo ihesu assecuturos refectorem vite eterne.
sicut in hoc mundo pane et vino reficimur. Quando igitur cre-
dimus christum cibum mentis: tunc ipsum sumimus sub specie-
bus corporis cibantibus. Et cum oporteat nos in fide hoc con-
cedere quod cibationem vite spiritus assequemur in christo cur non
ostendamus hoc credere in eucharistie sacramento. Sperandum
est omnes sapientes omnino velle degustare cibum illum per
fidem in hoc mundo: qui erat in veritate cibus vite eterne in
alio. **BEVIL.** Quomodo persuadetur omnibus gentibus sub-
stantiam panis in corpus christi conuertere in hoc eucharistie sa-
cramento. **ANIM.** Qui fidelis est scit quod verbum dei in christo
ihesu nos de miseria huius mundi transfert usque ad filiationem
dei. et possessionem vite eterne. quia deo nichil est impossibile.
Si igitur hoc credimus et speramus: tunc verbum dei secundum or-
dinationem christi non hesitamus posse panem in carnem mu-
tare. Si natura hoc facit in animalibus: quomodo verbum hoc
non faceret. per quod deus fecit et secula. Exigit ergo fidei neces-
sitas hoc credere. Nam si hoc est possibile quod nos filii dei qui
de terra sumus transformemur in christo ihesu verbo dei in filios
dei immortalis. heredes quidem suos coheredes autem christi: et
hoc credimus et futurum speramus: credere nos similiter oportet
transubstantiationem panis in carnem. et vini in sanguinem. per idem
verbum per quod panis panis est. et vinum vinum. et caro caro
et sanguis sanguis. et per quod natura cibum conuertit in ci-
batum. **BEVIL.** Hec conuersio substantie panis difficulter
attingitur. **ANIM.** Fide facillime. Nam sola mente hoc est
attingibile. que solam intuetur substantiam non quia est: sed
quid est. Substantia enim antecedit omne accidens. Et ideo
cum substantia absolute considerata nec sit qualis nec quanta:
et ipsa sola in hoc sacramento conuertitur. vt non sit amplius

substantia panis. sed substantia carnis: non est nisi spiritualis
ista conuersio. quia remotissima ab omni eo quod est sensu attingibile.
Non igitur augetur quantitas carnis ex hac conuersione
neque multiplicatur numero. **O**b hoc non est nisi una substantia
carnis in qua substantia panis est conuersa. licet panis sit in
diuersis locis oblatus. et plures sint panes qui in sacrificio ponuntur.
Sed mirabilis est in sarracenorum iudeorumque et aliorum infidelium oculis. ac proorsus incredibilis miraculosa hec rerum
transmutatio: sed longe mirabilior esse debet ab humano etiam
captu remotior totius vniuersi de nichilo miraculosa creatio
O cecitas. o dementia. o supina et crassa ignorantia. concedere
mirabili. credere difficili. et que faciliora sunt. et magis credibilia.
in fauorem quam humane consolationis introducta corde
obstinato renuere. **A**d magnam quippe dei misericordiam pertinuit
quod verbum caro pro nostra salute fieret: sed non minoris misericordie
fuit quod sue cristus ecclesie usque in finem seculi sub hoc sacramento
presens personaliter adesse voluit. **D**ici equidem non potest quod
misericorditer cristiano deus populo quo nichil auctore iheronimo
felicior. de hoc sacramento prouidit. qui merito de corporali
cristi absentia sine fine doleret: nisi per hoc sacramentum eius
presentie solatiu spirituale reciperet. **H**inc pia mater ecclesia
annalem corporis cristus festiuitatem recolens sacramentum ipsum
de cristus absentia singulare fidelibus suis solamen esse commemorat
Hinc etiam non absurde verbum illud euangelicum a quibusdam
exponitur. **E**go vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem
seculi. math. xxviii. **S**ubaudiendum est sacramentaliter
Facta namque seculi consummatione cum iussis utique erit. sed non
sacramentaliter et sub aliena specie: immo visibiliter et reuelata
facie. **V**erutamen hec visio sacramentalis cristus in via prefiguratio
quedam est et quedam preguustatio eiusdem cristus benedictionis
visiois. sueque diuinitatis fruitionis beatifice in patria.

In hoc enim sacro viatico quemadmodum preterita cristi passio
recolitur: sic futura beata fruitio prefiguratur. Canente eadem matre
ecclesia. Fac nos inquit domine diuinitatis tue perpetua fruitione
repleri quam preciosi corporis et sanguinis tui corporalis preceptio
prefiguratur. Sunt igitur in hoc excellentissimo sacramento repen-
tationes due spirituales delectationem premaximam cum interna
suauitate et admiratione gaudiosissima continentes. Et quia
repentata homini suapte natura maxime constat esse dulcedinis. nam
in primo repentatur modo memoratiuo summum totius humani ge-
neris meritum cristi videlicet passio dolorosa. in secundo quoque
modo prefiguratiuo summum generis eiusdem premium quod est ipsa
eterna fruitio gloriosa: consequens est hoc sacratissimum dei opus
et dei donum. nedum ex parte sui quod non solum diuina eloquia enun-
ciata ab homine. sed et ipsum verbum dei incarnatum realiter con-
tinet: quinymmo etiam ex parte repentatorum maxime delectationis
esse atque dulcedinis. Est igitur hoc sacramentum veritas: est etiam
et figura. sed aliter atque aliter. Preteritorum quidem atque presentium
veritas: futurorum vero prefiguratio. Cuius institutionem non ab
homine puro. non a papa. non ab ecclesia. sed ab ipso primo sum-
moque sacerdote et pontifice maximo accepimus deo et domino
nostro ihesu christo. eiusque sacrosancto euangelio. In quo quicquid
continetur est veritas. quicquid precipit bonitas. quicquid pro-
mittit felicitas. Ipse vero mediator dei et hominum christus ihesus
veritas est sine fallacia. bonitas sine malicia. felicitas sine mi-
seria. Cui semper et in omnibus pro sue sanctitatis ac vite excellentia
mirabiliumque operum efficacia credere atque obedire sub mortis
eterne piculo necesse est. Licet maiora his difficilioraque. a sensibus
quoque et humano captu remotiora nobis credenda reliquisset:
licet etiam. quod facere sed non tam congrue poterat. hoc sacramen-
tum omnium sacramentorum dignissimum ex quacunque alia simplici aut
composita materia. et sub quauis alia verborum forma fieri precepisset

HEZJAL. Capiō doctrinā tuam satis pulchram et satis ratio-
nabilem. tuisq; fidelib⁹ merito gratissimā futuram. Quomodo
sacramentum illud est figuratiuū cibationis vite eterne. per
quam cibationē tui fideles assequuntur hereditatē filioꝝ dēi in
cristo ihesu filio dēi. Et quō est similitudo cibationis illius in
hoc sacramento. atq; q̄ mente sola attingitur. fidēq; degustat
et capitur. Sed quid si archana hec a rudib⁹ non capiuntur:
forte enim nō solum id credere: magis autem sumere tanta sa-
cramēta abhorrebunt. Nempe si cognat⁹ crisi suusq; baptista
iohānes tam sacros contingere artus erubuit: tu cristiane qua-
liter audebis manducare? **ANJM.** Hoc vez si ī propria spe-
cie. siq; vt cetera manducabilia sumeretur. Porro hoc sacramē-
tum put est in sensibilib⁹ signis. habita fide. non est sic necessi-
tatis q̄ sine eo sumpto non sit salus. Sufficit enim ad salutē
credere. et per fidē māducare cibum vite. teste augustino sic
dicente. Ad quid paras dentem et ventrē: para mentem. crede
et maducasti. Quidē scdm̄ modernos theologos est rem sa-
cramenti sumere: sed non sacramentum. Judas autē cum suis
plurimis cōsortibus sacramentū: et non rem sacramēti sumpsit
Reliqui autem perfectiores vtrūq; sumunt: omnium vero īper-
fectissimi vt sarraceni et iudei: neutrum. Et ideo circa huius sa-
cramenti distributionē an et quibus et quotiēs fidelibus dari
debet: non ē lex necessitatis īposita. Quare si quis fidē habēs
se indignum iudicat accedere ad mensam tāti regis: hec humi-
litas laudande potius existit. Saluis tamen in omnibus alme
matris ecclesie institutis. Laudat enim aqud eundem augusti-
num zacheus qui dominum ihesum hospicio recipere non distu-
lit. Laudatur et centurio qui tanti hospitis dignitatem ponde-
rans cum sub tecta admittere sua recusauit. **HEZJAL.** Qui ve-
ro laudabiliores existunt qui rem sacramenti tantum: vel qui
rem piteret sacramentum suscipiunt? **ANJM.** Vtriq; boni:

sed qui vtrumq; sumunt meliores q̃ qui alter: quare et lauda-
biliores. Sic est autem de fidelibus raro cōmunicantibus vt de
sternutatioe et quibusdā apostematib⁹ dici apud medicos solz
bonū signum de mala causa pueniens. agnicio videlicet pprie
indignitatis ex pruritu cōscientie descendens. **BEVJAL.** Quā
igit mercedem habituri sunt qui vtrūq; suscipiunt? **ANJMA**
Duplicem. vnā quia cum veneratione tractant. alterā quia
dignis ad id se coaptant moribus. **BEVJAL.** Tela fere omnia
obiecta q; mea laqueosq; et rethia iam iā euasisti o anima: sed
non habes credo quid huic tādē vltimē quā statim facio ob-
iedioni rñdeas. **ANJMA.** Si non habeo: cristus habet mea.
spes et meus amor. Ille ille est qui triplicē vna tulit hora de te
pstrato victoriā. Ille est tui regni terroz. vindex. spoliatoz. do-
mitoz. Si tuas sustinere versutias nō valeo: ipotentiā ille meā
iuuare dignabit. hunc appello. **BEVJAL.** Cōplures non am-
bulantes in tua lege noui. qui tñ iuste virtuososq; et iusti⁹ sane
q̃ pleriq; ex tuis viuunt. Qua fronte igitur. qua temeritate.
quaq; dementia tam sinceros atq; pios virtutū cultozes et vici-
oz osozes animos eterne morti addictos vos cristiani diffinire
audetis? Erit ne igit acceptoz psonaz deus? Erit ne virtuosus
anim⁹ vicioso deterior? Et nūquid recta dei iusticia p humana
falsa opiniōe curuabit? **ANJMA.** Si clamosam hanc verboz
rabiem. si ventosam hanc sermonis pōpam. et inflatā dicendi
copiam verbo vno quatiero: nonne silentiū tibi. michi quoq;
palma debet? **BEVJAL.** Etia. **ANJMA.** Bene vtiq; tales
sed non in via currunt. **BEVJAL.** Tam breue hoc quid sibi
velit: nō satis mediussidi⁹ intelligo. **ANJMA.** Accipe sensum
de hinc iubente ratione sile. Cōsequende salutē nō fide sola. nec
sola iusticia. sed iusticia cū recta fide opus est. Iustus enim ex
fide viuit. ro. i. Et sine fide ipossibile est placere deo. hebze. xi.
Intellexisti hec omnia o sathan? Superest adhuc tibi quicq; o

torstuose serpens qđ tua non eiacularit aspidā lingua vir?
Si habes: emitte. iace. euome: de bachare. fure. Samaritanum
certe peritum habeo medicū qui me tuos cōtempneremorsus.
artefq; et iacula non pauere tua edoceat. **HELIAL.** Miroz
tuū ingenium puella o dignissima credi esse dea: tuam vero de
mentiam magis magisq; ammiroz. Que sic vnus infatuaris
amore tā infirmi: qđ in eo ab ymo pede summū vsq; ad verticē
non sit inuenta sanitas. tam deformis: vt pro leproso habitus
sit. tam pauperis: vt ipsomet teste reclinatorium capiti non ha
beret. Insup ipse suus ppheta dauid eum vermē. non hominē
vocat. plebis abiectionē hoīm q; opprobriū. **Et ysaias** despectū
eum et nouissimum viroz. virum doloꝝ. et scientem infirmitatē
appellat. Amice ergo te hortoz et requiro. teq; etiam bona ca
ritate ammonéo. tui vt misereri. tibiq; idulgere aliquando me
mineris. **D**ano quoq; huic ac sterili valesatiens amori michi
obedire non detrahes. cōtraria tibi malis antedictis bona oīa
largituro. pro valitudine mala votiuam sospitatem. pro defor
mitate decorē. diuicias pro paupertate amplissimas. **ANJMA**
Tace tu. atq; abi rem malam sathana. dominumq; meum atq;
deum quem colo quem honozo. contumelijs inhonorare cessa.
Dira alioquin his que habes addi supplicia imprecor. Satis iā
satis ad ea nuper obiecta respōsum est. Decebat te potius alia
si que habebas irresponsa opponere. **T**ibi etēi longe antea dixi
qđ amor meus et deus meus cristus ihesus qui teste ppheta spe
ciosus forma erat pre filijs hominum. omnium insuper homi
num sanissimus. quia optime naturatus. vtpote sine corrupti
one et sine iniquitatibus conceptus. atq; ditissimus. quia celi
et terre marisq; et omnium que in eis sunt dominus: exinani
uit semetipsum pro me serui formam accipiens. in similitudi
ne hominum factus. et habitu inuentus vt homo. philippen
sis. ij. voluntariam paupertatem eligens. vulnera insuper.

sc̄reatus. et flagella tanta in passione sua vltro suscipiens. q̄
eatenus et infirm⁹ et leprosus et abiect⁹ vermisq; et nō homo
reputat⁹ est. In passione enim nō apparuit in cristo deo nostro
species vult⁹ aut decōr maiestatis. sed abscondita ī eo fuit vir
tus diuine potentie. et apparuit in dolorib⁹ īfirmitas humane
nature. Hinc optim⁹ ille cāticorū interpres atq; in ea re nullo
non etiā origine minor iohannes cardinalis ambianensis. in
p̄sona xp̄ifere virginis alme sic insit. **N**igra sum sed formosa
filie iherl̄m. **N**igra sum. animi merore confecta. **N**igra sum. des-
pecta obfusca obscurata. Quia decolorauit me sol moriēs. dis-
colorem me fecit sol obscurat⁹ et obfuscatus. **N**igra sum in opi-
nionē hoīm īfidelīū: sed in rei veritate formosa sum. **N**igra sum
in apparentia. et despecta tanq̄ mater leprosi: sed formosa sum
in veritatis existentia. et tanq̄ vere dei genitrix glorioza. **N**i-
gra sum sicut tabernacula cedar quia nō reputor tabernaculū
regis eterne glorie: sed sicut ceterē matresquarū ventres taber-
nacula sunt filiorū meroris et tenebrarū: sic reputata sum īter
tabernacula cedar. qđ interpretat⁹ tenebre vel meror. Verūpta-
men ego formosa sum sicut pelles salomonis. **N**ā sicut ille intra
se archam typicā continuerunt: sic ego intra mea viscera verā
archā cōtinui xp̄m videlicet. cui⁹ caro significat⁹ p archā. cui⁹
anima designatur p vrnā aureā que erat in archa. et deitas de-
signat⁹ in manna. Et sicut pelles salomonis totum ptegebant
tabernaculum: sic sub vmbra mee defēsiōis ptego totā ecclesiā
Ego quidem similis pelli rubricate. quia per compassionem do-
loris tincta sum in passione filij. Similis quoq; pelli iacindine
contemplatione celestium et amore. **N**olite ergo o filie iherl̄m
cōsiderare qđ fusca sum: sed considerate potius qđ formosa sum.
Nam ideo fusca sum quia decolorauit me sol. cui ī passione sua
nō fuit species neq; decōr. Recipiet autem speciē et decorem. et
ego cū ipso recipiā. **N**am per gloriā resurrectionis credet⁹ ipse

deus: credar et ego genitrix dei. Filij matris mee synage pugna
uerunt contra me negantes me matrem dei. et filium meum negantes
deum. Et quia mea repulerunt opem: relicta eorum perfidia transiui ad
custodiam gentium fidelium. Ideo posuerunt me custodem vineis gen
tium. Vineam meam de qua nata sum synagogam propter suam infidelita
tem non custodiui hec ille. His igitur pensatis. et cum reuerentia
animi. et cordis pietate librat: qua fronte miroz. qua temulentia
suadere mihi audes o belial ut te amem. ut te sequar. ut te audiam
Suade motibus ut coequentur solo. fontibus sua ut repetant flumina
fluminibus ut in freta non currant. Tam possem ego ibesum
non amare: quam suum relinquere solitum phebus cursum. Si posset
carere niuibus algidi montes. aut maria piscibus. aut feris
silue: obliuisci potero nate virginis alme tui. Ante leues ergo
pascuntur in equorum cerui. et freta desolent nudos in litore
piscis. Ante pererratis amboz finibus exul aut aram parthos
bibet. aut germania tygrum: quam nostro crisi labatur a pedore
vultus. Dum iuga montis aper. fluuios dum piscis amabit. dum
thymo pascuntur apes. dum rose siccat. In freta dum fluuij
current. dum montibus umbræ lustrant. conuexa polus dum
sidera pascet. Semper honos criste tuus. nomenque tuum. laudesque
manebunt. Suades tu o belial quam eterna luce relicta: te princi
pem tenebrarum sequar quam pessimum regem pro latrone improbo
quam mitem corde principem pro seuerissimo tyranno dimittam. Ego
certe si hoc facio: non tam desipere quam furere deinceps. Si hoc facio
a summo bono in te malorum pessimum cado. ab alto celorum culmine
in infimum tecum precipitum labor. Ego ego amens proculdubio sum
si bonum pro malo. si lucem pro tenebris. si requiem pro labore. si cristum
pro belial. si deum pro dyabolo relinquo. Que ei conuentio cristi
ad belial? ait apostolus. ij. cor. vi. Potius igitur audiendum est
cristum. ipsumque imitandum: qui sempiterna donat gaudia.
quam te qui perpetua ingeris supplicia. Hec est inquit ipse vita.

eterna vt cognoscant te deum vey. et quē misisti ihesum xpm
.io. xvi. Et rursus. Qui credit in me etiam si mortu⁹ fuerit vi
uet. io. xi. Et tercio. Si quis michi ministrat me sequat⁹. Et vbi
ego sum: illic sit et minister me⁹. io. xij. Et itez. Pater quos
dedisti michi volo vt vbi ego sum: et illi sint mecū vt videāt
claritatē meā quā dedisti michi. io. xvij. Cetez tu mendax es:
xps aut verax. ymmo ē ipsamet p̄ima atq; increata. sed non in
genita veritas. Tu mors ipsa. mortisq; et peccati et tenebrarū
exterior⁹ fomes: ipse vero lux est viuos in eum credentes illumi
nans. et vita mortuos quosq; fideles eterne viuificans. Tu a
celis auisus: ipse ad celos via atq; hostium est. Ego sum inquit
hostiū. ego sum via. veritas. et vita. Sensus ē o homo. Vis in
trare: ego sum hostiū. vis ambulare: ego sum via. vis non falli
ego sum veritas. vis non mori: ego sum vita. io. xiiij. Ego sum
via. veritas. et vita. via in exemplo. veritas in p̄misso. vita ī
p̄mio. Via in terra: veritas in doctrina. vita in patria. Ego sū
via. veritas. et vita. via errantib⁹. veritas dubitantibus. vita
mortuis. Rursus tu noctis eterne. pfundi⁹ et tenebrosi chaos
pallenti⁹q; vmbraz ductor ymmo seductor. rector ymmo tortor
existis: ipse vero lucē eternā inhabitans. ymmo lux ipsa illumi
nans angelis lucis et lucido celo p̄est. Tu de deoz sum es: ipse
vero de supernis. Sed a quibus putas supernis? Ab isto quē
palpam⁹ aere? Ab ist. Ibi enim et aues: volitant. A quib⁹ sup
ernis? Ab isto qd videmus celo? Et hoc absit. Ibi sol et luna cete
raq; voluunt sidera. De angelis? Neq; hoc intelligatis. Per illū
et angeli facti sunt per quē omnia facta sunt. A quib⁹ ergo su
pernis crius? Qui recte vt ait aug⁹ hoc scire voluerit: ab ōni
cum sensibili atq; visibili. alterabili. mobili. locoq; diffinibili
suam abstrahere mētē. sursumq; eleuare oportet. A supernis er
go cri⁹: hoc est. ab ipso summo supno atq; altissimo toti⁹ fon
tana deitatis patre. Supra quē nichil. et cui cetera creata oīa

ipsum etiā altum atq; amplum celū cōparata: infima certe sunt
minimiq; instar puncti angusta sunt. pusilla sunt. atq; exigua.
Omnia quippe creata vt ait gregori⁹ que iusta que pulchra
sunt: dei iusticie et pulchritudini comparata. nec iusta nec pul
chra sunt. ymmo nec sunt. **C**risto itaq; et non tibi credere
Illum et non te audire. illū et non te imitari volo. qui me in
fectam facere. et defectā reficere voluit. **I**llū insequi atq; amare
illum venerari atq; adorare volo. qui me sua saluauit gratia:
te vero sua iusticia cōdempnauit. **I**llum item colere. illi inīti
atq; adherere volo. qui pater. qui mater. qui frater. qui soror.
qui sponsus. qui omnia michi est: etiam propter eum si opus
est: patre et matre fratribus spretis atq; sororibus. **B**ernardo
enim auctore. **S**i ipium est scōm seculum contempnere patrem
et matrem: propter cristū contempnere pñssimum est. **E**t iero
nimo. **O** dirum patrem et seuam matrem. ymmo non parentes
sed peremptores qui te malunt perire cum eis. q̃ regnare sine
eis. **E**t crisostomo. **A**n ignoras o anima q̃ qui habet ihesum
habet patrem et matrem. habet et omnem amicum. **E**t ambro
sio. **O**mnia nobis in cristo. et cristus omnia in nobis. **S**i de
siris sapientia. **S**i esuris: panis est. **S**i febribus estuas: fons
est. **S**i vulnus curare desideras: medicus est. **S**i iniquitate gra
uaris: iusticia est. **S**i auxilio indiges: virtus est. **S**i peccati
pondere opprimeris: mitis est. **S**i mortem times: vita est. **S**i
celum desideras: via est. **S**i tenebris refugis: lux est. **S**i ci
bum queris: panis est. hec illi. **E**go igitur licet sparsa crine et
scissis vestibus vbera quibus me nutrierat mater ostendat:
licet in limine pater iaceat. contempta matre. percalcato
patre pergam. et siccis oculis ad crucis vexillum euolabo.
Solum enim dicente ieronimo pietatis genus est in hijs fu
isse crudelem. **Q**uomodo enim vt ait bernardus te inueniam
ihesu inter parentes meos: qui non es inuentus inter tuos?

Nut quō te cum gaudio inueniam: quem mater dolens rix in
uenit: **I**nuenerunt eū inquit scriptura in medio doctorū. **N**it q̄
ad eū mater. **F**ili quid fecisti nobis sic: **E**cce pater tuus et ego
dolentes querebam⁹ te. luce. ij. **I**hesus in medio mundi. in me
dio duū animalū nat⁹. in medio doctorū in medio discipulorū
cōuersatus. in medio latronum crucifixus est. **E**cce qualiter me
dia in diuinis p̄sona medium semper securum virtutū habita
culum diligit. suo nos exemplo instruens. vt quemadmodū ipse
fecit. ita et nos faciamus. **N**empe vt pulchre et notanter ait
gregorius. **C**risto nos similes oportet esse in via: si debemus
ei similes esse in patria. **P**rocul igit a me discede o dāpnate
cristo in ōnibus cōtrarie sathana. fomes peccati. nutrimentum
facinorū. pabulū mortis. discede a me. discede inq̄ a me. quia iā
ab alio amatore p̄uenta sum. qui michi longe meliora obtulit
ornamenta. et anulo fidei subarrauit me. longe te nobilioz et
genere et dignitate. **O**rnauit enim iestimabili dextraterio dex
tram meā. et collum meum cinxit lapidib⁹ preciosis. **T**radidit
aurib⁹ meis inestimabiles margaritas et circūdedit me vernā
tibus rosis. gemmisq̄ choruscantib⁹. **P**osuit signū in faciem
meam: vt nullū preter eum amatorem recipiam. **I**nduit me ci
clade auro texta. et innumezis monilib⁹ ornauit me. **O**stendit
michi thesauros incōparabiles quos se datur michi si in suo
amore durauero repromisit. **N**on ergo possem ad contumeliam
prioris amatoz vel aspicere aliū: et derelinquere illum cū quo
indissolubili caritate vincta sum. **C**uius nobilitas celsior. po
tentia fortior. aspectus pulchrior. amor suauior. et omnis grā
elegantior. **A** quo michi iam thalam⁹ collatus est. cui⁹ michi
organa modulatis vocibus resonant. cui⁹ michi virgines cla
rissimis vocibus cantant. **I**am mel et lac ex ore eius suscepi.
iam castis ei⁹ amplexib⁹ astricta sum. **I**am cor eius cordi meo
sociatum est. et sanguis eius genas ornauit meas. **C**ui⁹ mater

virgo est: cuius pater feminam nescit. Cui angeli seruiūt: cui⁹
pulceritudinem sol et luna mirantur. Cuius odoze reuiuiscūt
mortui: cui⁹ tactu curantur infirmi. Cuis opes nunq̃ deficiūt:
cuius facultates nunq̃ decrescunt. Ipsi soli fidem seruo: ipsi me
soli tota deuotione cōmitto. Quem cum amauero: casta sum. cū
tetigero: munda sum. cū accepero: virgo sum. Nec deerit post
nuptias leta p̃genies: vbi partus sine dolore succedit. et quo
tidiana sobolisat fecūditas. Satis igit et plusq̃ satis tibi
fuerit. me q̃ppimum creatā fefellisse o belial: me vero iam et
recreatā. et precio tā precioso r̃demptam fallere iuuante cristo
redemptore non valebis. Abidum ocus atq; elabere sathana:
bisnigroq; tuo et flagranti baratro preceps īmergere.

Defensorium fidei contra iudeos here
ticos et sarracenos. Explicit feliciter.

Sequitur alius tractatus de eadem materia. editus per reueren
dissimum patrē dominum cardinalem de turrecremata ordinis
predicatorū eximium sacre pagine doctorem. Et diuiditur in
septem particulas scōm q̃ ibi sunt septem rōnes seu argumēta
efficacissima veritatem huius fidei stabilientia.

Argumentum primum.

Ocet nos diuina scriptura. et consonat naturalis
ratio ac moralis doctrina q̃ nō est credendū oī spūi
Et itē q̃ qui cito credit leuis fit corde ecci. xviii
Ideoq; amonemur pbare spūs an ex deo sint. Pro
inde quo icōprehensibilia atq; altiora sunt que pponunt cre
denda. eo efficaciora dnt eē argumēta quib⁹ illa credi oporteat
Hinc cristus docens trinitatem in diuinis atq; vnitatē confis
tere. asserensq; se esse filiū dei et cristū i lege pmissū ac pphīs.

et sacrificia sacramētaq; noua istituens ac nouā legem cōdens
non exegit a nobis vt solis ac nudis verbis suis crederemus.
sed varijs multisq; modis pbauit se vera docere atq; asserere
per opa miraculosa et supnaturalia que fecit. de quibus dixit.
Opa que dedit michi pater phibēt testimoniū de me. **io. x.** Et
rursus eodem capitulo. **S**i michi non creditis operib; credite
Itemq;. **S**i non facio opa patris mei. nolite credere michi. Et
itey. **S**i opa nō fecisset in illis que nullus alius fecit. peccatū
non haberent. **io. xv.** Vnde et ipsi aduersarij cristi infelices iu
dei stimulante inuidia dicebant. **Q**uid facim;. quia hic homo
multa signa facit. **io. xi.** Alioq; in loco quidam eoy dicebant.
Crist; cum venerit nūquid plura signa faciet. q̃ que hic facit
io. vii. Illud ergo in primis scire conuenit q̃ sicut homines
vniuersi vnus eiusdemq; sunt speciei. ita ad vnā eandem bea
titudinē siue ad eundem vltimū finem saluificum sunt creati.
Hec autē btitudo nō est feda et bruta vel voluptas quā pfid;
in suo alchorano machomet; repromisit in paradiso terrestri ha
bendam. sed est clara et pfecta visio deitatis fructiua ineffabili
ter deliciosa ac plenarie contentiua et quietatiua omnis desi
derij mentis create in paradiso celesti eternaliter possidenda. quā
in euangelio crist; docuit et repromisit. eiusq; euangeliste atq;
apostoli predicauerūt. **Q**nēadmodū igit̃ totum genus humanū
ad hanc beatitudinē et finem vltimatū saluificum est creatum.
sic omnium fideiū atq; electoy oportet esse vnā et eādem fidē
qua credant deū esse omniū creatorē iudicem ac remuneratorē
Et fuit hec fides ab exordio mundi a cūctis electis obseruata
Que tñ per tpm successiōes creuit et paulatim magis magisq;
explicita fuit. **I**nsup quia beatitudine tanta priuatū fuit gen;
humanū primoxtransgressione pntum. atq; per cristum ad ean
dem beatitudinē fuerat reparandū. **I**deo a mundi principio ne
cessariū fuit ad salutē habere fidem cristi explicite vel iplicite.

Que fides quia de supnaturalibus est. per naturales nō potuit rationes probari. sed pedetentī manifestata est hōibus. **P**rimo quidem per reuelationes diuinas. per angelicas allocutiones. per appiciones supernas factas sanctis patriarchis atq; prophetis qui fuere a mundi principio vsq; ad moysen. Deinde plenius facte sunt moysi ac pphetis veteris testamēti et per eos manifestate sunt fidelib; ceteris. **I**nterea vt scirem; talia diuinit; eē reuelata viris precipuis. attestatus ē omnipotens deus verbis doctrinis vaticinijs et predicationibus eorundem per copiosa et preclara miracula tanq; per supnaturalia testimonia et argumenta diuina que sunt tanq; sigilla omnipotentis dei scripturis et verbis sanctor; mirabiliter appensa. **I**n talib; enī vt pulchre ait hilarius que supra naturā sunt soli deo de seipso credendum est. Itaq; fides ista vocatur catholica. i. cōmunis siue generalis. generaliter enī inhesit cūctis dei electis a mūdi exordio tempeq; euangelice legis fuit pervniuersum mundum predicata diffusa ac recepta. **H**abuit quoq; ab ipso mundi principio miracula signaq; glorioza. **R**ēpe ī abel iusto sacrificante deo apparuit signum quādo venit ignis desursum sacrificia ei; cōsumens. **N**am vbi translatio nostra habet. **R**espexit deus ad abel et ad munera eius. gen. quarto. **A**lia translatio habet. **I**n flāmauit super abel et super munera eius. **S**ignum qđ posuit deus in caym. translatio enoch in paradisum: generale diluuium magna stupendaq; fuere miracula. **P**orro post diluuium sanctis patribus noe sem abraham ysaac iacob et alijs multis frequenter et gratiose apparuit et mirabilia fecit. **T**andem per moysen in egypto multa magnaq; deus fecit prodigia. per que suam plebem israheliticam ab egyptiorum seruitute durissima liberauit deosq; eorum impotentes et vanos ostendit. **C**onsequenter vero per moysen legem dedit populo suo in monte synai nō sine magnis multisq; signis prodigijs atq; miraculis

Et quous miracula p moysen facta satis supqz oñderent vt legē
mosaicam esse diuinitus datā. nichilomin⁹ postea per iosue ali
osqz iudices pphetas ac patriarchas durante lege moysi q̄plū
rima fecit de⁹ magna glorioſaqz miracula. et maiora q̄ p moy
sen facta erant. Orante enim et quasi iubente iosue sol et luna
stetere in medio celi imobiles spacio diei vni⁹ iosue. x. Similr
isaia dominum inuocante sol retrocessit spacio. x. horaz et pro
longata fuit dies illa per horas. xx. ysa. xxxviii. Deniqz q̄ potē
tes et glorioſi fuerint helias et heliseus ei⁹ discipulus liber
regum describit. Et breuiter donec ad cristi aduentum habuit
populus iudeoz certis tempib⁹ sub lege mosaica tunc currēte
sanctos pphetas aut dei amicos. signa qz atqz miracula. Vnde
gloriantes cantabant. Quanta audiui⁹ et cognoui⁹ et pa
tres nostri annunciauerunt nobis. Et fuit quondam populus
ille multis donis ac p̄uilegijs diuinit⁹ adornat⁹ et pze cūctis
populis multipliciter sublimat⁹. Porro a tpe illo quo cristus
mundo apparere et illi populo predicare est dignatus. neminē
habuerunt de plebe sua fatientē miracula. nisi ip̄met dominū
ihesum et discipulos eius. Quē cum crucifixissent ei⁹ aplōs
et discipulos abiecissent. ablata sunt eius vniuersa supnatura
lia bñficia dei et priuilegia consueta gratia prophetie et miri
ficationis. ymo et tunc priuati sunt templo et vrbe regno et
sacerdotio. suntqz vsqz in presens mundiuagi dispersi capti op
pressi et cūctis hominib⁹ miserabiliores effecti. Omnis quoqz
excellētia illa vaticinioz miraculoz p̄uilegioz et diuinorum
carismatū discipulis cristi habundantissime est collata. et per
ip̄os ad populū credentem translata.

Argumentū secuudum.

Quāuis ea que per seipm opatus est cristus sufficiant ad euā
gelice legis et fidei sancte p̄bationem tñ ex eis miraculis atqz
doctrinis pauci iudeoz fuere cōuersi. et qui ex illis cōuertebāt

paulo post cris̃to capto et crucifixo ita fuere turbati territi et de
iecti. q̃ a sua fide pariter corruerunt. nec cris̃tum confiteri nec
corā iudeis apparere audebant. quousq; domin⁹ ihesus post suā
resurrectionem ipsis frequenter atq; euidenter apparuit. et in eo
rum presentia ascendit motu pprio in celum sanctiq; angeli eis
visibiliter apparebant ac loquebantur. Sicq; quinquagesimo
die post suam resurrectionem cris̃tus in signo visitili misit et
infudit gloriolis apostolis et quibusdam alijs fidelibus spiritū
sanctum. qui repente corda eorū diuini amoris ardore vehemē
tissime inflāmauit. ōniq; virtute repleuit ex alto. totius quoq;
sacre scripture noticiam habundantissime inspirauit. et ōnium
linguarū scientiam dedit. gratiam etiam prophetie efficaciamq;
signorū. Ita q̃ beatissimi illi apostoli desuper cōfirmati vndē
succensi subito pariter eruperunt de suo cōclauī. sublataq; ōni
formidine predicarunt iudeis feruentissime atq; firmissime. cō
stantissimeq; atq; intrepide affirmarunt ihesum nazarenum
esse regem messiam in lege promissum ac pphetis. Et quāuis
in veteri lege plurimi sancti multa magnaq; fecere miracula. ta
men in euangelica lege innumerabiliter plures multo plura et
maiora miracula signaq; et prodigia perpetrarunt. quēadmodū
sacre atq; autenticę cōtestantur hystorie.

Argumentum tertium.

Est q̃ ea que ī euangelica credimus lege scimus a sanctis pro
phetis ac p̃iarchis in lege nature. maxie vero in lege scripta
mosaica ante tot secula esse p̃nunciata p̃figurata et descripta
Nempe de cris̃ti aduentu incarnatione et natiuitate ex virgi
ne glorioza moyses in suis libris. dauid in psalms salomon in
canticis. ysaias in multis capitulis. iheremias. zacharias. ag
geus copiose et clare prophetauerunt. De loco quoq; natiui
tatis cris̃ti propheta micheas. De certo vero sui aduentus tem
pore vaticinatus est daniel. De eius passione ysaias. dauid.

iheremias. osee. et alij sunt plocuti. Sed et de vera ei⁹ deitate
supradicti pphete clarissime cōscripserūt. Que omnia eruditiss
in lege et pphetis certissime cōstant. et in alijs tū per alios tū
per nos editis tractatibus sunt pbata.

¶ Quartum argumentū.

Est ista tam diuturna ac finalis derelictio iudeoz qui oli erant
peculiaris et carissim⁹ dei populus. Et qñ per ydolatriam ac
alijs modis tempe veteris testamenti grauiter offenderunt con
sueuerunt castigari a deo per gentes ydolatrias quoz potestati
tradebant interdum per. vi. per. vm. qñq; per annos. xviij. aut
.xx. tādē per annos. xl. Cumq; peccassent grauissime tempore
ieremie pphete et āte p ydoloꝝ culturā et pphetaz ac iustoꝝ
psecutionē atq; occisionem. per adulteria transgressionemq; le
gis in augurijs sortilegijs diuinationib⁹ et magicis artibus.
traditi sunt hostib⁹ suis. translati et capti per annos. lxx. In
terea tñ missi sunt eis multi sancti prophete et viri dei ad cōso
land⁹ et iustruend⁹ eos qui et liberationē eozū futurā determinate
prenunciauerunt. Sed postq̃ cristus ab eis occisus est. eiusq;
discipuli ab ipsis oppressi et deiecti sunt. nec penitere aut cre
dere voluerunt. traditi sunt manibus romanoꝝ et crudelissime
deuastati occisi venundati capti et p mundum dispersi vsq; i
pñs per tot cētenaria annoꝝ. vtpote plusq; per annos. m. cccc.
Nec interim habuerunt pphetas neq; miracula. nec templum
nec regem nec sacerdotium. nec ppriā terrā. Et hec omnia de
eoz infidelitate derelictione desolatione captiuitate induratione
obstinatione et miserijs a pphetis scimus esse p̃dicta. omnia
q̃ dilectionis et acceptationis dei circa homines signa. cuncta
dona priuilegia carismata miracula olim eis cōcessa ad populū
cristianū copiosissime nouimus esse translata. **E**x huius quoq;
intuitu argumenti cōuersi sunt sepe numero plurimi iudeozum.
et quidē eozum quotidie cōuertuntur. **N**isi enim iam multo

enormioribus essent inuoluti sceleribus q̄ antea vnq̄. non tã
diu neque tam maxime essent a deo sp̄eti derelicti posthabiti.
presertim cū nec interī coluerūt ydola dieq̄ ac nocte clament
ad deum pro consolatione.

Quintum argumentum.

Omni miraculo per cristum et suos discipulos facto maius et
prestanti⁹ extat miraculū totius mundi cōuersio ad tã arduis
simā euangelicam legem et incōprehensibilem fidem. sine vio
lencia et armis. sine eloquētia astuc̄is calliditatib⁹q̄ humaīs
aut magicis artibus. ad p̄dicationes et miracula paucorum
et paup̄ cristī discipulor̄. Quāuis enim iã plurima et max
ima regna a fide cristī corruerunt. presertim p̄ violentiā sarr
acenorū. t̄pm q̄ atq̄ hoīm malicia exigentibus. vt asia affrica
egyptus terra p̄missionis cald̄ea et regna p̄sarū atq̄ medorū pa
lestina syria. multa q̄ alia. hec tñ regna oīa multis annis fue
runt cristiane religionis cultu ornata. Testes sunt veteres ap
p̄bate historie. testes doctores scriptoēs. plurimi. testis et ip̄e
doctrine fulgoze et vite sanctimoniam p̄ans beatus iheronim⁹
asserens in eo quem scribit aduersus helindiū libro. q̄ suo tpe
totus in cristū credebatur mundus. Constat enim ex supradictis
historiis et nullus est vt puto qui negare velit. q̄ ab exordio
p̄dicationis euāgelice legis plebs cristiana habuit p̄secutiōes
et ipugnationes acerrimas valdeq̄ multas ab impatoribus re
gibus et tyrannis. a iudeis a p̄phetis ab hereticis. et tñ inter
hec oīa penalia mala cristiana religio magis magisq̄ excreuit
atq̄ p̄ualuit. et nō nisi ope et virtute dīna: et per excelsa ac p̄
clara miracula. Sepissime namq̄ visum est in vnius martiris
occisiōe deū tot ac tanta ondissē p̄digia q̄. xx. xxx. aut. xl. milia
incredulor̄ cōuertebant. Postea vero p̄pter assidua p̄cholor̄
atq̄ enormia grandiaq̄ cristianor̄ scelera p̄missi sunt sarraceni
et alij fidelibus aliquando p̄ualere.

Argumentum sextum.

Est veritas ac certitudo verborū legiferi nostri dñi ihesu qui ait. Celum et terra trāsibunt. verba autem mea non trāsibūt luce. xxi. Et iterum. Amen dico vobis donec transeat celum et terra iota vnū aut vnus apex. non pteribit de lege donec ōnia fiant mathei. v. Nempe vt ait p allegatus iero. Mendaces faciunt vt ipsis quoq; vera dicentib; non credatur. E contra veraces faciunt vt eis in omnibus presteat fides. Multa autem de alijs et de seipso pdixit dñs ihesus. vtpote iherosolomitā destructionem. iudaicā desolationē. suā a discipulo tradicionem. captionē. illusionē. flagellationē. crucifixionem. mortem. resurrectionem. ascensionem. spūssancti missionē. aduentūq; suum in vltimum generale iudicium. Que omnia preter hoc solum vltimum qđ adhuc futurum pendet contigisse ac vera fuisse certū atq; indubitatum est. Restat igit; vt qui tot ac tanta predicta ab eo futura. fecit esse preterita de hoc vno qđ superest non sit quoquo pacto mentitur. Quō enim mētietur veritas. aut quō facta dictis cōpensare omnipotentia non valebit. Quō inquam qui maiora fecit minora facere non poterit. Maius siquidem est iudicatum ad mortē mortuūq; resurgere a mortuis. qđ viuū iudicare viuos et mortuos. Maius est hominē celos ascendere ad dexteram sedere virtutis dei. angelis imperare et toti celo. qđ e celis descendere et solos homines demonesq; iudicare.

Argumentum septimum

Est pfectio euangelice legis et sanctitas vite qđ crist; sanctorū omnium sanctissimus in euangelio docuit. Perfectionē namq; et sanctitatē constituit in feruenti pura et plena dēitatis dilectione. Dedit quoq; auxilia aptissima pueniendi ad talem dei dilectionem. docendo oīa illa vitari ac deseri que sunt ipeditiua spiritalis pfect; et icremēti diuini amoris. vt sunt tpales diuicie. carnales delicie. mūdani honores. ppriēvolūtatis libertas

impaciā. rācor. iuidia torpor. ocium. negliā. gula. Et breuiter
exēplo et verbis docuit pprium et priuatū amorē extinguerē
deumq; toto diligere corde. et seipsum pure ī deo ita vt oīa illa
āplectamur et acceptem⁹ que nobis accōmoda sunt ad compla
cenb altissimo. ad pficiēb in caritate et gratia eius. ōniq; vir
tute. ad delēb nrā peccata. ad satisfatiēb p eis atq; ad cōfor
māb nos pro posse sue sanctissime passioni. Sicq; ī omni aduer
sitate tribulatione iūria paupertate castigationeq; corporis
gloziemur. in oī correptione correptione aspersione derisione
velut in oībus diuicijs gratulemur. ōnipotentiq; regratiemur
Odientes nos diligam⁹. psequentibus bñficiam⁹. nec malum
reddamus p malo sed potius in bono malū vincamus. **N**ra bo
nitate caritate pietate humilitate paciā māsuētudine bñficiā
alioz maliciā inuidiā crudelitātē superbiā ipacientiam iracū
diam iniuriā supemus et extirpare conemur. **E**cce habes ex
cristi euāgelio omne officiū mediū scilicet et pfectū. de quī
bus et a tullio et a beato ambrosio in libro officioz scriptū ē
Legim⁹ enim in euangelio adolescenti cuidam dixisse dñm. **S**i
vis ad vitā ingredi. serua mādata. **D**ixit ille. **Q**ue. **I**hesus aut
ait illi. **N**on homicidiū facies. non adulterabis. nō furtū facies
nō falsum testimoniū dices. honora patrē et matrē et diliges ppi
sicut teipm. **H**ec sunt media officia quib⁹ aliquid dēst. **D**ixit
illi adolescens. **O**īa hec custodiui a iuuetute mea qd adhuc m
dēst. **M**it illi ihesus. **S**i vis perfectus esse. vade vende oīa bona
tua et da pauperibus. et habebis thesaurum in celo. et veni
et sequere me. **E**t supra habes scriptum vbi diligendos ini
micos et orandum dicit pro calumpniantibus et persequentib⁹
nos. et benedicere maledicentes. **H**oc nos facere debe
mus si volumus perfecti esse sicut pater noster qui in celis est
Qui super bonos et malos solem iubet radios suos effundere.
et pluuiam et rorem terras vniuersozum sine vlla discretionē

pinguescere. Hoc ē ergo pfectū officium qđ carthothoma dixe-
runt greci quoq; corrigunt que aliquos potuerūt defectū hēre
vt ait beatus ambrosi⁹. Et ecce qui ista perfecta euangelij con-
silia adimpleuerunt fulgent miraculis clarēt signis. et exaudiunt
copiose a deo atq; a carismatibus spirit⁹ sancti replentur. Quā
toq; supradicta pfecti⁹ atq; excellentius obseruauerunt. tanto
clarioribus fulgere miraculis. non solum in vita sua et morte.
sed item post mortem et qui eorum implorauere suffragia celit⁹
exauditi sunt. Tales oñdit deus esse suos amicos dilectissimos
ad eorū postulationes faciens magna nimis atq; innumerabilia
signa atq; miracula. Ipsis rogantib⁹ immutauit motum celestiu
corporū. mortuos suscitauit q̄ plurimos. et a natiuitate cecos
claudos surdos mutos fecit videntes ābulantes audientes lo-
quentes. leprosos quoq; et alios irremediabilib⁹ egritudinib⁹
laborantes curauit. Non docuit cristus in euangelio vt scelera
tus et pfidus in alchorano suo machomet⁹ q̄ fideles reddant
malum pro malo easdemq; iniurias molestias lesiones inferāt
alijs quas patiunt ab illis. Nec eos etiam qui ita vlciscuntur
mirificat deus p sua opa miraculosa. sicut nec in lege machōeti
tales vnq̄ miraculis claruerunt. Postremo et si ea que credi-
mus seorsum accepta valde sint incōprehensibilia et miranda
ymmo interdū irrāonabilia aliquibus videantur. tñ dum omnia
erportantur ac inuicem cōparantur atq; cū suis argumentis et
rationibus assumunt. tunc plane inueniuntur pulcherrimam
habere cōnexionem. et rationabilissima esse. ac mutuo sapien-
tissime cōcordare. Nunc ergo nūc pariter gratias deo referam⁹
omnes qui de tenebris nos vocare est dignatus inadmīrabile
lumen suum. qui de lumine fidei ad lucē beatifice visionis nos
simul dignetur perducere. ad laudem et gloēiam nominis sui
in eternum benedicti.

Explicit tractat⁹ de salute anime.

Sequitur adhuc aliud tractatus de eadem materia sumptus ex historia triptita. Cassiodori senatoris romani. Libro. v. capitulo. xvij.

.Cassiodorus.

Ego siquidem liberum per omnia famosissimi habitum pro veritate dialogum contra constantium. Imperatorem volo referre. quomodo a fidelibus illius temporis est conscriptus. Ipse enim post iulium silvestri successorem romanam gubernavit ecclesiam. Quo tempore heretica arriana perfidia ne dicam prauitas adeo coaluit: ut non ipsum imperatorem solum. immo et episcopos totius orbis fere vniuersos. liberio athanasio. paucisque aliis exceptis infecerit. Quamobrem accitum ab imperatore liberum. ut secum eo et reliqua arrianorum turba inscriberet: hoc modo imperator ipse alloquitur.

Constantius. Imperator.

Nos eo quod christianus sis et episcopus nostre ciuitatis dignum hoc iudicamus ut euocantes te moneremus quatinus communionem scelestissimi athanasii et ineffabili superbia detenti abnegare non differas. Hoc enim terrarum orbis benefieri comprobauit. et synodalis sententia alienam ecclesiasticam communionem decreuit. **IMPERATOR.** O imperator. iudicia ecclesiastica decet cum maxima deferri iusticia. Quapropter si videtur pietati tue: disceptationem iube constitui. Et si appuerit athanasius condemnatione dignus: tunc secundum ecclesiastice consequentie formam proferatur in eum digna sententia. Non enim possibile est condemnare viro de quo nichil examinatum est. **IMPERATOR.** Vniuersus mundus adiudicauit eius facinora: sed ille sicut ab initio temporis illudit. **IMPERATOR.** Qui cumque superscriperunt non ipsi viderunt quae gesta sunt: sed propter gloriam et timorem. et ne a te contumelias paterentur acquieuerunt. **IMPERATOR.** Quid est gloria. et timor. et contumelia? **IMPERATOR.** Quicumque gloriam dei non diligunt: tua magis dona proponunt. Quae ergo isti non viderunt non examinantes adiudicauerunt

quod est christianitatis alienum. **IMPERATOR.** In facie utique
condempnatus est. in concilio tyri. et in concilio contra eum pariter
decreuerunt omnes totius orbis episcopi. **LIBERIUS.** Numquam
in presentia sui homo ille adiudicatus est. Quicumque enim tunc conue
nientes condempnaverunt eum. discedente athanasio a iudicio: sen
tentiam protulerunt. **EUSEBIUS. EUNUCHUS.** in ni
ceno concilio alienus a catholica fide probatus est. **LIBERIUS**
Quinque soli iudicaverunt eius qui cum eo nauigio venerunt in
mareote. quos miserunt ad accusationem eius. ut contra eum gesta
conficerent. **Horum** itaque qui destinati sunt duo sunt mortui the
ognius et theodorius: reliqui vero tres viuunt. hoc est. marie.
valens. et vrsanus ab his qui missi sunt sardice. Propter hanc
causam synodus celebrata est. Qui in synodo libellos obtulerunt
veniam posulantes quam in mareote per calumpniam ex una parte
contra athanasium gesta confecerunt. Libellos eorum nunc per mani
bus habemus. Cui horum nos credere et conicere convenit imperator
his qui primitus dampnaverunt. et veniam deum poposcerunt. an eis
qui adhuc hec accusare contendunt? **EPICLETUS. EPIS
COPUS.** O imperator. Non fidei causa hodie. neque iudiciorum ec
clesiasticorum sermonem facit: sed ut apud senatores in romana co
stitutus urbe gloriatur. quasi superaverit principem. **IMPERA
TOR.** Quota pars es totius orbis: quam tu solus hominum vedicas
nephandissimum. et orbis terrarum pacem ecclesieque dissolvis? **LI
BERIUS.** Non eo quod ego sum solus fidei causa minuitur. Nam
et antiquitus soli tres reperiuntur resistentes precepto regis. **EUSE
BIUS. EUNUCHUS.** imperatorem nostrum nabugodonosor fecisti. **LIBERIUS.** Non. Sed ita irrationabiliter adiu
dicatus est homo qui non est examinatus. Hec ego peto primitus
generalem preferri subscriptionem confirmantem fidem in nicea pla
tam. Ut ita reuocatis ab exilio fratribus nostris. et in locis pro
priis restitutis: si hi qui turbas pariunt ecclesiis visi fuerint.

apostolice fidei cōsentire. tunc apud alexandriā conuenientes
oēs. vbi et accusatus et accusatores sint. et defensor eorū: exa
minata causa possim⁹ pferre snīaz. **EPICLETUS. EPIS**
COPUS. Sed cursus public⁹ nō sufficit subuedui eiscopozū
LIBERIUS. Ecclesiastice cause publico cursu nō egent. Ec
clesie namq; sufficiunt vsq; ad mare pducere suos epi scopos.
IMPERATOR. Que dudū susceperunt formam solui non pōnt
Plurimoz nāq; epi scopoz debz valere sententia. Tu solus es
qui amicicias illius scelerati defendis. **LIBERIUS** impator
Nunq̃ audiui⁹ absente accusatore iudicem eius scelera pro
ferentem. nisi quia ppria vident̃ hec odia. **IMPERATOR**
Omnibus equidem nocuit in cōmunionē: nulli tñ ita sicut michi
Cui dum non sufficeret interitus fratris mei maioris: neq; be
ate memorie cōstantē cessauit in meis inimiccijs frequenter ī
pellere. nisi nos maiori mansuetudine detenti īpellentis momē
ta tēperassemus. Nulla itaq; michi victoria est. neq; cōtra mag
nentiū vel siluanum: nisi illum scelestum ab ecclesiasticis reb⁹
expulero. **LIBERIUS.** Noli p epi scopos vindicare tuas in
imicicias. Manus enim ecclesiasticoz ad sanctificandū vacare
debent. Quapropter si tibi videtur: iube vocari ad loca ppria
sacerdotes. et si cōcordes apparuerint ei quem nos in presenti
defēdimus scōm fidem orthodoxam in nicena synodo cōstitutā
tunc cōuenientes prouidebunt pro mundi pace. Et homo qui
qui non peccauit non reprobetur iniuste. **IMPERATOR.**
Unum est quod queritur. Volo enim te āplectentem ecclesiasti
cam cōmunionem romā denuo destinare. Et ppterea concordā
paci: et subscribens romam reuertere. **LIBERIUS.** Rome iā
fratribus valedixi. Maiores enim sunt ecclesiastice sanctiones
q̃ romane habitatio ciuitatis. **IMPERATOR.** Ergo triū
dierū spatium ad deliberandum habes. Si vis subscribere: ro
mam reuertere. aut certe cogita in quem vis deportari locum.

LIBERIVS. Spatium trium dierum rationem nequaquā mutare potest. Quapropter vbi vis dirige me.

Exulatio liberij pape.

Imperator autē post duos dies examinato liberio. et nequaquā a suo pposito reuocato: iussit eum in beria thracie exilio deportari. Egredienti liberio ipator ad expensas quingentos solidos destinavit. Tunc liberij deferenti dixit. Dade. da eos iperatori opus enī habet suis militib⁹ erogare. Similiter et augusta tātos ei direxit. Liberij dixit. Redde hec iperatori. Opus enim habet hec ad expensas militū suoz. Si autem iperator hec nō habet opus: det eos auxentio et epicteto. Illi enī op⁹ hec hnt. Dūq; ab eis nichil accepisset: eusebius eunuch⁹ obtulit ei et alios solidos. Cui liberius. Toti⁹ orbis ecclesias desolasti: et tāq; dampnato michi hec affers? Dade. prius esse imbuere cristian⁹. His gestis post tres dies nichil accipiēs miss⁹ exilio ē.

Reuocatio ei⁹ ab exilio.

Veritatis itaq; ppugnator et victor. arrianeq; falsitatis iterēptor thraciā sicut iussus fuerat vsq; puenit. Duobusq; trāsactis ānis cōstanti⁹ romā venit. Proceꝝ vero senatorumq; cōiuges rogabāt viros suos vt cōstantio supplicarent quatin⁹ pastore gregib⁹ restitueret. Liebant enī quia nisi flecterent animum principis: eos ipse relinquerent. et ad pastore illū maximum pperarent. At illi dixerunt. Nos furore principis formidamus nec forte aliquā veniam pmeremur: Sed vobis rogantibus magis forsitan parcat. et vnū alteri⁹. aut preces suscipiet. aut si flecti nequierit: sine aliqua iūria vos dimittet. Hoc cōsiliū mulieres ille laudib⁹ maximis pferende pcipientes: cū ornatu solito adierunt imperatore. quatin⁹ ex veste sublimi eas et nobiles arbitrat⁹ reuerentiā eis haberet et pceret. Adeuntes enī principē tali voce clamabāt. Miserere tāte ciuitati pastoris pudentiā non hnti. que lupoz patz insidijs: At ille respondit

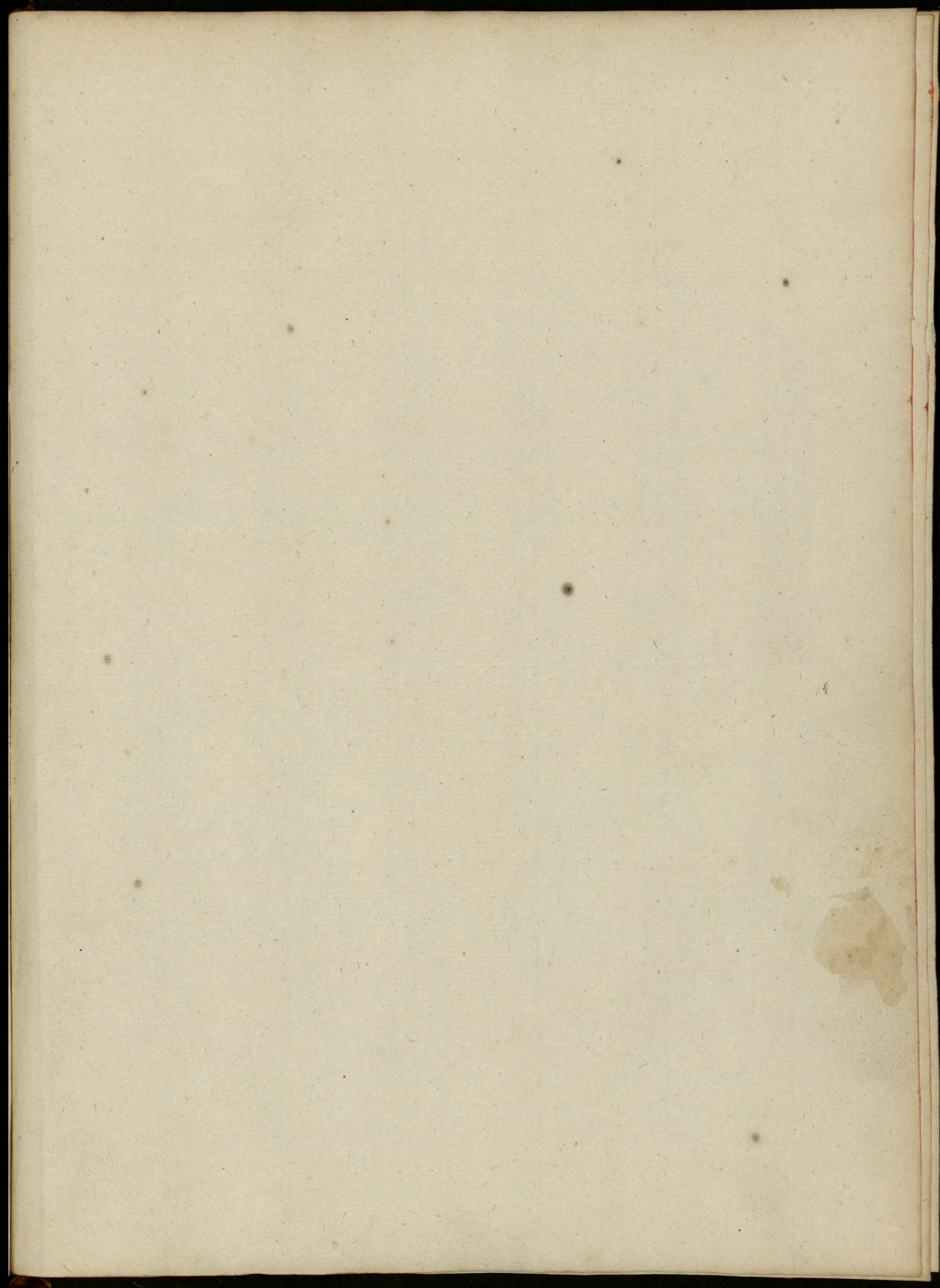

non egere pastore alio ciuitatē: eē nāq̃ pontificē qui eoz curā
h̃ret. **P**ost magnū nāq̃ liberii quidā dyaconoz ei⁹ felix noīe
fuerat ordinat⁹. Is expositā in nicea fidē incōculse seruauit: sed
corruptozib⁹ ei⁹ sine discretioē cōmuicabat. **N**ul⁹ tñ h̃itantiū
rome in basilicā igressus ē cū ille int⁹ astaret. **H**oc autē etiā ma
trone ille imperatori dixerunt. **Q**ua gratia flexus precepit illū
inter omnes egregium reuocari: et vt vterq̃ ecclesiam guber
naret cōmuniter. **H**is ergo litteris in circēsi spectaculo relectis
popul⁹ clamabat. iustā principis esse sniam. **U**t sicut dupliciter
coloribus diuisi sunt spectatores: sic oporteret altez his. altez
alijs p̃sidere. **C**ū ergo primitus principis litteris sic fauissent:
postea cōmoti cōmuni voce clamauerunt. **V**n⁹ deus. vñ cristus
vnus ep̃s. **I**psas enim voces. et ego iussum ponere iudicaui.
Post has vero cristo amabilis populi pias et iusticia exorna
tas voces. sanctissimus quidē liberii est reuersus: felix autē
recedens habitauit aliam ciuitatem.

Constantij imperatoris et liberij pape pro defensiōe athanasij
alexandrie episcopi. **D**ialogus e greco in latinum per **C**assio
dozum senatozem romanum translatus **E**xplicit feliciter.

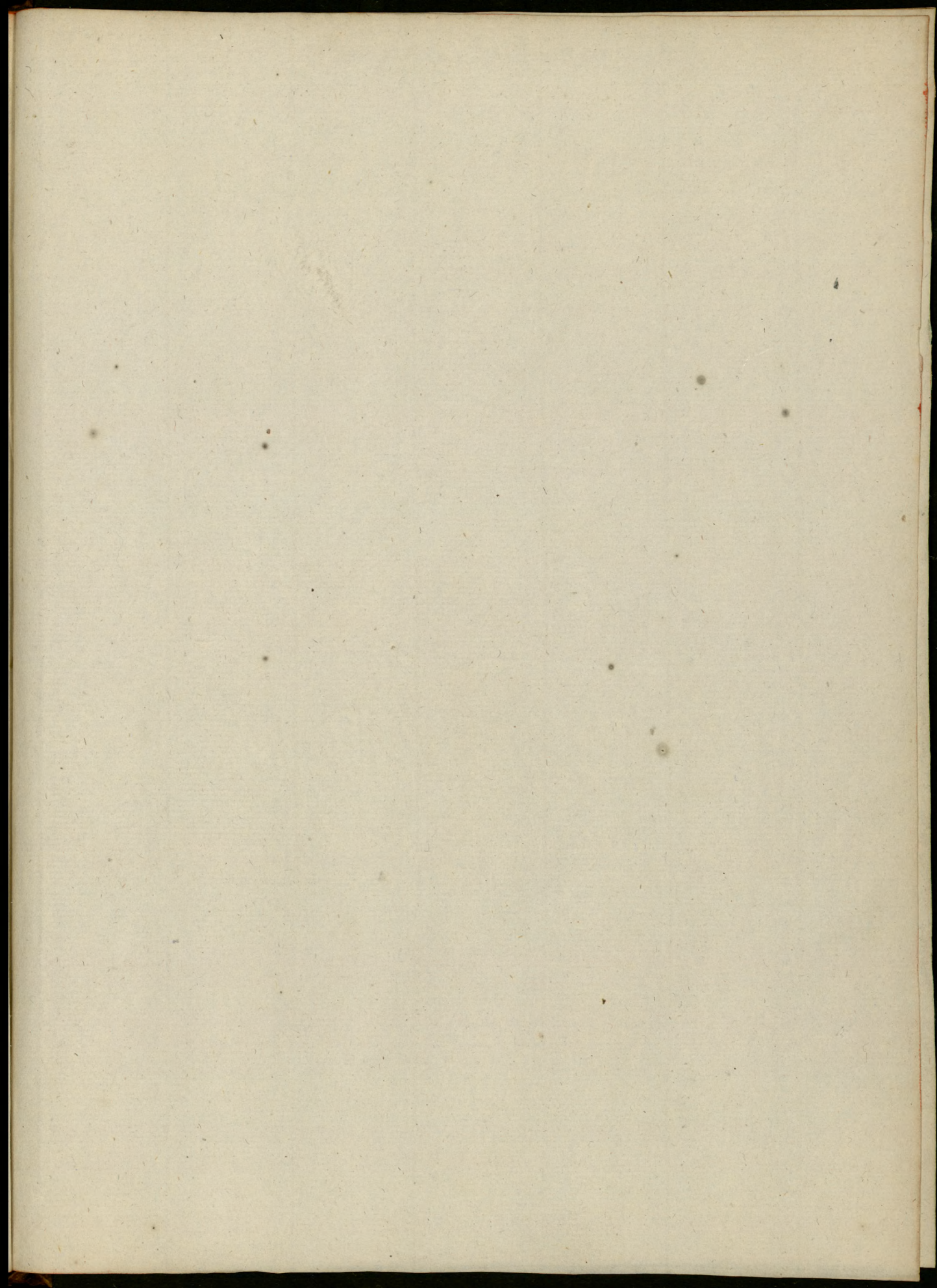

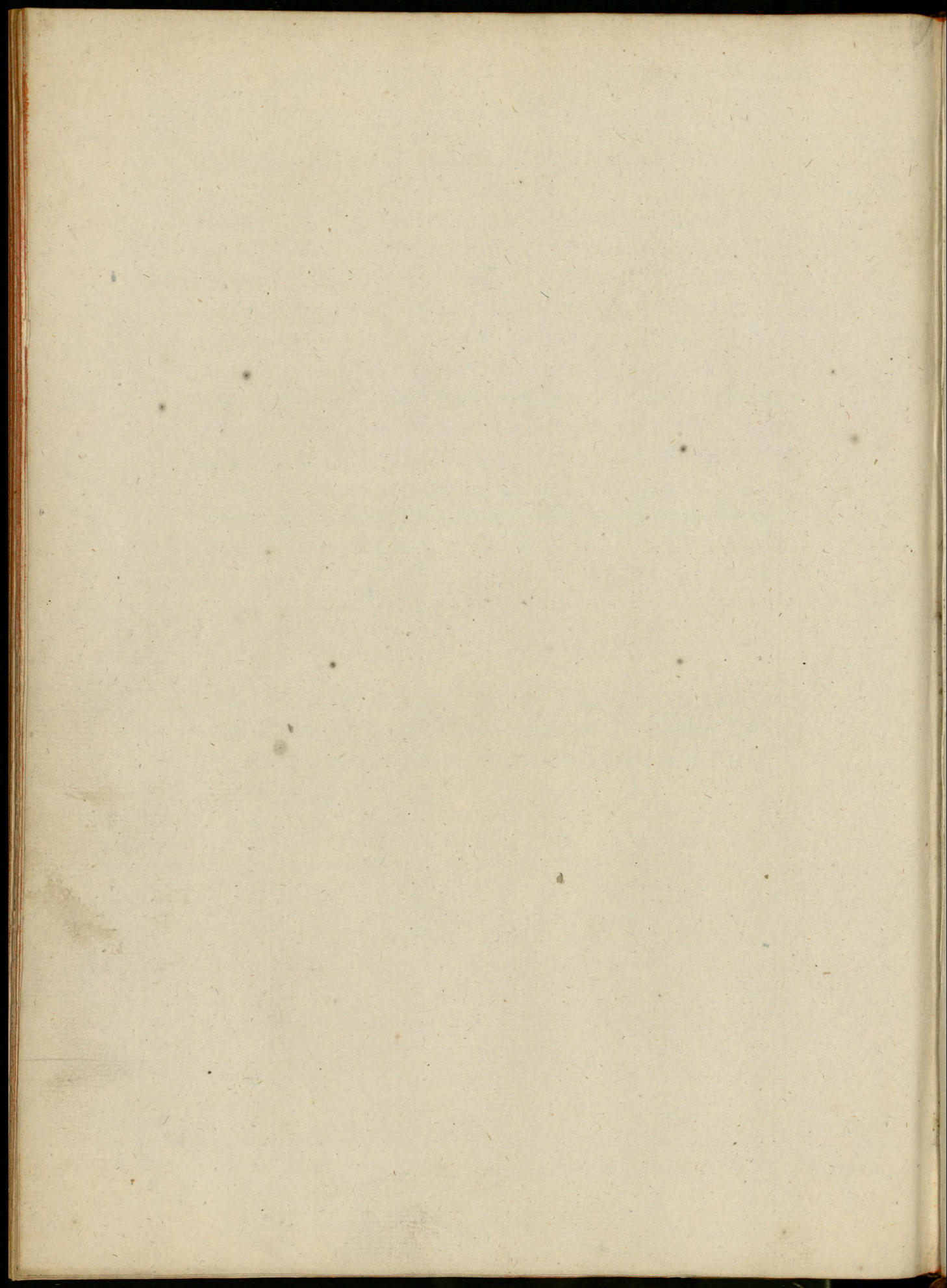

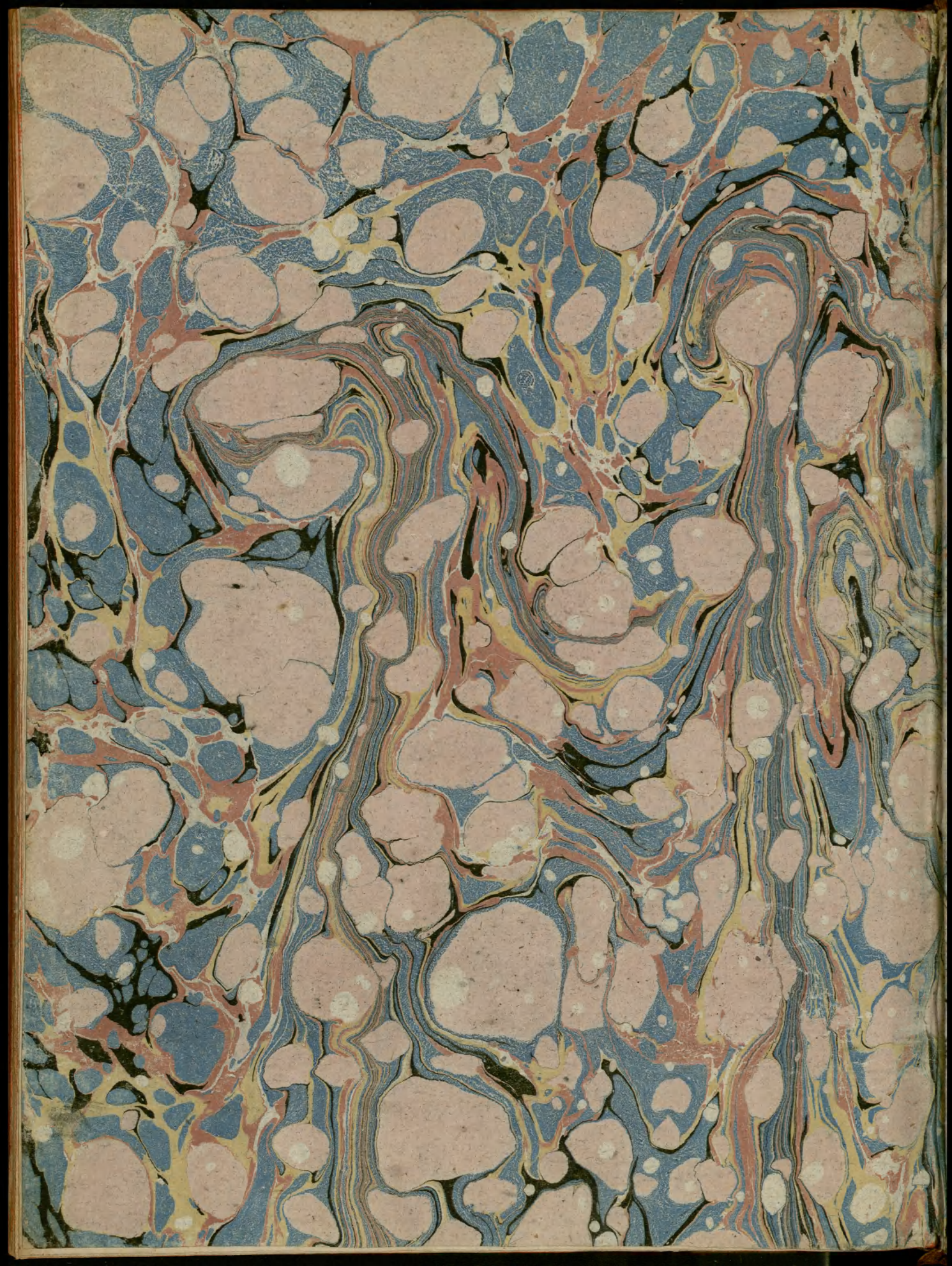

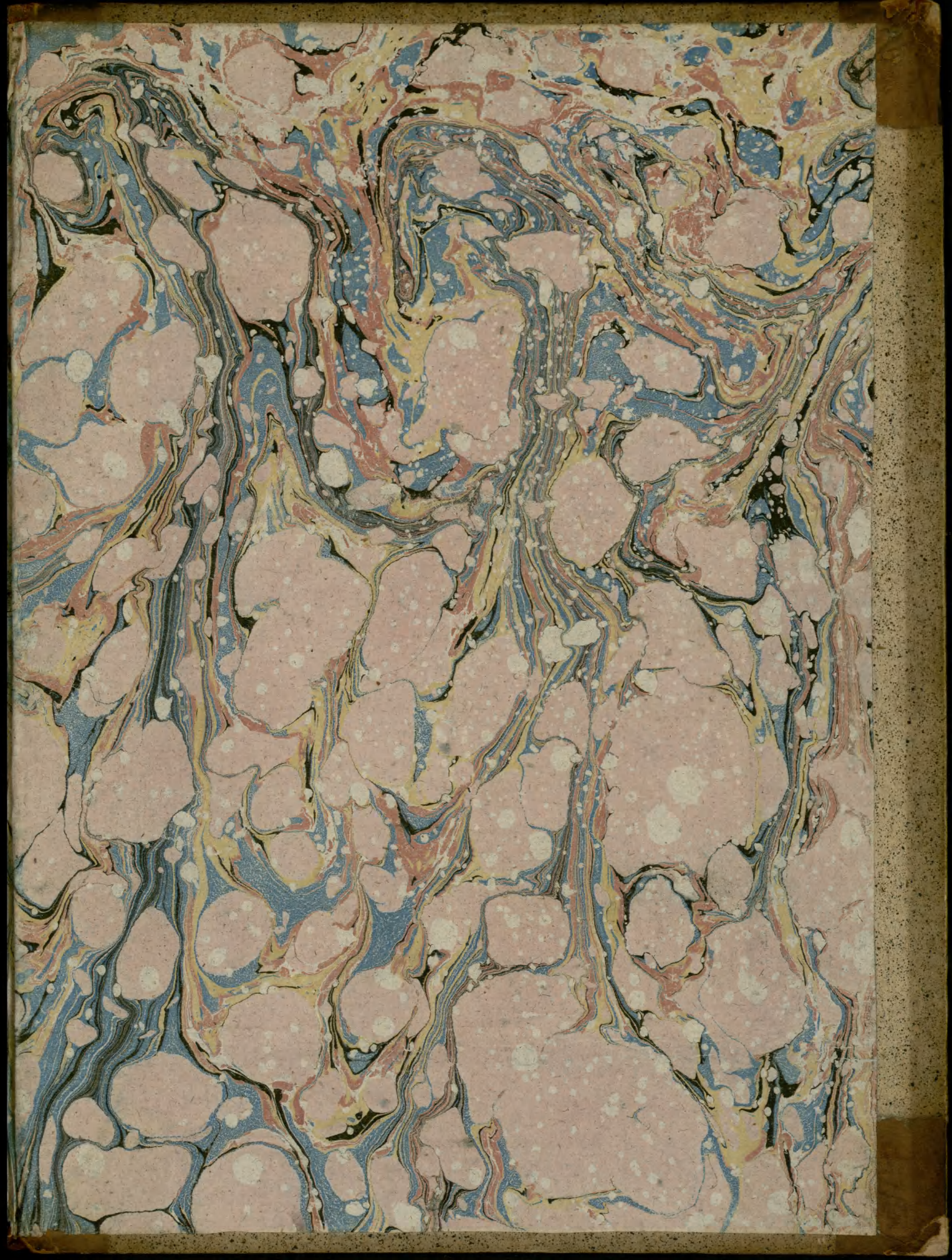
K. 54
26.25 H

Cat: G: J: de Servais. n° 908 en 2384.

DEFEN-
SORIUM
FIDEI &c

